

4640010220201

Январин 7 - Рождествогой үдэр

с. 6

САГААЛГАНИЕЕ УГТУУЛАН

«Эрын 9 эрдэни,
эхэнэр хүнэй 7 шадбары» (сценари)

Найхан басаган – аилай шэмэг,
Наадагта хүбүүн – тотагай шэмэг.

с. 11

1921 оной
декабриин
21-нээ гарана

Буряад ҮНЭН Дүхэриг

Бүгэдэ арадай сонин

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

2012 оной
январин 12
Четверг

№ 1 (21849)
№ 1 (764)

Үблэй дунда
сагаан хулана
харын 18
гарагай 5
www.ynen.ru

ЯНВАРИИН 13 - РОССИИН ХЭБЛЭЛЭЙ ҮДЭР

А. БАТОМУНКУЕВАЙ фотоколлж

ХҮНДЭТЭ СЭТГҮҮЛШЭД, ОЛОНДО МЭДЭСЭЛ ТАРААДАГ ХЭРЭГСЭЛНҮҮДЭЙ БОЛОН ХЭБЛЭЛЭЙ ЭМХИНҮҮДЭЙ ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭД!

Буряад Республикын Пр-
вительствын болон өөрингөө
зүгнөө та бүгэдэниие мэргэжлгэ
хайндэрөөртнай - Россиин Хэблэ-
лэй үдэрөөр халуунаар амаршал-
наб!

Олондо мэдээсэл тараалгын
хэрэгсэлнүүд хадаа боложо байгаа
үйлэ хэрэгүүд тухай ажаһуугшадые
мэдээсэхэ, мүн тиихэдэ демократи
баримталһан гурим бэхжүүлхын
тула ниигэ зооноие цэгэдүүлхэ талаар
сэгнэгдэшгүй үүргэтэй. Төлиһон
үгэ бүхэнэй түлөө харюусалгатнай
тон ехэ – арад зон таанадта этигэнэ
ха юм.

Тиимэһээл тэдэ сонинуудые захин,
худалдан абан уншадаг, теле-радио-
дамжуулгануудые һонирхон харадаг,
шагнадаг. Бидэ булга танай уншаг-
шад, харагшад, шагнагшад боло-
нобди. Тиимэһээ ашаг үрэгэй болон
туһатай ажалтайтнай түлөө булган-
датнай баяр баясхалан хүргэнэбди.

Засагай зургаануудай болон
сэтгүүлшэдэй нэгдэлэй хоорондохи
харилсаан социально-экономическа
асуудалнуудые амжалттайгаар
шиндхэлгэдэ болон улас түрын
тогтонжонги байдал бэхжүүлгэдэ
саашадаашые туһатай байха гэжэ
найданаб.

Та бүгэдэндэ элүүр энхые, хайн
хайханиие, зохёохы ажалдатнай ам-
жалтануудые хүсэнэб.

Буряад Республикын Прези-
дент-Провительствын Түрүүлэгшэ
В.НАГОВИЦЫН.

ХҮНДЭТЭ СЭТГҮҮЛШЭД, ОЛОНДО МЭДЭСЭЛ ТАРААДАГ ХЭРЭГСЭЛНҮҮДЭЙ ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭД, ХЭБЛЭГШЭД БОЛОН ПОЛИГРАФИСТНУУД!

Буряад Республи-
кын Аратай Хуралай
зүгнөө олондо мэдээсэл
тараадаг хэрэгсэлнүүдэй

хүдэлмэрилэгшэдые болон
ветерануудые мэргэжлгэ
хайндэрөөрпий – Россиин
Хэблэлэй үдэрөөр халууна-
ар амаршалнаб!

Росси гүрэндэ түрүүшын
сошилой хэблэгдэн гараһаар
гурбаг зуун жэлһээ ехэ
хугасаа үнгэршэбэ. Тэрэ
гэнһинэ хойшо хэблэл ха-
даа манай ехэ гүрэниие нэгэ
дэбисхэр болгон холбоһон
шухала зүйлнүүдэй нэгэн
боложо үгөө.

Мүнөө сагай мэдээсэл-
гын хэрэгсэлнүүд хадаа
зондо амин шухала ниигэ-
политическэ үйлэ хэрэгүүд
тухай үнэн зүбөөр мэдээ-
сэхэ, гүрэнгэй засагай зур-
гаануудтай үрэ бүтэсэтэй
харилсаа холбоо тогтоохо
талаар тон шухала болон
харюусалга ехэтэй үүргэтэй.

Электрон СМИ-пүүдэй эр-
шэтэй хүгжөөһые хаа, хэблэ-
мэл сэтгүүл сонин хэрэгтэй
зандаа, мүн даб дээрээ арад
зондо мэдээсэлгын гол арга
байһаар. Республикын мэдээсэл-
гын хэрэгсэлнүүдтэй үгээ ойлголсон,
суг хамта ажалаа ябуулдаг байһамнай

хайн. Арбаг табан жэлэй
үргэжэдэ Аратай Хуралай
ажал ябуулга сонинуудай
хууданууд дээрэ толи-
логдоно, телевидени болон
радиоһоор харуулагдана.

Буряадай сэтгүүлшэдтэ
болон олондо мэдээсэл та-
раалгын хэрэгсэлнүүдтэй
булта хүдэлмэрилэгшэдтэ
саашадаашые ажалдаа үнэн
сэхэ, харюусалга ехэтэй бай-
хыетнай хүсэнэб.

Буряадта шэнэ, һонин
болон туһатай хэблэлүүд
мүндэлжэ, сэтгүүлшэд мэргэ-
жэлгэ болон эрхэлэн уял-
гаяа баримталжа, уншагшад
сэтгүүл болон сонинуудай
шэнэ дугаарнуудые хүлээн
уншажа байха гэжэ бата
пайданаб.

Булгандатнай элүүр эн-
хые, хайн хайханиие, хурса
гуурһа болон зохёохы һанал
хүсэлнүүдые хүсэнэб!

Буряад
Республикын
Аратай
Хуралай
Түрүүлэгшэ
М.ГЕРШЕВИЧ.

ШЭНЭ ЖЭЛДЭ

Светлана Дашицыренова хүбүүтэй болоо

Г.А.Айдаев амаршалхыа ерээд байна

2012 оной түрүүшын хүни хотын Улаан-Удын нарайлагын байшан соо 9 хүүгэд түрэн байна. Эгээл түрүүшын үхибүүн хүнийн 1 час 30 минутада дэлхэй дээр мүнлэлбэ.

Дашицыреновэй гэр бүлд хоёрдохи үхибүүнийн болобо. Үглөөгүүр эртэ хүбүүнэй эхые хотын мэр Геннадий Айдаев хани халуунаар амаршалаа.

Мэр хүбүүнэй эхэлдэ 20 мянган түхэригэй сертификат, үхибүүнэй комплект бэлгэлээ. Светлана Дашицыренова, хүбүүнэй эхэ, бэлгэтэ сэхэ баярлаа. 11 жэлэй саада тээ тэрэ басагаая январин 5-да түрэн байна. Мүнөө хүбүүндээ буряад нэрэ үгэхэбди гээд баяртай эхэ мэртэ дуулгаба.

2011 ондо Улаан-Үдэдэ 6733 үхибүүн түрөө.

Нёдондо жэл мэр Геннадий Айдаев хоёр ашатай болоо.

Сэсэг ДАША-Доржын. Авторай фото.

Буряада ажаһуудаг литовцууд

ХРИСТОС БУРХАНАЙ МҮНДЭЛ ҺЫЕ ТЭМДЭГЛЭЭ

Буряадай католигууд Иисус Христос бурханай мундэлһые тэмдэглэбэ.

Нөмсүүд, полягууд, литовцууд Улаан-Үдэ хотодо нээгдэһэн Найрамдалай байшанда түрүүшынхисэ эб хамта сугларжа, энэ һайндэрыс угтаа. Тус баярта олоор хүүгэд хабаадалсажа, ёһо заншалаа һайнаар мэлэжэ абаа, һайндэрыс гоё концерт-наадан шэмэглээ.

Дулма БАТОВОА. Авторай фото-зураг.

ҮНШЭН ХҮҮГЭДЫЕ ШЭНЭ ЖЭЛЭЭР АМАРШАЛБА

«СИБИРИН ЗОХЁОХЫ БҮЛЭГ» гэхэн Коммерческэ бэлгэ эмхийн ВОЛОНТЕР-НУУД Волонтернууд «Байгал – бүгэдын баяли!» гэхэн уласхоорондын проектн хэмжэндэ Бага-Хунилын үншэн хүүгэдэй гэртэ айлшалаа. Тэдэнэр үхибүүдые Шэнэ жэлэй һайндэрнүүдээр амаршалаад, тус проект бэлгүүхэ талаар түсэбүүдээ зүбшэн хэлсээ. Юуб гэбэл, үнгэрэгшэ жэлэй июлийн 16-һаа августын 5 болотор «Байгал – бүгэдын баяли!» гэхэн лагерь ажалаа ябуулһан байна.

Волонтернуудай гол зорилго үншэн болон эрэмдэг бэстэй хүүгэдые «хаалтаһаань» гаргаха арга боломжонуудые харуулха, тэдэниие нийтэ зоной ажабайдалда хамжуулха. Проектдэ Бага-Хунилын үншэн хүүгэдэй гэртэ хүмүүжэмэлнүүд, Германиһаа ерэн болон Улаан-Удын волонтернууд, эрэмдэг бэстэй залуушуудай «Гэрэл» гэхэн олонийтын эмхийн түлөөлэгшэд хабаадаа.

Сэргма ДОНДОКОВА. Авторай фото.

Эдир хүгжэмшэд Бээжэнһээ бусаа

Эдир хүгжэмшэд, хатаршад – фестивалин хабаадагшад

Үблэй амаралтын үдэрнүүдтэ (декабриин 24-һөө январин 5 хүрэтэр) Улаан-Удын 1-дэх хүүгэдэй хүгжэмэй һургуулийн һурагшад, «Сэргэ» болон «Веснушки» гэжэ хатарай ансамбльнууд болон республика доторхи бусад зохиохы бүлгэмүүд Хятадай Арадай республикын Бээжэн хотодо үнгэрэн «Дууша зүрхэн» гэжэ уласхоорондын фестивалда хабаадаад ерээ.

Тиин тус фестивалда Ахын, Ивалгын аймагуудай эдир хүгжэмшэд хабаадаһан байна. Декабриин 29-дэ эдир хүгжэмшэд Бээжэн хотын хүгжэмэй һургуулийн дэргэдэ үнгэрэгдэһэн конкурседо хабаадаад, амжалтануудга хүртэбэ.

Эдир ятагшалай ансамбль «Аялга» мүн түрүү һуури эзэлэ. Тиин булта бусад буряад хүбүүд, басагад элдэб зэргын илалтануудые туйлаа.

Хүүгэд Бээжэн хотын гайхамшагта Шэнэ жэлэй угталгада зориулагдаһан лазерна шоу хараад эхэтэ баярлаа. Тиин үхибүүд Хятадай хана, музей, дельфинариум болон һонирхолтой газарнуудаар ябаад ерээ.

Сольно номинацида түрүү һуури эзэлһэн Улаан-Удын 2-дохи һургуулийн һурагша Эржена Ким энээн тунһаа эхэ урматайгаар хөөрбэ.

Сэсэг Даша-Доржын. Авторай фото.

ДАЙВЕРНУУДШЫЕ ШЭНЭ ЖЭЛ УГТАА

Республикымай дайвернуудай федерациин түлөөлэгшэд Галууга нуурай гүн руу пунгажа, оёортонь тодхогдоһон ёлко тойрон «хатараа». Тус нуурай эрьс дээрэ ГРЭС-эй хүдэлдэг упарһаа уһаниинь түхэрэн жэл соо дулаан байдаг юм.

Дайвернууд Жабар Үбгэн, шампанска мэтын Шэнэ жэлэй һүлдэ тэмдэгүүдыеһе мартуагүй, мүн конкурсые эмхидхээ. Тиин Илья Калашников томо гэгшын сурхай барижа, түрүүшын һуури эзэлэ. Сергей Истаев баһал томо хөөлэнги загана барижа, хоёрдохи шанда хүртөө. Денис Гранин гурбадахи һуури эзэлэ. Тэрэнэй олзо – багашаг сурхай.

«НАЦИОНАЛЬНАЯ КУХНЯ БУРЯТИИ. БЛЮДА ИЗ БАРАНИНЫ» -

нимэ нэрэгэй ном ВСГУТУ-гай хэблэлээр толилогдон гараба.

Уншагшад эндэ буряад эдэе хоол, тэрэ тоодо хониной мяхаар болон гэдэһэ дотороорнь бүтээгдэдэг зүйлүүд тухай мэдээнүүдые олохо.

Тиингэжэ ямаршые хүн тус номой тухаар яламаггүйгөөр эрээлжэ, орёмог, хугабша мэтын олон тоото амтатай эдэе хэжэрхихэ жэлээтэй.

«МОНГОЛЬСКИЙ ВЕКТОР» - МАНАЙ НАЙДАЛ

Азийн-Номгон далайн регионой гүрэнүүд руу зоринһон харгы замууд Буряад Республикаар гаража магадгүй.

Энэ жэлдэ Российн-Монголой хилэ дээрэхи «Хяагта – Алтан-Булаг» гэхэн уласхоорондын автомобильна гарасын пункт (МАПП) һэльбэн шэлэгдэжэ эхилхэ. Энэнь «Монгольский вектор» гэхэн уласхоорондын транспортна зам таталгын үшөө нэгэ шата боложо үгэхэ гэжэ «Южный Байкал» гэхэн федеральна харгыннуудай управленидэ бата найлана.

«Сайн зам» һэргээлгын хэмжээндэ баталагдаһан правительствануудай хоорондын хэлсээгээр Хитад гүрэн лаб дээрэе Монголой добиесхэр дээгүүр Хяагтын МАПП хүртээр автомобильна харгы барижа байна. Тиингэжэ «Улаан-Үдэ – Хяагта – Улаан-Баатар – Бээжэн – далайн порт Тяньцзинь» гэхэн замаар «Монгольский вектор» тогтоогдохо. Энэ замаар Зүүн-Урдахи Азийн гүрэнүүд руу ашаанай машинанууд ябаха.

Буряадай ниислэл хото болон МАПП хоёрыс холбохо харгын барилга эхилэгдэнхэй юм. Энэ зорилгодо федеральна бюджетдээ дүрбэн миллион түхэриг нэглүүлэгдэхэ.

Сэргма ДОНДОКОВА. Авторай фото-зурагууд.

Январийн 13 - Россиин Хэблэлэй Үдэр

«Буряад үнэн» сониной 90 жэлэй ойтой дашарамдуулан, «Буряад үнэн» Хэблэлэй байшангай бүлэг ажалшад «Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ» гэхэн

үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэһэн байна. Суг хүдэлдэг нүхэдөө энэ үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэһөөрнь халуунаар амаршалаад, ажалдаа, ажабайдалдаа аза талаантай ябахыень хүсэе.

УРАН ШЭДИИЕНЬ ГАЙХАМААР

Аркадий Осорович БАТОМУНКУЕВ 1963 оной ноябрийн 11-д Мухар-Шэбэрэй аймагай Суулга нотагта түрэн юм. Дунда нургуули дүүргээд, Совет Армийн зэргэдэ алба хээ. Удаань Суулга нотагтань оршодог ажалаар залан захаруулгын колонида хүдэлһэн байна. Зүүн-Сибирин технологическа институт дүүргэнхэй, «Экономист-менеджер» мэргэжлэй. 1988 онһоо «Бурятфото» эмхидэ фотографоор хүдэлөө. Харин 1998 ондо «Буряад үнэн» Хэблэлэй байшанда фотокорреспондентээр хүдэлхээс ороо.

2002 ондо Аркадий Осорович оператор-дизайнерай тушаалда оруулагдан байна. 2011 ондо холын хараатайгаар хүдэлдэг талаан бэлигтэй энэ мэргэжлэтэ Хэблэлэй байшангай сонинуудыс шэмэглэдэг ахалагша дизайнерар томилогдонхой. Ажал хүдэлмэридөө зохёохыгоор хандадаг А.О.Батомункуев газетэ, сэтгүүлнүүдыс удхалан шэмэглэхэ шэнэ һонин онол аргуудыс бэдэржэ хүдэлнэ. Фотокорреспондентээр «Буряад үнэндэ» хүдэлжэ байгаад, богонихон болзрто компьютерай програмнуудыс, хэблэлнүүдыс шэмэглэхэ оньһыень өөрөө шудалаа. Талаан бэлигтэй, ажалша, шударгы, харюусалгатай Аркадий Осорович мэргэжэлэйнгээ шадабари улам дээшлүүлхэ гэжэ эрмэлзэн хүдэлнэ.

«Буряад үнэн» Хэблэлэй байшангай бүхы хэблэлнүүдыс шэмэглэн гоёохо хүдэлмэри дүүргэнэ. «Бурятия», «Дүхэриг» сониной, «Одон» гэхэн хүүгэдэй сэтгүүлэй шэнэ шэмэглэлын тэрэнэй үсэд нэтэрүү, оролдосотой ажалаар бүтээгдээ.

Үнгын хайхан фотоколлаж, һонирхожо харамаар гэрэл зурагууд хадаа бусадһаа илгарма уран харасатай, зүн тааһан түрэлхини онсо мэдэрэлтэй байһыень гэршэлнэ. «Бурятия-7» сониндо «На досуге» гэхэн гаршагтай хуудаһа бүрихэдэг, уншагшад тэрэниень һонирхон уншадаг.

А.О.Батомункуев хэрэгтэй материалнуудыс суллуулжа, «Ветеран» гэхэн хуудаһа хэблэлдэ бэлдэдэг. Эсэгэ ороноо хамгаалгын 65 жэлэй ойдо дайнай ара талын ажалшад, дайнда ябаһан хүнүүдэй хуби заяан тухай хөөрөөнүүдыс хэблэлдэ бэлдэжэ толилуулһан байха.

Хэблэлэй үйлдбэридэ хүдэлдэг хоморой мэргэжэлтэдэй тоодо орожо, өөрынгөө шухала үүргэ тэрэ жэншэдгүй хайнаар дүүргэнэ.

ШУУД ЗОРИМГОЙ НҮХЭРНАЙ

Ирина Александровна ГАЛТАЕВА 1994 ондо «Буряад үнэн» сонинной редакцияда корректорээр хүдэлжэ эхилһэн юм. Ажал хүдэлмэридөө харюусалгатайгаар, зоригтойгоор хандадаг Ирина Хэблэлэй байшанда компьютернуудыс хэрэглэжэ эхилхэдэ, оператор-дизайнерай тушаалда оруулагдан юм. Хэблэлэй үйлдбэридэ компьютерай онол арга шудалжа нэбгэрүүлэлэһэн мэргэжэлтэдэй нэгэн болоно. «Буряад үнэн» - «Дүхэригтэй» түрүүшын хэһэгүүдыс шэнэ оньһохэрэглэжэ, бүрихэхэ, шэмэглэхэ орёохон ажалай эхи тэрэ табицсан юм.

«Буряад үнэн» Хэблэлэй байшанда хүдэлхэдөө, Ирина Александровна өөрыгөө гансал хайн талаһаа харуулна. Эрдэм мэдэсээ хоодо дээшлүүлжэ, бушуу түргэнөөр хүдэлжэ, даалгадан ажалаа саг соонь дүүргээд лэ байдаг. Сониной нуорнуудта томилогдон тэмдэглэлнүүдэй гаршагуудта ямар үзэгүүдыс шэлэжэ табихаб гэжэ ехэ зохёохыгоор, бодомжотойгоор хандадаг. Дэлгүүрэй оршондо амидархын тула сонин гээшэ мэдэсэлээр һонин байхаһаа гадна уншагшадтай анхрал татаха ёһотой ха юм. Тиймэһээ Ирина Александровна уншагшадтай абаһаар анхарха газетын гадар таладань, дизайн болон уран шэмэглэлдэнь ехэ ханалаа табидаг. Нюдөөрөө хараха гэрэл зурагтай, мэдэсэлэй графика болоод оруулһан нэмэри зүйлнүүдтэйнь тэмдэглэлэй бэшэгыень тааруу зохидоор холбожо, хайхашаан харамаар, анжаран уншамаар болгохо гэжэ оролдодог.

Тэрэ мэргэжэлэйнгээ шадабари дээшлүүлхэ гэжэ үдэр бүри ехэ шуналтайгаар хүдэлдэг. Компьютерай шэнэ програмнуудыс шудалжа, ажал хүдэлмэрини эрхим дээдэ шанар туйлана.

И.А.Галтаева хадаа үүсхэл ехэтэй хүн, нийтын ажабайдалда эдэбхитэйгээр хабаададаг. Ирина Александровна хэрэгтэй сагта суг ажалладаг операторнуудыс нэлгэжэ, орондонь хүдэлдэг, урагшаа ханаатай нүхэр юм. Зохёохы бодолтой, шууд зоримгой программист, налгай, хүлэсэтэй зантай, эрхим мэргэжэлтэ гэжэ тэрэ тодоронхой. Хүбүүнэйнгээ энхэргэн хайхан эжы юм.

Ирина Александровна ажалша коллектив соогоо ехэ хүндэтэй. Томоотой, үнэн сэхэ зантай, тэрэниень суг хүдэлдэг нүхэдынь ехэтэ сэгнэдэг.

УДХА ТҮГЭЛДЭР ГУУРНАТАН

Эльвира Еддоновна ДАМБАЕВА Хэжэнгын аймагай «Хэжэнгын гол» сониндо олон жэлдэ хүдэлһэнгөө удаа 1996 онһоо «Буряад үнэндэ» ажаллажа эхлээ. 2001 оной июль һараһаа корреспондент-оршуулагшаар хүдэлнэ.

Э.Е.Дамбаева гол түлэб социально-экономическа темэдэ буряад хэлэн дээрэ бэшэдэг эгээл дүршэлтэй сурбалжалагшадтай нэгэн болоно. Болбосорһон бодолтойгоор, үе сагай эрилтээр хурса гуурһаар бэшэгдэһэн байһаараа тэмдэглэл, зураглалнуудын илгардаг. Элдэб үедэ хүдэлһэн ажалша хүнүүд тухай зураглалнуудын удха түгэлдэрөөр бэшэгдэһэн байдаг.

Тэрэ газетын бүхы жанруудыс шудалһан сурбалжалагша гээшэ. Илангаяа агропромышленна комплексын асуудалнуудаар һонирхоомор статьянуудыс бэшэдэг. Республикын аймагуудаар хоодо ябажа, хүдөө нотагуудай байдал, ажалша малша хүнүүд тухай бэшэһэн тэмдэглэлнүүдынь «Буряад үнэн-Дүхэриг» сониной хуудаһануудһаа таһардаггүй.

Эльвира Еддоновна Дамбаева бэшэхэһээ гадна оршуулагшын ехэ дүршэлтэй юм. Буряадай Президентын, Правительствын, Арадай Хуралай болон бусад сонинной хуудаһануудта орохо материалнуудыс оршуулдаг.

Эдэ бүгэдэнь гадна штагта бэшэ эдэбхитэдэй хүдэлдэг. Экономико, политикын талаар мэргэжэлтэдтэй хөөрэлдөөнүүдыс хоодо эмхидхэжэ, үндэһэн сониннойнгоо хуудаһануудта хэблэжэ байдаг.

Үргэн мэдэсэтэй Эльвира Еддоновна эрдэм нуралсалай, элүүрыс хамгаалгын, соёлой, спортын темэдэ удхатай материалнуудыс жэгдэ бэшэдэг.

Үрэ нимгэн сэдхэлтэй, зоной ажабайдал болон мүнөө үеын хүн тухай сэдхэлэй ульһатайгаар бэшэдэг Э.Е.Дамбаева залуу үеын журналистнуудта жэшээ харуулна.

ХЭБЛЭЛЭЙ АЖАЛАЙ МЭРГЭЖЭЛТЭ

Лариса Дашиевна ГОНЧИКОВА 1952 оной январийн 20-до Мухар-Шэбэрэй аймагай Суулга нотагта түрэн юм. 1969 ондо Подлопаткын дунда нургуули дүүргээд, Буряадай хүдөө ажарын институтта һурахаая ороһон юм. Республикын экономикын элдэб халбаринуудта 38 жэлэй туршада таһалгарагүйгөөр хүдэлөө. Тэрэ тоодо 14 жэлын «Бурятия» сонинной редакцияда хүдэлжэ, ажалдаа оролдосотойгоор хандадаг, ехэ хүдэлмэришэ хүн байһанаа харуулаа. Эндэ рекламнын таһагай инспекторээр тэрэ хүдэлһэн юм.

«Бурятия» сонинной редакци «Буряад үнэн» Хэблэлэй байшан» гэхэн гүрэнэй унитарна предпритийн бүридэлдэ оруулагдаа. Мүнөө энэ предпритийда тэрэ амжалтатай хүдэлжэ байна.

«Буряад үнэн» Хэблэлэй байшангай хэблэлэй түбтэ оператор-корректорээр хүдэлжэ эхилээ. Тэрэнэй удаа «Буряад үнэн» Хэблэлэй байшан» гэхэн гүрэнэй унитарна предпритийн Хэблэлэй түбэй директорэй орлогшоор Лариса Дашиевна мүнөө хүдэлнэ.

Л.Д.Гончикова эрдэм мэдэсэ ехэтэй, харюусалгатай, ажалдаа бэрхэ мэргэжэлтэ юм. Ород болон буряад хэлэн дээрэ компьютерта тордиһогүй түргөөр таблажа сохидог. тийхэдэ ном хэблэхэ хүдэлмэрини бүхы шатануудыс тэрэ хайнаар шудаланхай.

Манай Хэблэлэй байшан жэлдээ 60-аад шахуу номуудыс. «Вершины», «Морин хуур» сэтгүүлнүүдыс хэблэжэ гаргадаг. Л.Д.Гончиковагай эдэбхитэй хабаадалгатайгаар «Русско-бурятский словарь» гэжэ 2 боти ном хэблэгдээ.

Республикын олондо мэдэсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдтэ үрэ бүтээсэтэйгээр хүдэлмэрилһэнгөө түлөө Россиин Федерацин Соёлой болон нийтын харилсаануудай министретын, Россиин Уран зохёолшодой холбооной правленийн, Буряадай Правительствын Хүндэлэлэй грамотануудаар шагнагданхай.

Э.ЕДДОНОВА.

Итоги республиканского конкурса «Книга года Республики Бурятия»

Лучшими изданиями признаны в номинации «Лучшая книга года» «История Бурятии» в трёх томах - Издательство БНЦ СО РАН с вручением диплома и денежной премии в размере 25,0 тыс. рублей.

в номинации «Лучшая книга года на бурятском языке»

«Шэлэгдэмэл зохёолнууд» (Автор - Дугаров Эрдэни Чимитович) - Издательство «Бэлиг» с вручением диплома и денежной премии

в размере 15,0 тыс. рублей. в номинации «Лучшее полиграфическое исполнение издания»

«Изобразительное искусство Бурятии» (Авторы: Соктоева И.И., Улзытуева Н.А., Алексеева Т.Е., Бороноева Т.А.) - Издательство «НоваПринт» с вручением диплома и денежной премии в размере 10,0 тыс. рублей.

в номинации «Лучшая книга для детей и юношества»

«Зархай, сын Тархая» (Автор

- Шираб Нимбуев, перевод Николая Цыремпилова, художники Ольга и Ирина Ертахановы) - Издательство Буряад-Монгол Ном с вручением диплома и денежной премии в размере 10,0 тыс. рублей.

в номинации «Лучший CD, DVD»

«Гамчинский дацан: время с богиной Балдан Лхамо. Информационно-библиографический DVD-ROM» - МУ межпоселенческая центральная библиотека МО

«Селенгинский район» Республики Бурятия (Авторы: Федотова Л. М., Таракановская Л. А.) с вручением диплома и денежной премии в размере 10,0 тыс. рублей.

в номинации «Лучшее учебно-методическое издание»

«Политология» (Авторы: Осинский И.И., Добрынина М.И.) - Издательство Бурятского государственного университета с вручением диплома и денежной премии в размере 10 тыс. рублей.

в номинации «Лучшая книга о Бурятии, выпущенная за пределами Республики Бурятия»

«Сказки северного чума: По мотивам преданий витимо-олекминских, каларских, баунтовских и северобайкальских эвенков» (Автор - Елена Куренная - Берцик) - «Экспресс-издательство» (г. Чита) с вручением диплома и денежной премии в размере 10 тыс. рублей.

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

«БУРЯД ҮНЭН» СОНИНОЙ 90 ЖЭЛЭЙ ОЙГООР!

ХҮНДЭТЭ ЭРДЭМ ДАНЗАНОВИЧ!

Россин Федерациин Пенсионно жасын Буряад Республикадахи таһаг таниие болон «Буряад үнэн» Хэблэлэй байшангай коллективы «Буряад үнэн» сониной 90 жэлэй ойгоор халуунаар амаршална!

Засагай мэдээсэлгын талаар зүб болон найн ажал ябуулга хадаа олонитын, мүн гүрэнэй тогтолго болон хүгжэлтэдэ тон шухала үүргэтэй. Буряад Республикада танай сонин хүндэтэй болон мэдээж. Буряадай журналистикын түүхэ «Буряад үнэн» сониной мүнделэлгэ болон хүгжэлтэтэй нягта холбоотой.

Хэблэлэйтэй сэтгүүлшэд мэргэжэл ехэтэй, тэдэ политика, экономика, эрдэм ухаан, соёл болон спортдо хабаатай үйлэ хэрэгүүдые үнэн сэхээр харуулхаяа оролдодог. Гүрэнэй политикада, буряад арадай оюун бодолой хүгжэлтэдэ сэгнэшгүй хубита оруулнат, арадай хэр угһаа хойшо сахижа ябаһан ёһо заншалуудые һэргэн дэмжэнэт, түрэл хэлэнэйгээ гоё найхан болон хүсэтэйень залуушуулда ойлгуулат.

Россин Федерациин Пенсионно жасын Буряад Респу-

бликадахи таһаг болон «Буряад үнэн» Хэблэлэй байшан үнинһөө хойшо ашаг үрэтэй харилсаа холбоо тогтоонхой. Танай сонин Пенсионно жасын ажал ябуулгыё үнэн сэхээр харуулдаг, республикын ажаһуугшадта тухатай мэдээсэл дамжуулдаг.

Мүнөө энэ ехэ һайндэрыетнай ганса танай коллектив бэшэ, харин үргэн олон уншагшадтай тэмдэглэнэ гээшэ: эдэ жэлнүүдэй үргэлжэлэ сонинтай эгээл холын һуурин газарнуудта хүржэ, хэдэн үеын хүнүүдые нэгэдүүлнэ.

Туйлатга амжалтанууд олон гэжэ байдаггүй, тинмэхэ бэлигтэй бүлгэмдэтнай саашадаһы уншагшадтайнгаа этигэл найдал боложо, хүндэлдэнь хүртэжэ ябахыё хүсэнэб.

Россин Федерациин Пенсионно жасын Буряад Республикадахи таһагай хүтэлбэрлэгшэ, Буряад Республикын Арадай Хурадай депутат Е.ХАНХАЛАЕВ.

УВАЖАЕМЫЙ ЭРДЭМ ДАНЗАНОВИЧ!

От имени руководства, личного состава Главного управления МЧС России по Республике Бурятия и от себя лично поздравляю вас и возглавляемый вами коллектив со знаменательной датой – 90-летием со дня основания газеты «Буряад үнэн»!

90 лет для истории – целая эпоха, это время социально-экономического перелома, обретения нового опыта, трудных, но драгоценных побед. Все эти годы Издательский дом «Буряад үнэн» был хорошим и честным собеседником, мудрым советчиком, нередко – защитником людей.

Журналисты газеты спешили в командировки в самые дальние районы Бурятии, чтобы рассказать о ее жителях. Их яркое публицистическое слово продвигало новые, незнакомые идеи, пробуждало мысль, формировало общественное мнение, призывало к действию.

Сейчас перед «Буряад үнэн» стоят такие же городские задачи – доставлять людям оперативную информацию, собирать на своих страницах мнения экспертов, воспитывать новые поколения. Наш совместный проект «Спасатель Бурятии» - это весомый вклад в дело предупреждения чрезвычайных ситуаций, повышения уровня культуры безопасности населения, патриотического воспитания молодежи. Уверен, наше дальнейшее сотрудничество будет и впредь столь же эффективным и плодотворным.

От всей души желаю всему коллективу ИД «Буряад үнэн» процветания, стабильности, финансового благополучия, а всем сотрудникам газеты – здоровья, счастья, оптимизма, прекрасного настроения, сбывшихся надежд, интересной и плодотворной работы, творческих удач и новых благодарных читателей!

Начальник Главного управления МЧС генерал-майор В.МИХАЙЛОВ.

ХҮНДЭТЭ ЭРДЭМ ДАНЗАНОВИЧ!

Эд хэрэглэгшэдэй эрхэнүүдые болон хүнэй элүүр мэндэе хамгалгы н талаар хиналгын федеральна албанай Буряад Республикадахи управлени таниие, «Буряад үнэн» Хэблэлэй байшанай ветерануудые болон хүдэлмэрилэгшэдые «Буряад үнэн» үндэһэн сониной түрүүшын дугаарай гараһаар 90 жэлэй ойн баяраар амаршална!

Аяар холын 1921 ондо, гүрэн дотор Эрхэтэнэй дайнай үшөө замхагүй байхада, сониной түрүүшын дугаар толилогдоо хэн. Тин мүнөө 90 жэлэй үнгэрбэшье, «Буряад

үнэн» буряад үндэһэн журналистикын түрүү, аха зах гэжэ тоологдохоороол тоологдоно. Сонин гүрэнтэйгөө зэргэ бүхы шатануудыень дабалсаа: тогтолго, хүгжэлтэ, дайнай хүсэр хүндэ жэлнүүд, хубилган шэнэдхэлгын, экономика хубиллалтануудай жэлнүүд. Мүнөө сонин сагайнгаа эрилтээр ажалаа ябуулна, бэлигтэй сэтгүүлшэд хүдэлнэ, буряад үндэһэн сониной алдарт заншалнууд баримталагдан хүгжөөгдэнэ.

Сониной тогтолго болон хүгжэлтэдэ ахамад редакторнууд Цырен Очирович Очиров, Цыден Цибудеевич Цибудеев, Ревомир Баярович Гармаев, Ардан Лопсонович Ангархаев гэгшэд горитой хубита оруулалсаа гэжэ тэмдэглэмээр. Мэдээжэ буряад уран зохёолшодой, тэрэ тоодо Х.Намсараев, Б.Абилуев, Ц.Дон, Д.Р.Батожабай гэгшэдэй сониндо бэшэдэг байһыень онсолмоор.

Эрдэм Данзанович, танда, ажалша коллективтэнай шэнэ хараа түсэбүүдэ болон ханал хүсэлнүүдэ бэлүүлхыетнай, зохёохы ажалдатнай амжалта туйлалтануудые, «Буряад үнэнэй» найн найхан заншалнуудые үргэлжлүүлжэ байхыетнай хүсэнэб!

Буряад Республикадахи гүрэнэй ахамад санитарна врач А.БОЛОШИНОВ.

ПОЛОЖЕНИЕ

О ГОРОДСКОМ КОНКУРСЕ «ПУТЕШЕСТВИЕ В МИР ФОЛЬКЛОРА», ПОСВЯЩЕННОМ НАЦИОНАЛЬНОМУ ПРАЗДНИКУ САГААЛГАН

При содействии Администрации Президента и Правительства Республики Бурятия, Народного Хурала РБ, Министерства образования РБ, Министерства культуры РБ, АОУ ДПО РБ «Республиканского института кадров управления и образования», Комитета по образованию г.Улан-Удэ, Издательского дома «Буряад үнэн».

ОРГАНИЗАТОРЫ КОНКУРСА:
Республиканский театр «Ульгэр»,
МАОУ «Лингвистическая гимназия №3 г.Улан-Удэ»

Конкурс №2 будет проходить в актовом зале лингвистической гимназии №3 29 февраля в 14 часов.

1. ОБЩИЕ ПОЛОЖЕНИЯ

1.1. Цель конкурса:
расширение и углубление знаний о культурных наследиях народа, обучение бурятскому языку на народных традициях, воспитание этнокультурной личности.

1.2. Задачи конкурса:
- развивать речевые, интеллектуальные и познавательные способности школьников на драматических произведениях
- приобщать учащихся к культуре, традициям бурятского народа
- способствовать формированию позитивного отношения к культуре других народов

1.3. Участники конкурса:
В конкурсе принимают участие ученики и учителя городских общеобразовательных учреждений с 2-4 классы, с 5-9 классы Творческая группа в составе 10-12 учеников.

1.4 Дата проведения:
Конкурс №1 будет проходить для учеников 2-4 классов 24 февраля в театре «Ульгэр» в 16-00 ч.;
для учеников 5-9 классов 25 февраля в театре «Ульгэр» в 16-00 ч.

2. О ПРОХОЖДЕНИИ КОНКУРСА

2.1. Конкурс №1 инсценировки бурятских народных сказок (на бурятском языке).

Фольклорная группа инсценирует бурятскую народную сказку. Постановка на 20 минут.

Сценарий сказки представить жюри вместе с заявкой.

Критерии оценивания конкурса №1 инсценировки бурятских народных сказок.

- знание бурятского языка
- сценическое мастерство выступающих
- творческий подход к обработке бурятских народных сказок.

Конкурс №2. Конкурс методических разработок внеклассных мероприятий, конспектов уроков на тему «Фольклор» (с использованием ИКТ) и других эффективных технологий или презентаций по мотивам бурятских народных сказок.

Слайдовая презентация – это связанный последовательный ряд слайдов с сопроводительным текстом. Слайдовая презентация должна содержать не более 20 слайдов, выполненных в программе POWER POINT, возможно использование дополнительных

эффектов. Сопроводительный текст должен содержать не более 2 листов (ф.А 4) машинописного текста, при наборе текста размеры полей не должны быть не менее:

Левое -3 см, правое - 1,5 см, верхнее - 2 см, нижнее -2 см, шрифт -

Times New Roman, обычный, размер - 14, межстрочный интервал –одинарный.

2.2 К конкурсу №2 допускаются как индивидуально, так и коллективно выполненные работы. Защита презентации 10 минут.

2.3. Весь заявочный комплект должен быть представлен на электронном (CD, DVD) и бумажном носителе.

Работы, не соответствующие указанным требованиям, к конкурсу не допускаются.

3. ПОРЯДОК ПРОВЕДЕНИЯ КОНКУРСА

3.1. Этапы конкурса: январь-февраль 2012 уч.год.

январь – школьный отборочный, подготовительный.

февраль – городской, заключительный.

3.2. Заявки на участие в конкурсе подавать с 15-18 февраля.

3.3. Для участия в конкурсе коллективы подают заявку и оплачивают организационный взнос в размере 300 руб.

4. ПОДВЕДЕНИЕ ИТОГОВ КОНКУРСА

4.1 Все участники получают свидетельство участника конкурса.

4.2 Победители награждаются дипломами I, II, III степени.

Торжественное вручение «Алтан баг» («Золотой маски»)

4.3. Лучшие инсценировки бурятских народных сказок и презентаций будут опубликованы на сайте Министерства образования и науки РБ, Министерства культуры РБ и будут опубликованы в сборнике «Сценарий бурятских народных сказок», на страницах газеты «Буряад үнэн».

4.4. Конкурсные работы не рецензируются.

4.5. Критерии оценивания конкурса № 2:

- соответствие требованиям положения.
- использование компьютерной технологий
- исследовательский характер работы
- учитывается умение представить работу (творчество, чёткость, оригинальность подачи) материала
- при защите кратко описать выполненную работу, предложить возможность применения бурятской народной сказки.

ОРГАНИЗАЦИОННЫЙ КОМИТЕТ КОНКУРСА

МАОУ «Лингвистическая гимназия №3 Улан-Удэ», ул. Советская, 43. sesegaLG@mail.ru

Справки по телефону: 21-47-80, 89140528402.

По вопросу участия и организации Конкурса обращаться к координаторам конкурса:

Пурбуевой Хапде Батоцыреновие. тел.: 21-47 – 80, г/мп. № 3

Бунеевой Светлапе Жамбаловие, тел.: 21-37 -64, театр «Ульгэр».

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИЙН ТҮСЭБ

2012 оной январин 10-13

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЫН УЯЛГАНУУДЫЕ САГ ЗУУРА ДҮҮРГЭГШЭ Ц.Б.БАТУЕВАЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН

Зүблэхэ зүйл:

1. Арадай Хуралай хороонуудай 2011 оной декабриш 26-аа 30 хүртэр дүүргээн хүдэлмэри тухай мэдээл (элдхэлшэ: хороонуудай түрүүлэгшээр)

10.01. 9.00 Буряад Республикн Президентин зүблөөнүүдэй танхим

2. Арадай Хуралай 2011 оной декабриш 26-аа 30 хүртэр үнгэргээн хэмжээ ябуулганууд тухай Эмхидхэлэй таһагай мэдээл (элдхэлшэ О.А.Бадлуев)

3. Арадай Хуралай хингалтын документүүдэе гүйсэдхэлгын байдал тухай Эмхидхэлэй таһагай мэдээл (элдхэлшэ О.А.Бадлуев)

4. Буряад Республикн хуулинуудые федеральна хуули ёһонуудтай зохицуулгын хойноһоо хингалта тухай (элдхэлшэ О.А.Бадлуев)

5. Арадай Хуралай 2012 оной январин 10-аа 13 хүртэр түсэблээн хэмжээ ябуулганууд тухай (элдхэлшэ О.А.Бадлуев)

6. 2011 оной декабриш 26-аа 30 хүртэр Хуулиёһоной управлениш дүүргээн хүдэлмэри тухай мэдээл (элдхэлшэ А.И.Ускова)

7. 2011 оной декабриш 26-аа 30 хүртэр Мэдээлэй-шэжээлэйгын управлениш дүүргээн хүдэлмэри тухай мэдээл (элдхэлшэ Э.Б.Намдакова)

8. Арадай Хуралай ажал ябуулга тухай республикн хэблэлүүдтэ 2011 оной декабриш 26-аа 30 хүртэр олондо мэдээл тараадаг хэрэгсэлүүдтэ тошлогдоһон материалнуудай шэжээл тухай тухай таһагай мэдээл (элдхэлшэ С.Б.Хайдапова)

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХЭРЭГҮҮДЫЕ ЭРХИЛЭГШЭ – АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭ В.Б.ЭРДЫНГЕВЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ХҮДЭЛМЭРИЛГЫН ЗҮБЛӨӨНҮҮД

Зүблэхэ зүйл:

1. Буряад Республикн Арадай Хуралай 2012 оной январин 10-аа 13 хүртэр түсэблээн хэмжээ ябуулганууд тухай

10.01 13.30 Арадай Хуралай бага танхим

2. Буряад Республикн Арадай Хуралай хингалтын документүүдэе гүйсэдхэлгын байдал тухай

3. Элдэб асуудалнууд

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДА Тухай Буряад Республикн Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон финансын талаар хороон (түрүүлэгшэ Ц.Д.Э.Доржиев)

Зүблэхэ зүйл:

Арадай Хуралай элжээтэ хорин зургаадахи сесситэ зүблэгдэхэ асуудалнууд

12.01 14.00 каб.235

Буряад Республикн Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, ногагай өөһдөн хүтэлбэрини, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэ А.С.Скоцырская)

Зүблэхэ зүйл:

«Буряад Республикн гүрэнэй эрхэтэнэй албан тухай» Буряад Республикн хуулин түлэб тухай

12.01 14.00 каб.322

Зүблэхэ зүйл: «Буряад Республикн социальна шэглэлтэй коммерческэ бэшэ эмхинүүдэе гүрэнэй талаһаа дэмжэхэ тухай» Буряад Республикн хуулин

түлэб тухай

13.01 14.00 каб.323

Буряад Республикн Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэгсэлгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэ В.А.Павлов)

Зүблэхэ зүйл:

«Хүдөө ажахын үйлдэбэрини дэмжэлгээр Буряад Республикн амьараа гүрэнэй эрхэ түлөөлэгшэ өөһдөн хүтэлбэрини албан зургаануудта олгохо тухай» Буряад Республикн Хуулине бэжүүлгын ябаса тухай

11.01 10.00 каб.119

Зүблэхэ зүйл: «Гүрэнэй гү, али муниципальна мэдэлдэ байһан газарай участогуудые гэрэн дээр оршоһон байһан гэрнүүдэй болон бусад барилгануудай эздэг худалдаха газарай сэн тодорхойлолгын гурим тогтоохо тухай» Буряад Республикн Хуулине хуулигалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикн хуулин түлэб тухай

12.01 10.00 каб.119

Буряад Республикн Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндхэтэнэй асуудалнуудай, залуушуулай политикын, нитигын болон шажан мүргэлэй нэгдэлүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэ В.Р.Булдасв)

Зүблэхэ зүйл:

«Буряад Республикн Арадай Хуралда олон мэдээл тараадаг хэрэгсэлүүдэй журналистнуудай аккредитаци хэжэ гурим тухай» Арадай Хуралай тогтоолой хабсаргалтала хуулигалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикн Арадай Хуралай тогтоолой түлэб тухай

11.01 10.00 каб.212

Зүблэхэ зүйл: «Россин Федерациин музейн жаса болон

Буряад Республикн музейнүүд тухай» Буряад Республикн Хуулине хуулигалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикн хуулин түлэб тухай

12.01 10.00 каб.212

Буряад Республикн Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэ А.Т.Степичев)

Зүблэхэ зүйл:

«Зарим хуули ёһонуудта хуулигалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикн хуулин түлэб тухай

11.01 14.00 каб.218

Буряад Республикн Арадай Хуралай экономика политикын, байгаалин нөөснүүдэе хэрэгсэлгын болон орноп тойронхи хамгаалалтын талаар хороон (түрүүлэгшэ В.Г.Ирильдесв)

Зүблэхэ зүйл:

«Социальна хэлсэлүүдээр олгодог гэр байрануудые хэрэгсэлгын бүрдхэлдэ абаха гурим тухай» Буряад Республикн Хуулине хуулигалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикн хуулин түлэб тухай

12.01 15.00 каб.203

Зүблэхэ зүйл:

«Универсальна электронно карта тухай» Буряад Республикн хуулин түлэб тухай

13.01 10.00 каб.203

III. ЭРХЭТЭДЫЕ ХҮЛГЭН АБАЛГА Ц.Д.Э.Доржиев – Буряад Республикн Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон финансын талаар хорооной түрүүлэгшэ

10.01 14.00-17.00 каб.235
В.А.Павлов – Буряад Республикн Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэгсэлгын дэлгүүрэй талаар хорооной түрүүлэгшэ
12.01 14.00-17.00 каб.119

Эрдэм хуралсалай “Манай шэнэ хургуули” проект бэсүүлгэ

ШАДАБАРИТАЙ БАГШЫН ШАНАРТАЙ ХЭШЭЭЛНҮҮД...

Энэ үнэргэ байһан жэл эрдэм хуралсалай яһада ехээн хуулигалтанууд болоо гэхэдэ, алдуу болохогүй: Байгалай эрдэм хуралсалай форум үнэргэдөө, шэнэ хуралсалай стандарт нэбтэрүүлэгдэнэ, хуралсалай шэнэ номууд хэблэгдэнэ, багшанарай хабаадалгатай олон конкурсууд үнэргэнэ.

Ноябрин 21 һэ 24 болотор Москва хотодо түрэлхи хэлэнэй ба ород хэлэнэй багшанарай Бүхэроссин V конкурсе (мастер-класс) үнэргөө. Тэрэ конкурседо манай хотодо хоёр багшанар хабаадаһан байгаа. Эдэманай хэд бэ гээл: 37 –дохин хургуулин буряад хэлэнэй багша Ванжилова Баярма Валерьяновна, 14-дохин хургуулин ород хэлэнэй багша Васильева Софья Владимировна амжалттай хабаадажа эрхэмүүдэй тоодо орожо, 2-дохин шатын Дипломдо хүртэһэн Ванжилова Баярма Валерьяновнатай хэдхэлн хөөрэлдөө дурадаһан.

- Баярма Валерьяновна, хаана үнэргэгдөө гэшэб, энэ конкурсын зорилгоууд ямар гэшэб, хөөржэ үгыт даа.

- Москва хотодо жэл бүхэндэ түрэлхи ба ород хэлэ заадаг багшанарай дунда нимэ Бүхэроссин мастер-класс, конкурсе үнэргэгдэдэг. Эмхидхэлшэнь Россин Эрдэм хуралсалай министерство, Росин Гүрэнэй Дүүмэ. Конкурседо хабаадаһаа манай Росин гүрэнэйманай бүхы шахуу түрэлхи ба ород хэлэ заадаг 43 багшанар сугларһан байгаа. Нэрлэбэл, Дагестанһаа, Саха Яхадһаа, Башкортостанһаа, Кабардино-Балкаринһаа, Татарстанһаа, Мордовинһоо, Ингушетиһэ, Адыгейһэ, Алтайһаа, Хальмагһаа, Хакасиһаа, Тываһаа, Ненецкэ автономно округһоо, Украинаһаа, Москва хотодо г.м. Тус конкурсын зорилго хадаа мүнөө үсын байдалда таарам-

жатайгаар, түрүү онол арга (тэрэнэй тоодо информационно онол арга) хэрэглэжэ хүдэлдэг багшанарые дэмжэхэ, элэрүүлэхэ гэхэн байгаа.

Эндэ хабаадаһаа урид багша бүхэн өөрынөө республикн багшанарай дунда үнэргэгдэһэн конкурсын шалша байха ёһотой байгаа. Тимэһээ эндэ ёһотой бэрхэ багшанар сугларһан байгаа. Олон түрүү багшанар өөрынөө заһан программаар, методикоор хүдэлдэг гэжэ элэрүүлэгдэн уридаһан байгаа. Тус конкурсе Федеральна эрдэм хуралсалай институт соо үнэргэгдөө. Институудай ахалагша эрдэмтэн М.В. Ломоносовой нэрэмжэтэ МГУ-гай профессор, хэлэ бэшгэй доктор Насилов Д.М. Гүрэнэй Думын депутат Кириков Марат Джалилович, этнокультурна Түбэй хэлэ бэшгэй эрдэмэй доктор Артеменко Ольга Ивановна гэгшэд хүтэлбэринжэ, хамта дээрэ 12 хүнөө бүрдхэлн жори дүрбэл хоногой туршда маандалтай хүдлөө.

Гүрэнэй Думын үндхэтэнэй Комитедэй түрүүлэгшэ Кушцов Валентин Александрович үтэ хэлэжэ, Бүхэроссин Конкурсе нэһэн байгаа. Конкурсын үедэ ехэ зохил, налгай, дулаахан оршон байдалда бүхы туршалгануудтай үнэргөө гэжэ онсо тэмдэглэхэ байнаб.

Конкурсе хэды шатаһаа бүридөө гэшэб, багшанар яажа хабааданаб, танай ханамжанууд:

Эгээл түрүүшын үдэр: үндхэ яһатанайнгаа хубсаһа харуулжа, хамгаалха харалга байгаа. Үндхэтэн бүхэнэй өөһдөнөө яһанай хубсаһа үмдэхэднэ, зал соо: хальмагай талын тольпануудые хараһандал, кабардино-балкарини мүнхэ сабдагуудай саланууд мэтэ үзэгдэнхэднэ, жэгтэй гоё зураг хаража байһандал байгаа.

Яһатан бүхэнэйманай хубсаһан һонирхолгой, өөрын илгээтай.

өөһдөнөө байра байдалда тааранхай. Ондөө яһатанай хабаадаһадай хубсаһан тухайгаа хөөрхэднэ олон юумэ мэдэжэ абааб. Жэшэнь, Хойто мультэтэ далайн жажууда байдаг арадуудай нэгэн: ненец яһатан хубсаһанайнгаа урда түмэр халхабша хэжэ оёжо, хүйһээ халхалдаг байна, муу юумэн халдахагүй гээд тайлбарыша, яхад яһатан олон ханарһан алта-мүнгөөр хубсаһаа гоёдогднэ гэжэ хөөрөө. Би Захаамин аймагай һамган дэгл харуулжа хамгаалааб. Дэгл тухай түүхэ хөөржэ, бүхы хубинуудыне харуулааб. Буряад үндхэтэнэй дэгшнай хатархадшые, ажалшые хэхэдэ, бага хүүгдэшые хүйтэн халуунһаа аршалхата тухатай гэжэ харуулааб.

Конкурсыманай хоёрдохин шата “Минин нотат, минин хуруулин, минин мэргэжэл” гэхэн темэдэ зориулагдаа, энэ шатада би Буряад оройнгоо түүхыне, баялыны харуулжа оролдооб. Захаамин нотатгайнгаа замбаа, байгаалин баялыг һамар, сагаан эдэ дэлгэжэ, сувсинрүүдэе табича выставкэ харуулааб. Буряад нотатгаа мантан үүрээжэ кино харуулааб, хүдэлжэ байһан хургуулигата танилсуулааб.

Гурбадахин гэмсэмнай хадаа методикын талаар байгаа. Энэ конкурсыманай эгээл шухала хубын гээд тэмдэглэгтэй. Юүдэб гэхэдэ, багша бүхэн өөрынгөө хэпгэл харуулжа, методика талаараа хамгаалжа, методикын шэнэ аргуудые тайлбарилжа шадаяа харуулжа байгаа.

Би хургуулидаа хэһэн хэшээлэй буулгаһанаа хамгаалжа, өөрынгөө зохёгоод хүдэлдэг методикоё жорин урда харуулааб. Хэпгэлгэман гол бодол халдаа олон яһатан буряад хэлэ үзэнэ, буряад хэлэндэ дуратай байһанаа гэршэлжэ, хурагшани хэпгэлдэ буряад хэлэн дээрэ шүлэгшые хэлэ, дуушые дуулаа. Харуулан хэ-

Конкурсын үедэ. Б.В.Ванжилова баруун гарһаа хөөржэ

шээлин, методикоор уншаһан элдхэлхэн, өөрынни зохёжо хэрэглэдэг дидактическа материалнуудни, хурагшадтайман хэһэн хүдэлмэришүүд жорини сэгшэлгээр эрхим гэжэ тоологдоо. Татарстанһаа ерэхэн, филологини эрдэмэй кандидат, татаар хэлэнэй багша Лашыгов Ренат Исламгарьевич үнэргэгдэгшэ Бүхэроссин мастер-классай Гран-при шанда хүртөө.

Бүхэроссин конкурседо хабаадаха золтой байгаа гэжэ Баярма багша бодомжолно. Баярма Валерьяновна түрэл хургуулингаа коллективтэ, директор М.В.Хамеруева, МЦОГ-ой буряад хэлэнэй методист У.Е.Абидуева, РИКУН-гой ахамад багша, педагогикын эрдэмэй кандидат Е.Г.Базарова, аха дүүнэртэ, пүхэдгөө, нотатгайнгаа багшанарта, бэшэшые бүхы намайе дэмжэһэн булганда баярые хүргэнэб гэжэ мэдүүлнэ.

Түгэхэдөө, 37 дохи хургуулин буряад хэлэнэй багша, 9-дохин классай хүтэлбэрилэгшэ Баярма Вале-

рьяновна 17-дохин жэлдэ амжалттай хүдэлжэ байна гээд хануулаа. 2009 оной республикн буряад хэлэнэй “Эрхим багша”, 2010 ондо авторска методикоор заадаг республикн багшанарай дунда эрхимлэжэ, I шатын Дипломдо хүртэһэн. Б.В.Ванжиловатай хурагшадшые жэл бүхэндэ түрэлхи хэлээр үнэргэгдэдэг олимпиадада, конференцидэ эрхимлэжэ, түрүү һуури эзэлдэг юм.

Алишые талаараа тэгшэ, шадабаритай эрхим багша, өөрынгөө заадаг методикоор шанартай үр дүн харуулжа, Россин хэмжээндэ шалгаржа, Буряад ороноо түлөөлжэ ерэхэн Баярма Валерьяновнае үнэн зүрхэнөө амаршалаа.

Эрдэнини хатууе эдлэжэ, Эрдэмэй мэргэшии номолжо, Урма зоригтой, урагнаа алхалан ябын даа гэжэ үрэлэб.

Бадма-Ханда ПУРБУЕВА, лингвистическэ гимназийн буряад хэлэнэй багша.

Январин 7 - Рождествогой үдэр

ДАВИДАЙ ПСАЛОМҺОО ХЭ ҺЭГҮҮД

1. Бүхы үрэн сэдхэл зүрхэнһөөн магтанаб шамайгаа, Бурхалай урда Гансал Шамдаа Дууланаб.

2. Шинии Нангин Сүмын урда дохин мүргэнэб, шинии Нэрэ алдаршуулаб. Шинии үршөөлэй ба үнэн бодото зүйлэй түлөө Ши өөрышгөө үгэ хэлэйшье нэрэнэ дээрэ үргөөш.

3. Миши дурлахан үдэр Ши памай шагнан сэдхэлым һүргээгээш.

4. Газар дэлхэйн бүхы ноёд найд шинии хэлээн үгэнүүдые шагнажа, шамаа суурхуулна, Бурхамнай!

5. Бурханай Харгы магтахабди, юүндэб гэбэл, Бурханай Алдарынь Ехэ.

6. Агуу Ехэ Бурхамнай! Номгоншо хүшнэ хараша, бардам хүшнэ холоһоо танинаш.

7. Миши даралгада ороходом, Ши памай амидыруулаш, уур сулалтай дайсаһнэ өөрышгөө гараараа нэмжыхэш, тини намайе абархаш.

8. Миши түлөө Бурхаш бүтээхэ! Өөрынгөө гараараа бүтээхэн хэрэгээ орхингүй байгыш даа.

ПСАЛОМ 138:1-17

1. Дээдэ Эзэмни! Ши памай шамаар мэдэнэш.

2. Хэээ һуудагыем, бодохыем ши хуу мэдэнэш, минни ханамжануудым, ханалыем ши холоһоо ойлгоод, мэдээд байнаш.

3. Амарна гүб, али ябана гүб - ши намайа түхэрээдэ байнаш, харгы ябадални шамда хуу мэдэсэгэй.

4. Үгэ үшөө аманһаам улаагүй байхадань, Ши, Бурхамни, хэлэхэ юумыем огтолон мэдээд байнаш.

5. Урдаһаамниш, хойноһоомниш намайе анхарнаш, гарнуудни намайе тэбэрин байна.

6. Шинии үгэһэн харгы мэдэсэл ехэ гоё хайхан, үндэр байна.

7. Шинии шарайһаа, нангин хүлдэхэ хайшаа ябахабди, гүйхэбди?

8. Тэнгэри дээр гараа наам - ши тэндэш, тама руу буугаа наам - ши баһал тэндэш. 9. Толоной дали абаа наа гү, би далайн захата нүүхэб.

10. Гэбэл шинии хатуу шанга гарнуудни намай бараад ябуулха.

11. Хэлэхэ үйб: али би харанхы соо нюугдаха гүб, али хуу бүрэнхы һүни болохо гүб?

12. Бүрэнхы намайе хиргахгүй шамһаа, үдэр шэнги харуул һүни; харанхы, тэрээн шэнги харуул гэрэл.

13. Миши доторыем Ши эжыгэйм умай соо хээд бүтээгээш.

14. Магтанаб Шамаа, юүндэб гэхэдэ, би гоё хайханаар, шинии напамжаар хээгэйб. Шинии хэрэгүүд ехэ гоё, минни сэдхэл яһала ойлгоно, тэрээндэ баярлана.

15. Миши яһанууд шамһаа далда орогдоогүй байгаа, нуусаар минни бүтээгдэхэн байхадань.

16. Минии үрэ шинии нягта хараа: шинии ном соо хуу үдэрнууд бэшээтэй, намда бэлдэхэн, үшөө хэдыдэ нэгэш үдэр үгы байхада.

17. Бурхамни, шинии ухаан бодолнуудши намда тайбан шэнги харагдана, ямар тэдэнэй тоонинь ехэб.

1. Бурхан - манай Дуран!
Бурхан - манай Этигэл!
Бурхан - манай Хүсэ шадал!
Бурхан - манай Абара!
Бурхан - манай Мүнхэ наһан!
Бурхан - манай Сэхэ харгы!
Бурхан - Манай Үнэн бодото зүйл!
Болтогой!
Аминь!

2. О, Дээдэ эзэмни!
Шинии нэрэ огторгойдо яларна, туяарна!
Манай зүрхэ сэдхэл соомнай
Алтан Нэрэшни Наранай туяан шэнги сасарна!

Алдар Соло, Тэнгэрийн Эсэгэ!
Алдар Соло, Иисус Бурхан!
Алдар Соло, Нангин хүлдэ!
Дуранай хүсэлөөр магтанабди
Шамаа, Манай Нангин Бурхан!
Болтогой!

3. Ши манай Бурхан болонош, тэнгэрийн Эсэгэ,
Бурханай хүбүүн - Иисус Христос!
Адам, Евхээ бидэнэр гараабди,
Ной гэжэ хүбүүһээ һалбараабди,
Сэбэр сэдхэлгэй, үнэн зүрхэгэй хүбүүн байгаал

Бурхан манай, тэнгэрийн Эсэгэ,
Нойдо Ковчег барюулаа,
Олон зоние бүхы дэлхэйн оёорһоо абараа.

Нойгой Ковчег соо ороһон арад зон, амтад
Булта амидыраа, үхэлһөө абарагдаа,
Бидэн булта - бурханай үхибүүд,
Мүнөө жаргажа һуунабди, хүхижэ байнабди,
Иисус Бурханай һайнда!

Алдар Соло, Агуу Ехэ хаан!
Болтогой!

4. Манай Бурхан, манай Хаан!
Магтан шамдаа дуулан,
Дохин-дохин байнабди,
Шамдаа, манай бурхан,
Мэндээ хүргэн байнабди,
Мүргэжэ холло шамдаа,
Адисташ хүртэн байнабди,
Манай бурхан, манай Хаан!
Бүхы дэлхэйн арад зон
Баяраа шамдаа хүргэнэ,
Шамтаяа, Нангин бурхан,
Жаргалтай хүхин байнабди,
Шамдаа манай бурхан,
Бүхы ханаа, зоболонгоо, ханамжаа,
Сэдхэлгэйгээ харюугаа
Үнэн зүрхэнһөө шамдаа үгэнэбди!
Болтогой!

5. Энэ юртэмсэ дэлхэй дээрэ
Түрэлхид, үетэн үсөөржэл байна,
Нүгэлтэй байһандаа бидэншье
Гэртээ харгыгаа олоногүйбди,
Гансал Бурхан, Иисус Христос,
Бүхы нүгэлымнай өөр дээрээ абажа,
Өөрынгөө шуһаараа бэзымнай
Арюудхап, хулсан байна,
Мүнөө бурхангатаа зугаалжа,
Хүхилдэжэ байхадаа,
Урматай, зоригтой, жаргалтай
ябанабди.

Сэбэр харгы, бурханай харгы
Бидэндэ нээлгэтэй,
Бидэн бурхандаа дуратайбди,
Иисус хүбүүнэ магтажал байхадни,
Бүхы дэлхэйн арад зондо, үхибүүдтээ
Хөөржэ байхадни,
Тэнгэрийн эсэгдээ,
Иисус бурхандаа
Булгадаа ерэгты гэжэ гуйхадни!
Иисус - бурхан!
Абарагша бурхан! Аминь!

Людмила
БАНЗАРАКЦЕВАГАЙ
материал БЭЛИГМА
ОРБОДОЕВА
хэблэлдэ бэлдэбэ.

ОНСО ШАДАБАРИТАЙ ДУУШАД

«Парад звезд вокального искусства» гэжэ нэрлэгдэхэн Байгалай III Рождественскэ фестивал Буряадай Гүрэнэй филармони (директорынь - Россин габыята артистка Э.З.Жамбалова) эмхидхэжэ, олоной һонирхол татаба. **Декабрийн 25-да** П.И.Чайковскийн «Щелкунчик» гэхэн баледээр (Г.Цыдынжаповай нэрэмжэтэ оперо, баледэй академическэ театр соо) тус фестиваль эхилээ. **Декабрийн 26-да** композитор, органист Дечебал Григоруцэ гэгшын органна хүгжэм Католческа хүмэ соо эдэлхэн байна. Харин **декабрийн 28-да** Михайловскийн оперно театрай (Санкт-Петербург) дуушан Светлана Москаленко, манай оперно театрай солистнууд - республикын габыята артист **Намхайн Мунхзуд, Бадма Гомбожапов** гэгшэд уран бэлигээ гэршэлбэ. **Январин 5-да** ород романс гүйсэхэдэг «Петербургский романс» гэхэн жасын түрүүлэгшэ **Галина Кобзель**, тэрэнэй эмхидхэхэн «Весна романса» гэхэн бүхэроссийн конкурсын лауреадууд хабаадажа, шагнагшадай зүрхэ сэдхэл хайлуулаа. Илангая Мариинскэ театрай солист, Россин габыята артист, уласхоорондын конкурсуудай лауреат **Владимир Самонов** (Санкт-Петербург) хайхан баритон хоолойгоороо шалгарһан байна.

Январин 8-да манай нютагай, Новосибирскийн оперно театрай солист, уласхоорондын конкурсуудай лауреат **Константин Буинов** баһал бэлигтэй дуушан **Юлия** хани нүхэртгээ дуулажа, филармониин зал соо сугларгшадай зүрхэ сэдхэл ханааба. Энэ концерт тухай тодорхойгоор хөөрэхэдэ.

Тинхэдэ **январин 12-го** Саха-Яхадай залуу дуушан, уласхоорондын олон конкурсын лауреат Анастасия Мухинатай хамта «Сибирская Романиада-2011» гэхэн конкурсын лауреат Мэргэн Санданов дуулаха түсэбтэй. Фестивальда хабаадагшад Северобайкальскда фестивалиин түгэхэлэй концертдэ хабаадажа, бэлиг талаангаа харуулха юм.

Байгалай III Рождественскэ фестивал

БУЛАГТАЛ БУРЬЯЛҺАН БЭЛИГ

В.Б.Елбаев шабитая

Филармониин залаар дүүрэн сугларһан шагнагшадай, нютагаархидай, суг һураһан нүхэдэйнгөө анхаралда зорюулаһан концерттээ Новосибирскийн оперо болон баледэй академическэ театрай солистнууд, уласхоорондын конкурсуудай лауреадууд **Юлия, Константин Буиновтан** хоёр хубиһаа бүридүүлээ: түрүүшын хубида опероһоо аринуудые, харин хоёрдох хубида романснүүдые, дуунуудые оруулаа.

Новосибирскийн консерватори дүүргэһэн дуунай баян һургуулитай артистнуудта, гэр бүлэдэ үндэр сэгнэлтэ, бэлигтэй дуушадые һургадаг, «Буряад үнэн» газетынай «Буряадай түрүү хүнүүд» гэхэн конкурсманай лауреат, Россин искусствын габыята ажал ябуулагша **В.Б.Елбаев** үгэжэ, «Константин - минни шаби, мэргэжэлтэ дуушан боложо, саашаа Новосибирскийн консерваторидо һуража, бэлигэ бүри хурсадхаа, зохёохы абьяасараа, уран шадабаряараа «ургаа» гэжэ бидэндэ хэлээ һэн.

Үнэхөөрөө ехэ хайхан баритон хоолой-

Юлия, Константин Буиновтан

той нютагайманай үндэр гоё бэетэй, зохид шарайтай, залуу артист С.Рахманнвовай «Алеко» опероһоо Алекогэй каватина, Ж.Бизегэй «Карменһээ» Эскамильгой дуу, В.Моцартын «Свадьба Фигаро» опероһоо Доктор Бартолын ари шадамар бэрхээр дуулажа, халуун алыга ташалгаар угтагдаа. П.Чайковскийн «Опричник» гэхэн опероһоо Натальягай ари, Ш.Гунногой «Фаустһаа» Маргаритын ари хайхан хоолойтой Юлия Буинова гүйсэхдөө, угһаа бэлигтэй дуушан байһанаа гэршэлээ. В.Моцартын «Дон Жуан» оперын Церлинын, Дон Жуанай аринуудые зохидоор, инаглан, бэ бэсэдэ нэгэн байжа, хоюулаа дуулажа, шагнагшадта ехэтэ хайшаагдаба.

Харин концертын хоёрдох хубида концертнүүд дээрэ үсөөн дуулладаг, шагнагшадга романснүүдые - Чайковскийн «То было ранней весной», «Забить так скоро» гэхэн зохёолнуудые актриса гүйсэхдөө, Дон Жуанай серенада, Абазын суута «Утро туманное» гэхэн серенада, Г.Свиридовэй «На земле живут лишь раз»

гэхэн орёо хүндэ хүгжэмтэй дуу Константин Буинов шадамар бэрхээр дуулажа, бэрхэ драматическа артист байһанаа гэршэлбэ. Н.Гурлиевой романснүүдые зохидхон шарайтай, хайхан мийэрэлтэй Юлия Буинова ехэ зохидоор гүйсэхдэбэ. А.Андреевэй «Хүбүүнэй дуугаар» концерт түгэжэ, шагнагшад халуун алыга ташалгаар ехэ талаан бэлигтэй бүлэе үдэшөө, Концертмейстер, Россин арадай артистка Дарима Линховоин фортепиано дээрэ ехэ огсом дорюунаар наадажа, дууша бүлэе ехэ бэрхээр дэмжээ. Харин концертынь республикын габыята артистка Дарима Лубсанова хүтэлхэн байна. Рождественскэ фестивалиин үдэшэ ерэнэн зоной, шагнагшадай сэдхэл дүүрэн, сээжэнэ һонор боложо, гэртээ бусаа. Шэхэнэй шэмэг, нүдэнэй хужар болоһон бэлигтэй оперно дуушадай энэ концерт зүрхэ сэдхэлдэмнай удаан хадуулаха байха.

Бэлигма ОРБОДОЕВА,
Дулма БАТОВОРАГАЙ фото.

Манай айлшан

«Тивиком» телекомпаниин мэдээжэ журналист Болот Ширибазаровые Буряадта хайн мэдэдэг болонхой. Гэбэшьэ энэ залуу журналист, гансашьэ олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдтэ эрхим хүдэлдэг бэшэ, тэрэ мэргэжэлтэ драматург болоно. Болот Ширибазаров Екатеринбург хотодо нэгэ хүнэй нуурида 40 хүнэй хабаадахан шэлэлгын конкурсодо хабаадажа, суута драматург, режиссер, актер, уран зохеолшо Николай Колядагай хургуулида ороһон байна.

Николай Колядагай байгуулһан хургуули мүнөө үедэ хэ-

дэн залуу мэдээжэ, эрхим драматургнуудые хурган гаргаа, тэдэнэй найруулганууд Росси дотор журналнуудта хэблэгдээ, пьесэнуудынь түб хотонуудай театрнуудай репертуарта оруулагданхай. Буряад драмын академическэ театр ерэхэ жэлэйнгээ репертуартай танилсуулхадаа, Дашарабдан Батожабайн бэшэһэн «Төөригдэһэн хуби заяан» гэхэн трилогиин «Сострадание» гэхэн үргэлжэлэл байха гээд мэдүүлээ. Энэ үргэлжэлэлэй автор – Болот Ширибазаров болоно. Энэ ушараар залуу драматургтай уулзажа, зохоохы ажал тухайнь дэлгэрэнгы хөөрөлдөө хэбди.

Болот ШИРИБАЗАРОВ:

"БУРЯАДАЙ ДРАМАТУРГ ГҮҮЛЭХЭНЬ УГАА БЭРХЭТЭЙ ААБ ДАА"

- Николай Колядагай хургуулида ороходоо, ямар зохоолоо дурадхаа болонош? Бэлэн найруулга байгаа гэһэнэ гү?

- Үгышьэ наа, хэзээ бэшэжэ эхилээ гээд асууна гүт? Нэгэдэхи классга нуража байхадамни, багшамнай Шэнэ жэлэй зүжэглэмэл наада зохоогты гээд даабари үгөө бэлэй. Би ехэ дуратайгаар нэгэ найруулга бэшэжэ, тэрэнээ гурбан нүхэд хүбүүдээрээ наадан харуулжа, ехэ магтаалда хүртөө бэлэйбди. Шэтэ хотын тайзан дээрэ харуулхыемнай эльгээхэ байгаа, тийхэдэнь бидэ тоомгүй ябадал гаргажа, найрта хабаадаггүйбди. Тийхэдэл тэрэ «зохеол» бэшэжэ, түрүшынхэ «амташаа» бэшэ гүб.

Пургуулиа дүүргэжэ байхадаа, гэгтэ шүлэгүүдые бэшэдэг, гитара дээрэ тэрэнээ дуулаха дуратай болооб. Шагнадаг нүхэдни баһал боломор сэгнэлтэ үгэхэ. Энэ дуратай хэрэгни саашадаа сэрэгэй алба гарахад, тон лэ ехэ туһа хүргөө. Приаргунск шадар алба гарахадаа, армин «аха захатан» намайе шүлэг бэшэдэг гэжэ мэдээд, сэрэгэй албан тухай, өөһэд тухайгаа магтаал үрээл захидаг болоо. Тэрэниень ехэ зобонгүй, түргөөр дүүргэдэг байгаа. Сэрэгэй албанда ябаһанай мүрөөр үндэһэлэн бэшэһэн «Прощай, Маньчжурия!» гэхэн пьесэ Николай Колядагай хургуулида ороходоо, багшадаа харуулһан байна.

- Николай Колядагай хургуули гэһэн ямар бэ?

- Маанадай бэшэһэн найруулгануудыемнай өөһэдтэмнай уншадаг хэн. Тийгээд суг хамта нуража байһан нүхэдэймни зохоолнууд минии ханамжаар, боломоор, ехэ хайн бэшээтэй гэжэ ханахад, хайра гамгүй шүүмжэлэл хэдэг хэн. Тэрэн мүнөө тон лэ удха шанартай гэжэ ханадагби.

- Гол түлэб Уралда, түб хотонуудай хэблэгээр зохоолнуудни гараһан байна гү?

- Тиймэ. «Урал», «Уральская новь» гэхэн журналнуудта минии пьесэнууд хэблэгдээ, Уралай драматургнуудай суглуулбари соо нэгэ хэды пьесэнууд ороо хэн. «Новая драма» гэхэн уласхоорондын фестивальда «Прощай, Маньчжурия!» гэхэн пьесэмни театрта табигдаа. Бусад олон конкурсуудта хабаадаа, «Евразия – 2007» гэхэн конкурсын лауреат болоноб. Үнэхөөрөөл, намайе Уралай драматург гээд олонхид тоо-

лодог бэшэ гү.

- Буряад драмын театрай тайзан дээрэ шини пьесэ табихадань, Буряадай драматург гээд хэлдэг болохобди, заатагүй. Үшөө ямар зохоолнуудые бэшэһэн байна. Юун тухай?

- Хоер жэл Агадаа хонишноор хүдэлхэм...

- ...тибэл Тамнай сэхэтэньше, юрын хара ажал хэжэ гараһан хүндэтэй хүн хаямга? Ажабайдал гэһыне алишьэ таланаань хаража, үзэжэ туршаһан...

- Уг гарбалаараа эжы абамни Агын юм. БАМ-ай Хуушан Чарада хургуулида ороһомби, Могойтодо нураһамби. Нэгэ үедэ түрэхидни Агаяа хая бусажа ерээд байхадаа, фермерскэ ажахы байгуулаа. Тийхэдэнь абатаа хони харааб. Тэрэ үедэ гэрэй ан амитанай абари зан шэнжэлжэ, монгол-буряад үүлтэрэй нохой тухай ехэ хонин мэдээнүүдые дуулаһан байгаа. Саашадаа энэ хүдөөгэй ажабайдалһаа үндэһэлэн, «Великий Чабан» гэхэн туужа бэшэ хэм.

- Буряад зомнай шини бэшэһэн зохоолнуудые хонирхожо уншаха байха. Буряад орондо зохоолнуудни хэблэгдээ гэһэнэ гү?

- Өөрын ном гараадүй. Тэрэ болотор үды гэжэ хананаб, үшөөл «ургаха» хэрэгтэй. «Байкал» журналда «Прощай, Маньчжурия!» гэхэн пьесэмни гараа хэн. «Вершины» гэхэн журналда «Великий Чабан» хэблэгдээ хэн.

- Тибэл «Сострадание» гэхэн найруулгын түүхэ хөөрһн?

- Буряад драмын театрай уран хайханай хүтэлбэрилэгшэ Сергей Дондович Бальжанов түрүүн «Төөригдэһэн хуби заяан» гэхэн роман мүнөө үеын пьесын хэмжээндэ тааруулжа, тэрэнтэй 20-ёод хууданай хэмжээн болоно, дурадхал оруулаа хэн. Энэ дабаринь намда ехэ хүндэ байгаа. Би тиймэ ехэ дүй дүршэлтэй зохоолшон бэшэб, иимэ ехэ хэмжээнэй, үйлэ удхаараа хэдэн үе харуулһан зохоол бага, хуряангы болгохо гэһэнэ хүндэ хэрэг. Хэды дахин ханаагаа буураһанаа мэдүүлхэдэмни, Сергей Дондович хүхээн дэмжэжэ, шоглон хагад намайе дэмжэжэ, дүнгөө.

Тийгээд нэгтэ уран зохоолдо хабаатай зон намайе ойлгохо бээ, гэгтэ ханаандамни, сэдхэлдэмни ами ороһон мэтэ болоод, одоол бэшэжэ

туладаа эдэшээ болоно гүб, долоон хоногой туршада «Сострадание» гээд үргэлжэлэл бэшэб. Эндэ юрын уншагшын нюдөөр, сэдхэлээр бэшэ, литератор хүнэй нюдөөр ажаглан хүдэлхэ баагай байгаа, тэрэнтэй тэд ондоо хандаса болоно. Дашарабдан Одбоевич аргагүй эрмэлзэл эхэтэй, хүсэтэйгөөр бэшэдэг хүн байгаа, тиймэхээ тэрэ зохоолой гуримаар бэшэ, өөрын ехэ ханал хүсэлөөр бэшэһэн байна. Зарим газарта буруушаахааршье, али гү тааража, зохилдуулагдаагүй үйлэнүүд байна гэхээр, теэд бүхы дээрээ үнэхөөрөөл иимэ зохоол Буряадтамнай байха ёһотой, байһанинь омогорхомоор.

- Хэн түрүүн мэдээ гэһэнэб, зохоол дүүрээ гэжэ?

- Түрүүн хэзээшье түбэгтэй байгаа. Романай али нэгэ вариантнь болог гээд харуулах гэжэ ханааб. Тэрэ зуураа абадаа хонходожо, дуулгаа, ханал бодолоороо хубаалдааб. Тийхэдэмни абамни намаяа дэмжэжэ: «Ши энэ зохоол бэшэхэ эрхэтэйш. Угаараа дүтэ түрэл хадаа». Минии үбгэн аба Дашарабдан Одбоевичтой түрэнэн аха дүүнэр болоно. Абамни – Баяр Гомбоевич Ширибазаров Могойтодо соелой байшанда уран зураашанаар хүдэлдэг, арадай театрай эдэбхитэн, тиймэхээ театрта, уран зурагта ехэ шуналтай. Абын хэлэхэдэ, түрхэтэйгөөр Буряад драмын театр абаашааб. Тэндэ худсовет зүбшэн хэлсэжэ, зохоолыемни репертуартаа абаа.

- Шэнэ жэлэй үедэ шини зохоолон найруулга мүн лэ Буряад драмын театрта табигдаа. Шэнэ жэлэй зохоол юун тухай?

- «Сострадание» бэшээд байхадаа, сэдхэлдэмни ехэл урматтай, үшөөшье бэшэхэ зориг түрөө. Тийхэдэ энэхэн агшам зуураа алдахагүйнь тула, тэрэ нэгэ «амин дээрэ» ябаа хадаа гээд, Сергей Дондовичто дүтэлжэ, саашаа зохоохо хүсэлөө мэдүүлээб. Тиин «Волшебная страна предков» гэхэн үхибүүдтэ зориулагдаһан үлгэр бэшээб. Алханын үлгэртэ орон тухай зохоолни гансашье хүүгэдтэ зориулагдаа бэшэ гээд ханагдана. Теэд Шэнэ жэлдэ хүн зон минии найруулга сэгнэнэ, шүүмжэлэл үгэнэ бээ.

- Журналистаар мүнөө хүдэлхэдэмни, хэзээшье драматургын хургуули өөрын нүлөө үзүүлэ?

- Николай Колядагай хургуулида үдэрһөө үдэртэ заажа, зүбшэжэ байһан уран зохоолой гурим мэдэхэ байхада, нээрээл, намда бусадһаа булоу, дээрэ гэжэ хананам. Ямаршье үйлэ хэрэгтэ, ушарта өөрын герой, тэрээн тухай хэлэһэн хөөрөөн байха ёһотой. Тиймэхээл тэрээн дээрэһээ үндэһэлжэ, мэдээсэл гү, алишье багахан сюжет хэхэдэмни, зондо хонирхолтой байха гэжэ ханадагби.

- Мүнөө сагаар Буряад орондоннай мэргэжэлтэ драматургнууд үсөөн гэхэдэ болохоор. Геннадий Башкуев хүүлэй үедэ жэшээтэ болоод байна.

- Геннадий Башкуев Буряадай уран зохоолой тон лэ хүндэ, хатуу сагай тохоолдод байхада, уран гуурһаа хаяагүй, олзын хэрэг эрхилжэ ябаагүй байһанинь баярламаар. Сагай ошоодо, энэ хүнэй үүргэ бүришье сэгнэгдэхэ, театрай түүхын нэгэ ехэ үе, тодо гэршэ боложо гараха байһанинь эли.

Хубилалта сагай үедэ уран зохоолдо, театрта бээ сүм зориулха гэһэнэ хүндэ, тийбэшье энэ шэглэлээр хүдэлһэн зон гэдэргээ сухаряагүй, урмаа

алдаагүй, урагшаа дабшаа. Энэ хадаа зохоолшодой, артистнуудай, режиссернуудай аша габыяа, үнэн сэхэ эрмэлзэлынь гэршэлнэ.

- Саашадаа уран зохоолой харгыгаар дабшаа хүсэл ханаан байна ёһотой. Үшөөшье ерээдүй зохоолой образууд, геройнууд ханаанда мүнделээ гү?

- Буряад арадайнгаа түүхэ шэнжэлэн үзэхэдэ хонин, Агын тойрогой, Буряад ороной. Гэбэшье би уран зохоолшон болохоб гэхэн эрмэлзэл үгыб, ондоо зохоохы харгышье байхадаа, магад. Уран зохоолшон болохын тула, зохоолшон гээд хэлүүлхын тула бэшэхэ хэрэгтэй. «Сострадание» гэхэн найруулгын үргэлжэлэл бэшэбэл, баһал хонин байха хэн. Би өөрын харгыгаар дабшана бээб, иимэ сууга хүн - Дашарабдан Одбоевич минии түрэлэй гэжэ хэлэхэ эрхэтэйб, омогорхоноб.

- Шэнэ жэлэ хайнаар угтажа, ажалдаа амжалтатай, гэр бүлдөө эбтэй эсгэй, золтой ажагуухыемни хүсэнбди.

Ешигма ЦЫБЕНОВА
хөөрөлдөб.

ИЙГЭЖЭ БЭШЭДЭГ БАЙГАА

1936 он

БҮХЭ ХОЛБООТОЙ РЕКОРД

ПВЗ-эйн вагоной комбинадайд токарь, эрхим стахановец нүх. Сухотин Ф. (Буряад) агуу ехэ алдарга стахановтанай ехэ ойе угтуулан, августын 29-30-най хүннин нэгэ сменэ дотор шэрэм сахаригай 25 паар хүзүүбшье хайжа, бүхэ холбоотой рекорд илаба. Шэнэ нормын ёһоор, итальян системн станогоо 8 паар хүзүүбшэ хайха байһан аад, ноормоёо 2 хахас хубияа 312 проц. үлүү гүйсэдхэбэ.

Паровоз-вагон бүтээхэ СССР-эй бүхэ олон заводудта нимэ рекорд үзүүлэн хүн үгы байна. Гансал Перовой паровоз-вагонной заводой нэгэ стахановец сменэ дотор 23 паар хүзүүбшэ хайха бүхэ холбоотын рекорд эзэлһэн байна.

Манай ПВЗ-эйн бүхэ стахановтан, ударнигууд ба нийтын эмхинүүд нүхэр Сухотинной рекордые бүгэдын илалта болгон баясажа, омогорхон байна. (Сентябриин 3).

«АГУУ ЕХЭ АЯН ЗАМ ТУЙЛАХААР БЭЛЭМДИ»

Үнгэрэгшэ үдэшэ типографин улаан булан соо Буряад-Монгол Республикын газедүүд: «Буряад», «Буряан», «Буркомсомол» гэгшэдэй редакциин хүдэлмэришэд хамтаржа, ябагаар, лыжээр Москва хото аян туйлахаа байһан Буряадай эрхим физкультурнигууд – табан басагад ба хоёр тэдэнэй хүтэлбэрилэгшэдтэй хөөрөлдөө хэбэ.

Энэ хөөрөлдөөн дээрэ аян зоригшод «энэ агуу ехэ аян замы» туйлахаар бэлэн байһанаа мэдүүлбэ. (Октябриин 20). С.АГИНСКИЙ.

1937 он

ЭРХҮҮ – УЛААН-ҮДЭ ХООРОНДО -ТЕЛЕФОН

Май харын 5-наа хойшо Эрхүү Улаан-Үдэ хоёрой хоорондо телефон барисаа бни болобо.

Энэ хоёр городууд соо байһан ямаршье телефон наадгүй хөөрөлдэхэ болоод байна. (Майн 8).

ШАГДАРАЙ 2-3 НАРА ҮБДЭБЭ

СЭЛЭНГЭ. Тамчин сомоной «Социализм» колхозой гэгшүүн Гомбожаб Шагдарай гэдэг үнгэрһэн хабарай тарилгаһаа хойшо «үбшэнби» гээд, 2-3 нара соо ажал хүдэлмэридэ ябадаггүй, гэртэхинэйнгээ олоһон юумэ эдеэд, минн саг үнгэргэжэ хэбтэнэ.

Тийхэдэнэ врачые асаржа үзүүлхэдэ, харин ямаршье үбшэнгүй, тон элүүр бээтэй байһан байна.

Ийгэжэ колхозой хүдэлмэри хэхээ залхуураад, «үбдөөб» гэжэ худалаар хэлээд, зоргондоо лодырылогшо Шагдарай гэгшэдэ колхозой уставай ёһоор хэмжээ абахаа яана гээшэб! Гайхагша. (Сентябриин 20).

1938 он

МОЖЫН АНТИРЕЛИГИОЗНО МУЗЕЙ

Улаан-Үдэ гоородто антирелигиозно музей нээгдэнээр 2 нара шахуу боложо байна. Энэ хугасаа соо городой ба хүдөөтэй хүдэлмэрилэгшэд, колхознигууд, служашанар ба улаан арминхид болон хургуулин хурагшад, студентнэр олоороо орожо, ехэ һонирхон хаража гарадаг байна.

Музей болбол анха шажанай бии болоһон саһаа хойшо һүүлэй үе хүрэтэр шажанай лама ба пошнуудай ажалшан арадые «үйлын үр», «нүгэл буян» г.м. хуурмаг хоһон ёһондо этигүүлэн, шажанай бүдүүлэг харанхы сурталаар мунхаруулан, мүлжэхэ дарлахын ээбсэг болгожо байһан ба хаанта засаг шажан хоёрой ямар барисаатай байһани болон шажанай лама нар ба буржуазно-националистнарай советд засагта эсэргүүсэхэн, тэдэнэй хорото муухай ябуулануудые харуулдаг байна.

Музей харагшад-һонирхогшод болбол өһөдэһингөө һанамжануудые хайхашаан оруулхаһаа гадна энэ музейн дутуу зүйлнүүдые заан тэмдэглэнэ байна. (январин 8).

ХОЙТО МУЛЬ НЭТЭ ОКЕАНАЙ МУЛЬ НЭН ДЭЭРЭ НЭЭ ЗҮРХЭЛИГ ПАПААНИНТАНИИЕ АБАЛГЫН ОПЕРАЦИ ДҮҮРЭЭ

Манай социалист Эхэ ороной дүрбэн геройнууд – нүхэд Папаанин, Креенкель, Ширшоов ба Феодоровто большевик амаршалга хүргэе! Парти ба Правительствын даалгабарине амжалттай дүүргэнэ «Таймыр» ба «Мурман» пароходуудай командада халуун амаршалга хүргэе!

И.СТАЛИН, В.МОЛОТОВ, К.ВОРОШИЛОВ, Л.КАГАНОВИЧ, М.КАЛИНИН, А.МИКОЯН, В.ЧУБАРЬ, А.АНДРЕЕВ, С.КОСИОР, А.ЖДАНОВ, Н.ЕЖОВ, Г.ПЕТРОВСКИЙ, Р.ЭЙХЕ, Н.ХРУЩЕВ. (Фералиин 22).

1938 он

СОВЕТ ПАТРИОТИЗМ ТУХАЙ ДУУН

Тунгалаг улаан шарайһаань Туяа гэрэл сасарна!
Ирагуу найхан дуунуудһаань Илалтын ошон бадарнал!
Үнэн түрүү наукингаа Үндэр өөдэ даһшанал!
Улам хүхюу байдалда Ошохыс ехээр шамданал!
Зориг сэдхэхлым үргэнэн Золтой хэсэй хүбүүн бэ?
Дура һаналым буляһан Дууша хэсэй басаган бэ?
Эхэ совет оронойһай Эрхим патриот гэгшэ лэ!
Зулгы согтой нимэ зон Һунгаад мянга байха лэ!
(Майн 1). МОСКВА

Яруунын аймагай Үльдэргын сосмоной Кировэй нэрэмжэтэ колхозой хошиной товарна фермые даагша нүхэр Цэрэн-Доржо Дараев ба ямаа харууһалагша нүхэр Тарба Цэдэбэй гэгшэд колхозойнгоо бүхэ колхознигуудаар үдэшүүлэн, социалист оронойнгоо Улаан столица – Москва хүдөө ажахын бүхэсоюзна выставкэдэ мордобо.

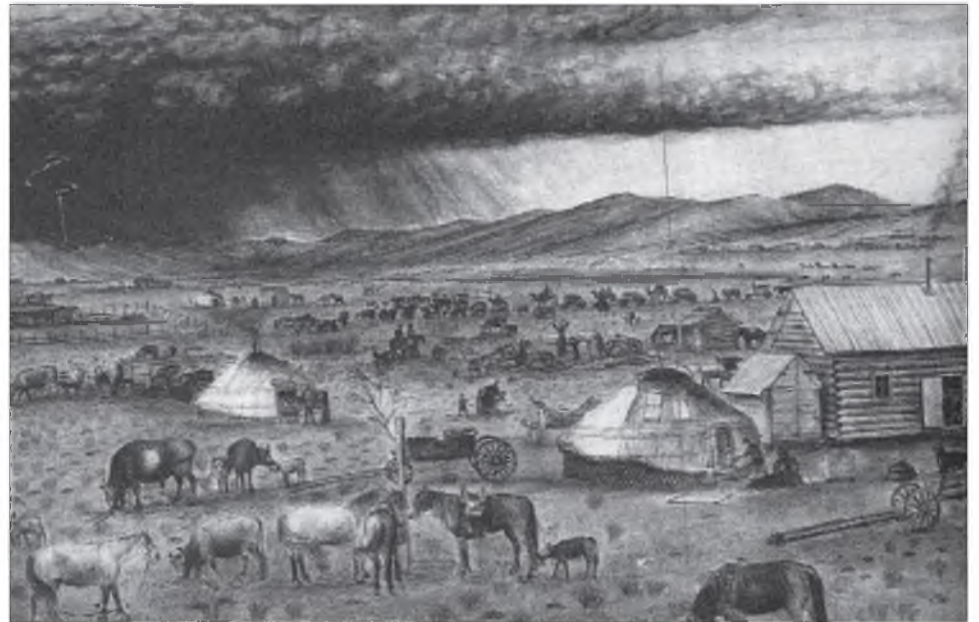
М.УЛЬДЭРГҮЕВ.

1940 он

КОЛХОЗНИГУУДЫЕ ШЭНЭ АЛФАВИДТА ХУРГАНАБДИ

Бидэнэр, Эгэтын эхин хургуулин хурагшад хадаа, шэнэ алфавидтай танилсаагүй ба хүсэд мэдэхгүй колхознигуудта туһалнабди. Өһөдөө үндэнэн хэлээрээ эрхим хайн хурадаг байнабди.

Шэнэ алфавидта колхознигуудые хургахын тула манай хургуулин хурагшад – активистнууд тухай уялгануудые абаһан байна. Тэрэ уялгануудаа бүхэ хурагшад эрхимээр дүүргэнэ.

1923 он. Г.Эрдэнийн. Зуһаландаа

Би мүнөө табан колхознигуудые шэнэ алфавидга хургажа байһаб. Эдэнэрэ январин 1 болотор хүсэд уншаха ба бэшэхэ болгооб.

Елена МОДОГОВОА. (январин 3).

1941 он

ГЭСЭРЭЙ РЕДКОЛЛЕГИ

БМАССР-эй Совнарком болбол бурят-монгол хэлэн дээрэ «Гэсэрье» хэблэн гаргахын тулада 5 хүнөөр бүридэнэн редколлеги баталба. Тэдэнэй түлөөдэ Г.Ц.Бельгаев (харьюсалгата редактор), Ц.Галсанов, Н.Н.Поппе ба бусад бии.

О.ГОМБОЕВА. (июнин 27).

УЛААН АРМИЯА ДУЛААН ХУБСАНААР ХАНГАЯ!

Паяхан Хорин аймагай Анаагай сомоной «Сталинай зам» колхозой гэгшүүд Улаан Армидаа дулаан хубсаһа бэлэглэхэ тухай асуудалые тон халуунаар хүлээбэ.

Суглаанай һүүлээр колхознигууд хэн валенка, хэн оймһо гэхэ мэтые үгэбэ. Колхозник нүхэр Чирин Нанзатов гэгшэ үһэтэй дэгэл, валенка, оймһо ба бээлэй, нүхэр Дамби Мункуев болбол валенка, бээлэй, баары ба Банзаргашеев – валенка, арһа, оймһо ба бээлэй үгэһэн байна. Колхознигуудай дунда дулаан хубсаһа суглуулга үргэлжэлһөөр.

А.ШАДАЕВ. (Сентябриин 21).

1942 он

МАНАЙ НЮТАГААРХИН ... БАРУУН ФРОНТ ДЭЭРЭ БААТАР ХУБҮҮДТЭЭ УУЛЗААБДИ

Пүрөөтэй дошхон Байгал далайнгаа долгин мэтэ хүсэтэйгөөр эбхэрэн, огторгойдо тулама үндэр Саяан уулынгаа хяра шэнги хурса зоригтойгоор добтолон ороһон манай нютагаархин болбол харшан Гитлерэй эльгээһэн хара золнигуудые Москва падар хяа һамна сохилгодо эдэбхитэйгээр хабаадалсаа.

Алдарга Улаан Арми олон мянган сэрэгүүдтэй хамта, гар гараа барилсан ябаһан манай нютагаархин болбол һүүл гэрээшэ тэрбедэн дайсаанда амар заяа үзүүлэнгүйгөөр тэнэ биса сохин намжа ябанад. Тэдэнэй дунда баатаршалга ба эрэлхэг зориг гаргаһан хүнүүд угаа олон.

Баруун фронт дээрэ командир нүхэр Бобровой частыда бидэнэр нютагайнгаа хүбүүдтэй уулзаабди. Эндэ халуун дулаан уулзалга боложо, боецүүд, командирну-

уд ба полит-хүдэлмэрилэгшэдтэй үнэн зүрхэхөө хөөрөлдөөн болобо...

Бидэнэртэй уулзаһан нүхэдэй заримыень нэрлэбэл, урдань Наркомпросто хүдэлмэрилжэ байһан Михаил Алешкевич, мүнөө ротын комиссар болгогдон дэбжүүлэгдэнхэй.

Ивалгын аймагай Ключи деревнин колхозник Орлов ба Саянтын сельсоветтэй Калининай нэрэмжэтэ артелиин член Павлов, эдэнэр гурбуулан правительствын шагналда табигданхай.

Мүн тэрэшэлэн, Сэлэнгын аймагай Ноёхоной сомоной «Большевик» артелиин член Унгата Бадмацыренов, Улаан-Үдын ПВЗ-гэй хүдэлмэришэн Аншиор Плишкинов; Баунтын аймагай Амалатска сельсоветтэй, Сталинай нэрэмжэтэ колхозой членүүд Бальжин Ламажапов ба Дымбырл Раднаев; Ивалгын аймагай Гельбэрын сомоной Ленинэй нэрэмжэтэ артелиин член Ж.Д.Гомбоев; эдэнэр бараандаа хурдан санашад ба мэргэн буудагшад байна.

Орденито Н.В.ТАРОВ – делегациин член.

1943 он

МОСКВА, КРЕМЛЬ, НҮХЭР СТАЛИНДА

Хүндэтэ Иосиф Виссарионович!

Дайсанаа дараха илалтые түргэдхэхэ хүсэлтэй байһан дээрэхээ, би өөрынгөө үмсын нөөсэлэлгэхөө 160.000 түхэриг оруулаад, дайшалхы самолет байгуулжа, тэрэниие Социалистическэ Бурят-Монголой нэрэмжэтэ эскадрилин составта оруулхые гуйнаб.

Хүндэтэ Иосиф Виссарионович! Та удаан жаргал эдлэжэ нуугыт, манай арадай аша туһада амжалттай хайнаар ажаллахыетнай хүсэнэб.

Долгоржап ЭРДЫНЕЕВА,

орденито, РСФСР-эй Верховно Советтэй депутат, Буряад-Монголой АССР-эй Сэлэнгын аймагай «Улаан-Үдэнгэ» колхозой хаалишан.

БУРЯД-МОНГОЛ АССР -ЭЙ СЭЛЭНГЫН АЙМАГАЙ «УЛААН-ҮДЭНГЭ» КОЛХОЗ, ҺААЛИШАН НҮХЭР

ДОЛГОРЖАП ЭРДЫНЕЕВАДА

Улаан Армиин агаарай сэрэгтэй хүсэлтэй тухай оролдолго гаргаһанайнгаа түлөө, нүхэр Эрдынеева, минни амар мэндые ба Улаан Армиин баясхалангые хүлээн абыт.

И.СТАЛИН.

Н.БАДМАРИНЧИНОВ, Д.МАРХАДАЕВА

бэлдэб.

«Буряад-Монголой үнэн» газеттэй.

Ойн баяр

ЭЖЫТЭЙ ХҮН ЭЛГЭ ДҮҮРЭН

Наһанайм Евгений хани нүхэрэй эжы дайнай ветеран, багша, олон хургуулинуудай директор ябаһан Ойдоп Жамьянович Жамьянов нүхэртээ аяар 8 хүүгэдые гарын гавжага, хүлын дүрөөд хүргэһэн, үхибүүдтээ эрдэм мэдээ олгоһон, нимгэн уян сэдхэлтэй, эрилтэ эхэтэй эжымнай, бүхы наһаяа эхин классай багшын ажалда зориулһан, республикымнай габьяата багша, Эхэ-Герой Акулина Ользоновна Орбодова 85-тай эд үдэрнүүдтэ болоһон. Үнийнэй пенсид гараашье наа, үри хүүгэдтээ, аша зээнэртээ, зээнэртээ туһатай, үнэгэй сэнгэй хургаал заабаритай Улаан-Үдэдөө ан-бун ажаһуужа байһаниннь, хэды найхан гэшэб даа!

хүхиюн дорюун зантай, хүндэмүүшэ, элбэг гартай Василиса Марнуевна, Ользон Орбодович Орбодовтоной эгээл ехэ басаганиннь хөөрхэн, зохидхон, томо нюдэнүүдтэй Акулина 7-тойдоо эхэ, эсэгтээ, нютагаархид-таяа Ярууна зөөһөн юм. Элдин то-онтонь болоһон Эгэтэдээ эхин класс дүүргэхэ үедэнь суута багша, Социалис Ажалай Герой Цокто Номтоевич Номтоев Даша-Ханда Аюше-вна нүхэртээ эхэ эрдэм мэдээтэй, хургаал заабаритай түрүүшын багшанар боложо, наһанайн шэлэхэ мэргэжэлдэнь гол түшэг тулгуури, хурган хүмүүжүүлэгшэд болоһон алдартай. Удаань Ульдэргэдэ хураа, Алек-сандра, Матвей, Зоя дүүнэрээ харал-

Дайнай инвалид болоһон эсэгэмнай Нархатадаа рыбокопой контролер-шалгагшаар, магазинда, рыбпунктын ноён-даргаар ажаллаа. Бүхы заһаһан тэрэ үедэ фронтдо, Агууехэ Илалтада ябуулагдадаг байгаа. Тиигэжэ заһаһа олзоборилготой Тулдуун зөөгөөбди.

Нархатада 9 классаа дүүргээд, багшанарай училищида хурахаа орооб. Гүндэлэ, Шэрэнгидэ, Улхасаада эхин классай багшаар ажалайнгаа намтар эхилээб. 1951 ондо фронтвик, багша, нилээд олон хургуулинуудта директор болоһон Ойдоп Жамбаловичтаяа айл боложо, найман хүүгэдые үргэн тэнжээгээбди. Эгэтын-Адагта дунда хургуули нээгээбди, 1972 он боло-тор тэндээ ажаһуугаабди. Бидэниие райОНО-е даагша Ц.Э.Шагдаров эхэ дэмжээ һэн», - гэжэ хөөрөөб. Аргагүй найхан сэдхэлтэй, урагшаа наһатай, ухаан бодолтой, бэрхэ багша ябаһан, ажалша, нэгэрүү зантай Акулина Ользоновна эжынэймнай эгээл ехэ хүбүүн, миний хани нүхэр Евгений - агроном, Галинаны - медсестра, Жаргал - меха-низатор, Тамараны, Цымжидын - эсэгдээд адли математикын багшанар, Владимир хүбүүниинь - ветврач, Дол-гормань - бухгалтер, Василиса одхони-инь экономист (Долгормаганы, Жар-галайн саһаа урид наһа бараһаниннь халагламаар) болоһон байна. 8 хүүгэдтэй, 21 аша зээнэртэй, 17 зээнэртэй - 63 халуун амин болоһон баян төдэй, эжы болоһон Акулина Ользо-новна Ойдоп Жамбалович нүхэртээ, нютагаархидтаяа тэрэ үедэ түрэл болоһон Эгэтээ үргэһэн, халбаруулан бодхоон габьяатай. «Улаан-Туяа» совхозойн бэрхэ хүтэлбэрлэгшэ ябаһан Д.А.Бальжановой орууһан ху-бита эхэ гэжэ тэмдэглэхээр.

1981 он болотор эхин классай багшаар 38 жэлдэ хүдэлһэн габьяатай, олоной хүтэн эжы болоһон үнэн сэхэ зан абаритай Акулина мама суглаанай хунгалтаар секретарь-кассир боло-жо, Мүнхэ хамба ламбагайн, Агаһа ерэһэн Гомбо ламын үргэмжөөр, ню-тагай суута эдэбхитэн, үлгэршэн, зүбшлэгшэ Р.Э.Эрдынеев, дасанай

А.О. Орбодова

шэрээтэ болоһон Доржо Цыденов, эр-хилэгшэ Д.Н.Б.Дымбрылов гэгшэдэй, бусад нютагаархидайнгаа дэмжэл-гэ доро Эгэтынгээ дасан хэргэһэн, Зандан-Жуу бурханаа бусаһан га-бьяатай. Акулина эжынэймнай мүнөө пенсидэ гараһан дүүнэр - бухгалтер мэргэжэлтэй болоһон, удаан хүдэлһэн, найхан наһа бодолтой, 80-тай наа болоһон **Александра Ользоновна** (Госпромхозой бухгалтер байһан Ким Баторович Вахрамеев нүхэртээ 4 хүүгэдтэй), Яруунынгаа аймагай хүтэлбэрлэхэ тушаалнуудта ходо ябаһан, олон жэлдэ багшалһан, эрилтэ эхэтэй **Матвей Ользонович** (Россиин габьяата багша Мария Григорьев-на нүхэртээ 4 үхибүүдтэй), ямарше ажалда хүдэлхэдөө, абьяастай бэрхэ, шуран түргэн, урин налгай, урагшаа наһатай, олондо туһалхые оролдодог, найхан хоолойтой, буян хэшэгтэй **Зоя (Светлана) Ользоновна** гэр бүлөөрөө, үри хүүгэдээрээ, аша зээнэртээ найн хууна. Ленинэй орденот Константин Андаевич Албашеев нүхэрын ЦК-да хүдэлөө, партин Обкомой 2-дохи секретарь байгаа, хүдөө ажахыда го-ритойхон хубитаяа оруулаа. Дүрбэн үри бэетэй. Манай мама Гыма Бад-маевнатай нүхэсэдэг Акулина Ользо-новна эжымнай дүүнэртээ, бүхы зондо туһалхые оролдодог.

Хүндэтэ Акулина Ользоновна эжымнай, 85 наһандаа налайжа, үлзы хэшэгтэй, үри хүүгэдтээ үргүүлжэ, үндэр наһатай, бурхантай, буянтай, элүүр энхэ, эбтэй эгтэй ажаһуухатнай болтогой!

Эбтэй эгшэ дүүнэр: Александра Ользоновна, Матвей Ользонович, Акулина Ользоновна, Зоя Ользоновна.

«Хүтээрхын далай» хүндэ даа гэл-сэдэг, наһатай зоной хүд, гарын шар-хирха, үбдэгүүдын үбдэхэ, нюрга-ниинь, үе мүсэн яншаха, шуһанайн даралта дээшлэхэ, зүрхэниинь тоншо-хо, сагай уларил мэдэхэ «барометртэл» адли болодогын гайхалгүй. Хара баһааа хүдөөд ажаһууһан зоной нам-тар адлишуу байдаг ха юм даа.

Эрхүүгэй областин Ойхоной ай-магай Таловкодо (Хара-Хужир) нютаг-та түрэн, нүхэд, түрэлхид олонтой,

саа, хургалсаа. 1941 ондо үхэлтэ дайн эхилээ һэн. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда мордохон эрэлхэг зо-ригтой эсэгэнь 1943 ондо баруун га-раа шархатанхай бусаа бэлэй. «Башии (Василиса Марнуевна нигэжэ нэрлэ-дэг байгаа) ямар талаантай гэшэб, нүхэрын - түрүүшын фронтвик бу-жаа гэлдээ, зон олоор уулзахаа ерээ, өөһэдэнь дайнда ошоһон үбгэдые, хүбүүдээ хурагшалаа, үүдэниинь саг үргэлжэ сэлээтэй шахуу байгаа һэн.

ДУРАТАЙ ДУУНУУДНАЙ

Зоя (Светлана) дүүмнай гоё найхан хоолойтой, гоёор дууладаг юм. Республиканска радиогоор дуулаһан байна. Дуратай дуунуудаа шагнадагбди. Урданай найхан дуунууд олон ааб даа, нэгын бэшэхэмнай.

Түхэрэн шара нармай
Түбиеэ тойроод мүнхэхэн даа.
Түрэн аба эжын нэрэһээ
Төөрихэшье үгымнай
мүнхэхэн даа.
Алтан шара нармай
Агуулаа тойроод мүнхэхэн даа.

Аба эжын нэрэ солоһоо
Алгасхашгүймнай мүнхэхэн даа.
Аба, эжынгээ Орбодов Ользон Ор-бодович Орбодова Василиса Марнуев-на хоёройнгоо дууладаг дуратай дууну-дын наһан дурдха дуран хүрэн.
Баабайми багадамни үргөө юм.

Баримтын дулаагаар үргөө юм.
Баһа мүнөө наһахадани,
Бардам ябахыем үргөө юм даа.
Эжым багадам үргөө юм,
Элэбшын дулаагаар үргөө юм.
Энэ мүнөө наһахадани,
Иигэжэ ябахыемни үргөө юм даа.

Сагаалганда бэлдэдэг манай хүндэ

ХИИМЭ

Яһанһаа мяхынь халгаа-гаад, модон тэбшэ багахан хүхөөр гү, али хугагаар саб-шажа жэжэлээд, дээрэһэнь хэршэгдэһэн дотор өөхэ, тал-

ха, уһа, жэжээр хэршэгдэһэн һонгино (мангир) хээд, һайса бултыннь худхаха хэрэгтэй.

Бүдүүн гэдэһэн соо хээд, торгон ниндхээр уяха. Оройдоол 15 сантиметр утагайгаар хэгдэһэн бүдүүн гэдэһэтэй хиймээ (багахан сарделькэнүүд) 45-60 минута соо даһатай уһан соо болго-хо. Хадхаад үзэхэдэтай, сага-абтар шүүһэн гараа наа, бэлэн болоо гэжэ ойлгохоор байдаг. Халуугаар эдихэдэ, ехэ найн.

Хэрэглэгдэхэ зүйлүүд:
850 грамм үхэрэй мяхал, 220 грамм дотор өөхөн, 3 һонгино, 1 томо халбага талхан, хахад стакан уһан, даһан, перец, 1,5 метр ута бүдүүн гэдэһэн.

ШАНАҺАН ЗӨӨХЭЙ

(Саламат)

Зөөхэй бага гал дээрэ бу-салгаханда, ходоод худхажа байха хэрэгтэй. Удаань бага багаханаар талха үбэнүүлэн адхаха, тиихэдээ түргэ түргөөр худхат (манна каша шанаһан шэнгээр). Худхажа байхадат-най, тоһон лэб-шэн гараха.

Ехэ тоһон гарахадаа найн бай-ха. Хара талха хэрэглэхэдэ, бүри найн байдаг. Оёртонь шара хальһан бии боложо, шанаһан зөөхэйтэй халба-гада няалдахаяа болиходонь, одоол болоо гэжэ ойлгохо болонот. Энэ хоол ехэ аша туһатай, калори ехэтэй юм.

6-8 хүндэ бэлдэхэдэ, 1 киллограмм зөөхэй, 1 стакан тал-ха, даһа багаханаар хэрэглэхэ байнат.

ТАРАГ

Хотодо ажаһуудаг зон аша туһатай тараг хэхэ аргатай

байна. Нэн түрүүн бусалһан хүнэй дээрэхи үрмыень абаһанай һүүлдэ һүеэ нэгэ бага халааха, удаань энээн дээрээ гүрэлгэ хэхэ хэрэгтэй.

Үрмэ хэһын тула зөөхэй, мүн хара хилээмэ суг худха-ад, һүн руугаа хэгты. Тиигээд үглөө болотор дулаан газарта байлагты.

Айлшадга табихынгаа урда тээ тарагаа худхаад, дээрэһэнь зөөхэй гү, али һү хэхэдэ, амтатай болодог.

1 литр хүндэ 100 грамм зөөхэй, 100 грамм хара хилээ-мэн хэрэглэгдэнэ.

Бэлигма ОРБОДОВА энэ хуулаһа бэлдэбэ.

Вечер памяти

«Самая трепетная струна в бурятской поэзии»

(Продолжение. Начало в номере за 29.12.2011 г.).

Народный поэт Бурятия Баир Дугаров отметил, что каждый поэт хочет выразить себя через символику. Для Дондока Улзытуева это простая бурятская трава аяганга, вернее, две травинки: ая – белая полынь и ганга – чабрец. Страна аяганга стала поэтическим символом Бурятии: "Недавно вышла моя книга «Сутра мгновений», где вспоминаю о своих встречах с поэтами, и оказалось, что страниц о Дондоке Улзытуеве намного больше, чем о других поэтах.

Заново открываешь стихи Дондока Улзытуева, в них очень много подтекста. Если читатель подготовлен, то он воспринимает, а если нет, то, значит, ему надо расти. Улзытуев нуждается в таком же талантливом читателе, каким он сам был поэтом.

Когда он ушёл из жизни, это была большая-большая потеря. С его уходом оборвалась самая трепетная струна в бурятской поэзии, вобравшая в себя поистине самое национальное. Для нас, поэтов, это был очень большой удар...

Он наладил мост между

Сын поэта Амарсана Улзытуев с родственницами

Улан-Удэ и Москвой, имел большой авторитет в столице, поэты-переводчики номер один переводили его стихи: Евгений Евтушенко, Станислав Куняев, Михаил Светлов, Ярослав Смеляков и другие. Потеря была невосполнимая. Мне тогда было 24 года. Не писалось. Смерть Дондока Улзытуева потрясла меня".

Об этом Баир Дугаров записал в своём дневнике 1982 года: «Год, два назад ушли из жизни писатели Африкан

Бальбуров, Исай Калашников. Такие потери не восполняются. Но с возрастом как-то более философски относишься к этой неизбежной круговерти жизни и смерти. Но всё равно человеку, особенно молодому, мучительно трудно примириться с мыслью о роковых превращениях земного существования. Помню похороны Дондока Улзытуева. Это было 10 ноября 1972 года. Д.У. был тогда всего лишь на год старше моего сегодняшнего воз-

Баир Дугаров

раста. Прощание с покойным происходило в здании по ул. Ленина, 27, где размещался тогда журнал «Байкал» (на первом этаже) и Союз писателей (на втором).

В память врезалась худенькая фигура сына поэта Амарсаны, совсем ещё мальчика, стоявшего у гроба отца. В кабинете председателя СП находились аксакалы: Н. Балданов, Ц. Цыдендамбаев и еще несколько человек. А Бальбуров, весь с мокрым от слез лицом, сидел в кресле, вытирая лицо платком. По его словам, он лежал с воспалением легких в больнице, но не мог не придти сюда.

Похоронная процессия дви-

галась по ул. Ленина, в сторону ул. Банзарова по движению солнца (нара зүб). Был очень холодный день, ударили палящие морозы».

«Когда острога немного ушла, но не совсем, она все равно о себе напоминает, - сказал на вечере Баир Дугаров, - я написал стихотворение памяти Дондока Улзытуева: «Мигает звезда. Обрывается миг. / И, песней не ставший, грустит черновик. / Уходит степняк. Но встает на рассвете / из синей травы аяганга бессмертье...». Это был, кажется, первый в бурятской поэзии отклик на смерть Дондока Улзытуева.

Стоять в печальном карауле у изголовья уходящих поколений, и вечности безмолвие слышать в гуле незрячих светлых мгновений. Звучат привычно траурные речи, и сыпется песок на крышку гроба. А жизнь живым обременяет плечи, и тянется к земле и к небу корона.

Дулма БАТОРОВА.

(Продолжение следует).

(Ургэлжлэл. Эхишинь августын 11-эй, 18-ай, 25-ай, сентябриин 1-эй, 8-ай, 15-ай, 22-ой, 29-эй, октябриин 6-ай, 13-ай, 20-ой, 27-ой, ноябриин 3-ай, 10-ай, 17-ой, декабриин 1-эй, 8-ай, 15-ай, 29-эй дугаарнуудта).

Намша - наһа бараһан хүнэй хойноһоо уншуулдаг ном. Намшын найнаар уншуулаа һаа, тэрэ хүн заагагүй һайн түрэлд түрэхэ ёһотой. Хэрбээ тингээгүй һаа, нүгшээн хүнэй хүнхэн загурдида төөрнөж эхилхэ, үгы һаа, зөөри юумэндэ хурисаад, үхэдэл-шүдхэр боложо, түрэл гаралшуудаа зобоодог ушарнууд эндэ тэндэ яһала болоһон байдаг. Ехэ хүсэтэй шүдхэр болоо һаа, бүхы сэлээн айлуудаа тамалдаг ха.

Нэгэ нимэ үгэн болоһон ушар һанаадамши ородог. 1950 гү, али 1951 он һэн. Ссыкхэнэ табигдажа ерээд байһан ехэ зиндаатай ламанар Буряад орондомнай тэрэ үедэ олон һэн. Манай Олзондо Ринчин-Доржо Жамьянов, Дамба Цыренов гэжэ Янгаажан дасанай габжа ламанар байдаг бэлэй. Нэгэтэ захыһ холо Захаамнай Санага нутагһаа Р. Жамьяновта «бэлэг» ербэ.

Тэрэнь юун бэ гэхэдэ, олон дахтар торгон бүд соо орёолгоотой нохойн тархи һэн ха. Хамта эльгээгдэһэн түгэд хэлэ дээрэ бэшээтэй бэшэгын уншаад, Ринчин-Доржо ламхай түрэлхидтөө «эи асархан юумые богоһынгоо хажууда табигты» гэбэ ха. «Имэ гоё торгон соо орёолгоотой юумые яагаа муу газарта табиюлда гэшэб» гэжэ гэртэхиһинь гайхабад ха. Манайхи Олзондоо

эгээ захын айл байхын саана бэшэ айллаа холо таһарангы харганаа бүртгэгшөөнэй хажууда гэртэй бэлэйбди. Холо халамнай хүншье мапайда үсөөн ородог һэн.

Үдэһын боро хараанаар хоёр ламанар манайда ерээд, эжытэймни юун гэжэ хөөрлдөө юм, гэнгэ дуулахадан, манай эжы «үгы, аргамни үгы, хайрлагты, хэшэгты» гэжэ байгаад шанга шангаар дуугарба. Хоёр ламанаршье гэртэ бусабад. Би түлэ оруулха гээд газашаа гарахадаа, хэрэһы дээрэ гоё бүд соо орёолгоотой нэгэ монсогорхон юумэнэй хэбтэхыень обёорбоб. Хойноһоомни гэрһэ гараһан эжы «Тэрэндэ бү хүрөөрэй» гэбэ. Эжыһээ малай хорёо соо ороходонь, тэрэ монсогорхон юумэнэй хүлөөрөө гэшхээд үзэбэ - тэрээн сооһоо нарин хоолойгоор шини аһан аһан дууддахадань, тэрэндэ дураа гутажа, түргэн холо болоһоноо мүнөөһыё элихэнэр һанадагби.

Үглөөдэриһ Ринчин-Доржо ламхай Ивалгын дасанай нэрэгтэ хадаа албанайһгаа хэрэгээр дасандаа ябашаба. Шүдхэр дараха ажал Дамба габжада тудабэ. Олон жэлдэ Баруун Сибирээр, Краснояр хизаараар сүлэлгэдэ ябажа, бээ ехээр муудаһан, илангаяа хүлнүүдын сэхэ хабдартай, хүндэ һула бээ даажа ябахань бэрхэтэй болоһон хүн бэлэй. Дамба габжа үглөөгүүр эртэ манайда ерээд лэ, бүхэли үдэртөө ном уншаба. Үдэш болоходо, ламбагаймнай минни эгшэ туһамаршатай, үнөөхи мансылаатай юумээ

абаад лэ, зүүн харганаан руу оробод. Ламань тонгойжо шадахагүй, эгшгэмни, 13-14 наһатай басаган, талада түүдэг табига үзөөгүй, тугайдалаа түлэһинь нойтон байгаад, гал аһажа үгөөгүйдээрһээ тэрэ шүдхэрын дугуу галдагдан байгаа гү, манай нохой Серко дүрбэн нүдэтэй, үхэдэл харадаг нохой гэлсэшэ һэн, тэрэ үдэрһөө хойшо зүүн харганаа руу хараад лэ, ходо хусаха, гэнгэ байтараа нэгэ юумэ намаанд гүйжэ ябашаха, үгыһыё һаа, манда харагдахагүй юумэндэ намнуулаад, гэртэ ерээд, үүдээ һабардажа байгаад хусадаг болоһон юм. Тинхэдэ саг хатуу, бурханда хүзэглэхэ ном уншуулха гээ һаа, хуу нюусаар хэдэг байһан гэшгэ.

Хожомнь ойлоходомни, Санага нутагай ехэ лама хүн наһа бараад, тэрэ ехэ шадалтай шүдхэр боложо, ганса өөрынгөө түрэл гаралшуудыё бэшэ, харин бүхы нутагайһгаа зондо амар заяа үзүүлхээ болходонь, тэндэхи ламанар номой хүсөөр тэрэнне нохойн тархи соо хаажа шадаһыё һаа, хүсэд даража шадахагүй шэнги байхадаа, Янгаажан дасанай габжанарта эльгээһэн байгаа гэлсээ һэн.

Эжымни юундэ «үгы», «үгы» гэбэ гэхэдэ, ламбагайнар «танайхи айллаа хоолой, хүн үсөөн ябадаг, пэшэн соотнай галдаа һаамнай яахаб» гэхэн байгаа ха. Тээд хилээмээ бардаг пэшэн соогоо, өөрынгөө гал гуламта соо тинмэ юумэ хүүлэхэгүйб гэжэ асарһинь зүбтэй зүйл һэн бээ.

Энэ ушарһаа хаража үзэхэдэ,

наһа бараһан хүнэй намшын заагагүй уншуулха ёһотой гэжэ бодомоор.

* *Это обязательный религиозный обряд по усопшему. Если не проводить его, то душа усопшего начинает блуждать по лабиринтам бардо, испытывая ужасные муки, в других случаях душа обретает облик черта или демона и начинает беспокоить в первую очередь близких и родных, не щадит и других, посторонних людей. Душа или тонкое сознание человека должна найти место своего нового рождения в течение 49 дней. Об этом все подробно сказано в «Тибетской книге мертвых», отрывок из предисловия которой мы приводим здесь.*

«Книга мертвых» - свод универсальной практики, через которую должен пройти усопший, прежде чем возродиться духовно. Тибетские тексты читали умирающему или тому, кто уже покоится на погребальном катафалке...

Чтение предполагало, во-первых, желание помочь усопшему или агонизирующему понять все этапы очередных переживаний и испытаний, которые выпадут на его долю. ...Книга, прежде всего, служила своеобразным учебником, помогающим уходящему из жизни не растерять своей духовности, предписываемой религиозной традицией. Она учила встречать смерть с ясным сознанием неизбежности устранения физического тела, а потому не проявлять малодушия или не выказывать свою непосвященность в тайны угасания.

Любовь
НАМЖИЛОН

Сначала душа покойного покидает тело, затем лишается чувств и, наконец, переходит в состояние пустоты. Умирающий сохраняет сознание, но его контакт с окружением оказывается неполным, ограниченным. В частности, он уже не в состоянии передать то, что с ним происходит, что он слышит и видит.

До усопшего долетают необычные звуки и образы - гром, просверк молний, непонятный грохот. Тело свое он видит как бы со стороны или, скорее, даже с высоты, что приводит его в изумление.

Он видит своих близких и друзей. Более того, он ясно различает погребальную церемонию. Но сам он как бы отделился от тела, поэтому близкие его не видят и не слышат. Связь оказывается разорванной. Постепенно усопший осознает, что он уже покинул подлунный мир. Он ощущает смещение, смерть удручает его, но еще больше страшит покойного непонятность собственной судьбы. Душа не может покинуть родные места и еще продолжает блуждать возле тех мест, которые он покинул. Он различает фигуры родственников и близких, омывающих его тело и льющих слезы. Еще раз усопший хочет откликнуться на их печаль, однако голос его души никто не слышит, ведь он говорит уже из другого бытия...

(Ургэлжлэлэнь хожом гараха).

Сагаалганиие угтуулан

«ЭРЫН 9 ЭРДЭНИ, ЭХЭНЭР ХҮНЭЙ 7 ШАДАБАРИ»

(СЦЕНАРИ)

Музыкальное оформление сценария
Музыка:
1. «Нютагай үхибүүд» (На начало)
2. «Ёохор»
3. «Хүбүүд»
4. «Басагад»
5. «Үбгэд, хүгшэд»
2) Танец:
1. Ёохор
2. Танец орла
3) Действующие лица:
Үбгэн хүн.
12 үхибүүд - 6 басагад, 6 хүбүүд.
4) **Оформление:** Макет юрты с утварью.

У бурят был выработан идеальный тип, образ, каким должен быть настоящий мужчина и настоящая женщина. Считалось, что хорошим мужчиной может считаться тот, кто овладел 9 науками «эрдэм»:

- Искусство охотника - следопытга;
- Искусство меткой стрельбы из лука;
- Шлетение 8-стержневой плетки;
- Мастерство изготовления конских пуг из сыромятной кожи;
- Умение мастерства по металлу;
- Владение техникой национальной борьбы (бүхэ барилдаан);
- Умение укрощения и обучения лошади для турниров;
- Умение переламывать с одного удара кость (нээр шааха);
- Искусство мастера по дереву (уран дархан).

Беззаботное детство (1 часть).
Дети выходят на сцену по схеме: 3 мальчика и 1 девочка играют в «Шагай». 4 девочки — «Алта ноулга». 2 (детей) девочки заплетают волосы друг другу. Двое друг за другом гоняются.

Хүбүүн 1: - Наадахамнай гү?
Хүбүүн 2: - Наадаа!
- Үбгэжөөл ябана, харанагши? Ерыт наашаа!
- Бууралые хүндэлжэ, буян олохош. (Заходит старик).

Дети: Сайн байна! Сайн байна!
Үбгэн хүн: - Сайн байна!
Хүбүүн 1: Наашаа ержэ нуугты, амарагты! (Нууна).
Басаган 1: Тараг уугты, эжыгээ нэрээб, ундаа харяагыт.

Гэнтэ ерэн айлшанда тон түрүүн ураг садандаа мэтэ эдэе умда найруула. Тэрэ хадаа эргын хайн журам гэгшэ эжымни.
(Дети прибегают, садятся вокруг и угощают старика белой пиццей).

Хүбүүн 2: - Танай нэрэ хэн бэ? Хаанаһаа ябанабта?
Үбгэн: - Би Дашидоржо үбгэн гэшэб. Понин газараар ябааб! Олон юумэ харааб! Ёһо заншалаа, уг гарбалаа мэдэлгүй үхибүүд ябана, зарим наһатайшуулыше мартажархёод байна. Иимэ хүнүүд тухай хэлэдэг: «Мэдэхгүй мэлгэр, шадахагүй шалбагар». Муу саг болоод байна.

Ши хэнэй хүбүүнши нимэ бэрхэ? (обращение к М-1).
(Мальчик встает в круг и перечисляет свой род).

- Баатар изагурга Гэсэрэй Баруун зүүн гарнуудгал.
- Шүрбэһэ худаһа бүхэгэй Шуһа зүрхэе нилүүлһэн Хорн хонгоодор угай Хүдэр буряад хүбүүнби.
- Абым түрэн тоонто нютаг Аглаг үндэр Түнхэн юм.
- Эжым түрэн алтан зууха Эддин сагаан Түгнэ юм.
- Табан уг гарбалаа Хургаа даран тоолохом:
- Захар, Марактай, Бадма, Лонсон, Баатар, Баатарай хоёрдохн хүбүүн

Алеша гэшэб.
Үбгэн: Уг гарбалаа мэдэхэ, угаа уһа руу хаядаггүй ямар бэрхэ хүбүүн гэшэбши!

2 мальчик: Дашидоржо үбгэн! Минни аба намда хэлэдэг, ёһотой эрэ болохо һаа, багаһаа хур харбажа шадаха. Би харин эгээл мэргэнээр эдэ хүбүүд соогоо хур харбадагби. (2-3 мальчика стреляют из лука, соревнуются).

1 девочка: Атар соохи адуугаараа Алдарта соло абаарай, Ангир шара хомоороо Амитан зондо дуулдаарай!
2 девочка: Натягивай тетиву, да так, Чтоб пела звонко-звонко, И как меткого стрелка тебя Славилы люди и родная сторонка.

3 мальчик: Намарай ольбоной унахада, Найдамтай нохойгоо дахуулаад, Найрта яараһан шэнгээр Наартай агнуурида гарадагбди.

4 мальчик: Хэрмэ, булга хусуулжа, Хэдэн хоног агнаад, Хэрэын хэшэгтэ хүртөөд, Хэгэрэнгүй бусаха зариман.
(Показывает гордо икурку живот-ного).

Үбгэн: «Эрхые нуранхаар, бэрхые нура» гэжэ урданай үгэ бни. Эхэ эсэгтнай таанадаа ехэл хайнаар хүмүүжүүлжэ байна. Хэдэгтэйбта хүбүүд?
- Би 12-тойб.
- 13 наһа наһалааб.

Үбгэн: Тинмэ даа, 12-13 наһатай болоходоо, ёһотой эрэ хүн гэжэ тоологдодог, «Эрын 9 эрдэни» мэдэхэ, шадаха байгаа.
5 мальчик: Минни аба Жаргал нютагай уран дархан гэжэ нэрэдэ хүртэнхэй. Намайе баһал хургана, харрагы, нимэ һэеы гэр хээб.

- Худалаар бү хэлэ!
- Хамар доро хахархай аман бни гэжэ элдэб юумэ бү хэлэ!
- Нээрэ хэлэнэб! (Спор между мальчиками).

Үбгэн: Хүбүүд, бү хэрэлдэгты! Хэлсээд, бүтээжэ шада. Хүсэ шадабарияа бүхэ барилдаагаар харуулагты! Эрэ хүнэй эрдэм болоно.
(Мальчики борются. Победивший мальчик танцует танец орла, старик поет хвалебную песню "Магтаал")

Барилдаанда шанаан Баатарай соло дуудая даа, Баран булга омогорхон, Бахархажа дуулая даа!
6 мальчик: Хатуу хара түмэр Халуун галда улайлгаад, Хабатайгаар дабгажа, Хамаг хэрэгсэл бүтээдэг.
(Показывает железные стремена).

Үбгэн: Ёһлиг ехэгэй үхибүүдые хараад баярлажа байнаб. «Хүлэг болохо унаганһаа, хүн болохо багаһаа».
Мальчик: Олон хоногто уһан Оодор хурдан мори Омог ехэгэй эршүүл Оложо зохид унаха. (Скачут на лошадах).

М: Палгай гарга баряад, Пайса сохихо баруугаараа. Толгойнь таһараад түргэнөөр «Гос» гэжэ унашаха. (Показывает, как бить кость).

Девочки хлопают в ладоши, радуются.
Д: Хүдэр шамбай бэгтэй, Хүхюун уриша зантай, Хурса сэлмэг шарайтай, Хурдан ехэ бодолгой - манай хүбүүд!

Үбгэн: Хүбүүд! Түмэн хүнэй хур дараха, түхэрэн улаан шарайтай,
Мянган хүнэй хур дараха, мандаһан улаан шарайтай
Эрхэгэндэ динлдэхгүй, амитанда абтахагүй,
Эрын юһэн эрдэм түгэсэһэн эрын хайн хүбүүд болооройт!

2 часть
Үбгэн: Энээхэн сагаан дэлхэй дээрэ Басаган бээе оложо түрөөд,
Эхэ эсэгын хургаал заабари сахжа Ябаханаа хайн юумэн байхал юм гү?

Мальчик: Хөөрхэн хайхан басагад. Хөөрүү зугаатай, өөрхэн, Хэнэй басаган бэрхэб даа? Харуулжа хэлгэжэ үгыг даа!
7 качество женщины:
1- Эхэ эсэгээ 3 зөөлэнөөр үргэхэ. (почитание родителей тремя мягкими: мягкая постель, мягкая еда, мягкие слова).

1 девочка: Эхэ эсэгын альган дээрэ Эрхэ бэрхээр үндынэлби, Алган дэлхэй дээрэ Аба эжыһээ үгэтэй юумэн үгы.
2 девочка: Эсэгэ - дэлхэй мэтэ, эхэ - тэнгэри мэтэ.
Үбгэн: Үтэлһэн эхэ эсэгээ хайханаар үргэхэдөө, Үри хүүгэдгээ өөрөө хайнаар үргүүлхэн.

2 качество - мал адуугаа тобир тарганаар харууһалха. (Ухаживать за 5 видами скота).
Үхэр мал үбһэ тэжээлээр, Үхи хүбүүд үбгэдэй хургаалаар.
3 качество - умение готовить белую пищу.

Табан хушуун малайнгаа Баян хэшэг буйлуулжа, Элбэг эдэе сагаатай Урда саһаа заншаалди. Элыгэн сагаан эдэгээ Элбэг зунгүй тамиртай, Энхэ элүүр жаргаалди. Айраг тараг сэгээмнай Аймаг айлда хүндэтэй, Тонон зөөхэй үрэмнай Амтан соогоо үегтэй.
(Девочки угощают старика белой пиццей).

4 качество - Үхибүүдэ хайн хүнүүд болгожо хүмүүжүүлхэ. (Воспитывать хорошо детей).
Нэрээ нэрүүлхэ - хүбүүн үри, Урагые буулгаха - басаган үри.

Үбгэн: Пургаалгай хүүгэд шэбэнэжэ хэлхэдэнь ойлгохо, шэмхэжэ үгэхэдэ садаха.
Пургаалгүй хүүгэд орилжо хэлхэдэ ойлгохогүй, обоолжо үгэхэдэ садахагүй.
5 качество - хурабын эзэн болохо, хубсаһа эсхэхэ, ноһо ээрэжэ, арһа элджэ шадаха.
(Девочки показывают своё мастерство, шьют, выделывают овчину, прядут шерсть).

Девочка: Хурыа эшгэнэй арһан зөөлэн, хургы торгоной үнгэ хайхан.
Девочка: Арһанай зөөлхэнөөр хубсаһаа оёгты,
Торгоной хайханаар гадарлагты.

Девочка: Хүлэгэй хайнине унажа ябагы,
Хубсаһанай хайнине үмдэжэ нуугты.
6 качество - гэр бараагаа, гал гулам-

таяа хайнаар сахжа. (Держать дом в порядке, чистоте).

Үбгэн: Орон хашаа, гэр байшангуудые Өөрын ноур мэтэ эсбэрлэ. Арюун эсбэр байгаа һаа, Арбан зүгэй хүнүүд ержэ эдэе эдихэ. - Эхэнэр хүнэй үшөө ямар шанар мэдэхэбта?

7 качество: Хани нүхэрөө, үетэн нүхэдөө, айшладые хүндэлжэ шадаха. (Уважать мужа, своих друзей, гостей).
Мальчики внимательно следят за умениями девочек и рассказывают:
Хүбүүн 1: - Энэ Сэсэгмае һамга абахам, бүхы юумэ мэдэнэл!
Амгалан, амгалан байдалдамнай Арюухан Гөөхонууд байхал байна!
Хүбүүн 2: - Дарн басаган, намайе хараха гү?
Хүбүүн 3: Манай энэ нютагтамнай Сэсэнхэн басагад байхал байна!

Үбгэн: Пайхан басаган - айлай шэмэг, Паадагта хүбүүн - нютагай шэмэг. Үрээл: Хөөрхэн заахан үхибүүд Хүдэржэжэ, хүн болобот, Ажабайдалай уга замаар Алхалха хубида хүртэбэл.
Буряад арадайнгаа заншал барин, Бултадаа элүүр мөндэ ябагты!
(Дети берутся за руки, стоят полукругом).

Двос: Сэсэн үбгэд хүгшэднай Сээжын үрээл үргэнэл даа, Сэбэр хайхан үхибүүдээ Сэсэг баһаа болгонол даа.
(Дети с благопожеланиями преподносят хадак старику).
Үрээл старику: Тэнюун эсдхэлгэй нютагайм наһатайшуул Тойруулан ашанаараа жаргалтай нуугтыг даа.
(Танцуют еохор, поют «Нютагай үхибүүд»).

ЛИТЕРАТУРА:
1. Материальная и духовная культура бурят. В.Д.Бабуева.
2. Бурятские и русские пословицы, поговорки.
3. Зерцало мудрости. Э.Х.Галиев.
4. Нургаалай үгэнүүд. Ш.Б. Чимитдоржиев.
5. Мунхын дуһал. Г.С.Дугаржэтова, Л.Б.Загдаева.
6. Семья и брак у бурят. Н.Д.Басаева.

С.БУДАЖАНОВА, А.ДОЛИНА, 8-дахи хургуулын буряад хэлэнэй багшанар.

"К истокам мудрости" гэгэн номоор Бэлигма ОРБОДОЕВА бэлдэбэ.

2011 год, прошедший под юбилейным знаком 350-летия вхождения Бурятии в состав Российского государства, принес с собой немало значительных событий в области профессионального изобразительного искусства, получивших широкий резонанс в среде культурной общественности республики и страны.

В мире художественных образов и событий юбилейного года

Яркое начало знакомству зрителей с творчеством деятелей Союза художников Бурятии положено в **феврале** 2011 года персональной выставкой «**Ая-Ганга**» заслуженного художника России, лауреата Государственной премии РБ, главного художника Бурятского государственного академического театра драмы им. Х.Н.Намсараева **Бальжинимы ДОРЖИЕВА**, посвященной 60-летию автора.

Образное название вернисажа, несущее в себе пряный дух свободы и процветания, соответствует многоцветной палитре и философии мастера, достигшего возраста творческой зрелости. Искусство этого автора, как крепкие корни ая-ганги, питаемые живительными соками родной земли, прочно связано с национальной

почвой и традициями породившей его культурной, природной, мифопоэтической среды.

Один из наиболее плодотворных мастеров изобразительного искусства республики Бальжинима Доржиев

В.Русских. Гарнитур "Василек", 1998 г.

ев успешно сочетает профессию театрального художника с занятиями живописью, графикой, дизайном. В отличие от многих коллег его возраста, обремененных опытом и наработанными клише, он не теряет свежести мировосприятия и не скрывает за устоявшейся манерой острого ощущения жизни и обнаженности своих чувств. Не прерывая творческих исканий, Б.Доржиев всякий раз удивляет зрителей оригинальными образными решениями, достигая их игрой воображения, апперцептивным осмыслением реальности и подчас парадоксальным видением окружающих форм, цветовых сочетаний, привычных для обывателя ситуаций.

Свободно владея сложной партитурой выразительных средств графики, живописи, предметной инсталляции, театрально-сценического оформления, он задействует в воплощении своих замыслов широкий арсенал линейных, колористических, фактурных, пластических средств, вторящих внутреннему камерному духу художника. Как следствие, автор демонстрирует всей совокупностью своих творений стилистическую лабильность, диктуемую не только законами определенных жанров, но и теми «сверхзадачами», сокровенными чувствами и мыслями, которые являются мощным движущим фактором его творчества.

Выставка с романтическим названием «**Женщины и цветы**» наполнила ароматом весны предпраздничную атмосферу Международного женского дня. В начале марта ее активными участниками, наряду с мужчинами, стали представительницы прекрасной половины творческого Союза – народный художник РФ Светлана Ринчинова, заслуженный художник РБ Татьяна Дашиева, заслуженный художник РБ Любовь Нохоева, Виктория Рабжаева, Любовь Воронцова и Александра Дугарова.

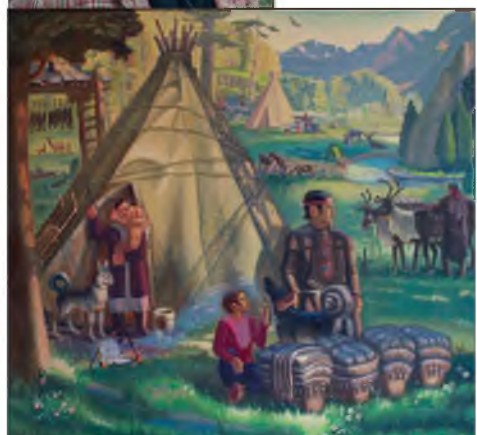
В **марте** достиг **75-летнего** рубежа народный художник РФ, дважды лауреат Государственной премии РБ **С.Р.РИНЧИНОВ**. Пройдя нелегкий жизненный путь, памятные вехами в своей биографии он считает и трудное сельское детство, и национальную школу-интернат, и, наконец, учебу в Ленинградском высшем художественно-промышленном училище им. В.И.Мухоминой, положив

Открытие осеннего вернисажа "27 осенних листьев". В центре - заместитель министра культуры РБ С.А.Добрынин, слева - О.В.Башкуева, справа - Е.А.Болсобоев.

шую начало его профессиональному становлению. Сочетая творческий труд с преподавательской деятельностью, Солбон Раднаевич многие годы посвятил педагогической работе в Бурятском республиканском училище культуры и искусств, воспитав не одно поколение молодых художественных кадров.

Автор таких известных работ, как «Семья. Тоонто», «Жаворонок», «Чабаны», ставших классикой национального искусства, Солбон Ринчинов продолжает активно работать в этноисторическом, этнографическом и мифологическом жанрах, отражая в своих произведениях хорошо знакомые и любимые с

С.Ринчинов. Картина-диорама для эвенкийского краеведческого музея г.Улан-Удэ "В родных кочевьях", 2011 г.

детства природные места, культурные традиции и предания своей малой родины. Наиболее значительным результатом последних лет явилась созданная им живописная серия «Баргуджин Токум», в которой автор проявил себя мудрым летописцем и лирическим певцом родного края, явив миру поэтический образ взрастившей его баргуджинской земли.

Очередным признанием творческого и общественного авторитета нынешнего юбиляра стала I Республиканская детская художественная выставка-конкурс, номинированная в честь маститого земляка, ветерана творческого труда С.Р.Ринчинова.

В **мае** встретил свой **70-летний** юбилей народный художник РБ **В.Ф.АРХИПОВ**. Уроженец Рязанской земли, он органично влился в коллектив Союза художников Бурятии в 1968 году, прибыв в столицу республики по направлению Дальневосточного института искусств.

Проявляя склонность к путешествиям и

стремление к постоянному обогащению визуальных впечатлений, Валентин Архипов совершил немало творческих поездок по Бурятии и другим регионам страны. Результатом его путевых изысканий и хроникальных образных репортажей явились серии этюдов и станковых работ на производственные, строительные, пейзажные темы. Большое внимание в 70-е – 80-е годы минувшего века молодой автор уделяет жанру портрета. Одновременно В.Архипов принимает участие во многих крупных и камерных художественных выставках. И сегодня он – постоянный участник всех экспозиционных мероприятий Союза художников Бурятии.

Однако в последние годы, характеризующиеся резким по-

И.Налабардин. "Бурятия. Утро в степи", 2010 г.

воротом искусства в сторону коммерциализации, влияния которой не сумел избежать художник, он существенно снизил свой профессиональный уровень, не предлагая зрителям по-настоящему достойных и оригинальных образов современности. При этом значительно сузился круг тем, к которым обращается автор. Основным объектом его образного воплощения стала нынешняя городская среда, поверхностное отражение которой к тому же весьма монотонно в живописном отношении. Тривиальность картинных замыслов усугубляется столь же явными стереотипами технического исполнения. По этой причине лишь одна работа из серии «Улан-Удэ новый» прошла отбор на региональную выставку, посвященную юбилею республики, заняв скромное место в жанровой нише архитектурного пейзажа. Учитывая подобную тенденцию, необходима серьезная критическая самооценка автором собственного творчества последних лет, способная позитивно решить вопрос выхода из создавшегося коллапса.

В течение мая месяца зрители Красноярска

копей заслуженного художника РБ, живописца **Л.И.НОХОЕВОЙ**.

Творчество этого автора, запечатленное в таких программных композициях, как «Возрождение» (триптих), «Степная мелодия» (диптих), «Ожидание» (триптих) и других, является выразителем сегодняшнего мировосприятия и чувствований ее родного народа, живущего насущными проблемами современности.

Работам Любови Нохоевой присущи яркий национальный колорит и социальная тематика образов с заостренной подачей типологически обобщенных явлений и человеческих характеров. Локальная чистота цвета и ясная композиционная трактовка формы сочетаются в них с глубоким осмыслением жизненных ситуаций, проникнутых духом общечеловеческих ценностей и открыто звучащим интернациональным пафосом.

10 июня центром художественной жизни Байкаль-

Б.Лыксоков. "Горы Барузина. Шастын ундэр", 2011 г.

ского региона стала столица Бурятии, принявшая в Национальном музее юбилейную межрегиональную выставку «**Искусство, освященное Байкалом**», устроенную в честь 350-летия вхождения Бурятии в состав Российского государства.

Экспозиций такого масштаба и высокого общественного статуса не проводилось в республике уже более четырех десятилетий. Для участия в юбилейном вернисаже были приглашены мастера живописи, графики, скульптуры, декоративно-прикладного искусства из соседних субъектов федерации – члены Иркутской и Читинской организаций Союза художников России.

Ярким эмоциональным украшением церемонии открытия выставки стало выступление народных хореографических ансамблей и артистов традиционных музыкальных жанров.

С приветственным словом к широкой публике обратились министр культуры РБ Т.Г.Цыбиков, председатель Правления Союза художников Бурятии В.А.Русских, председатель Правления Читинской краевой организации Союза художников Н.К.Орлов и другие официальные лица.

В этой торжественной обстановке Владимир Русских вручил творческие награды Союза художников России деятелям изобразительного искусства Бурятии: Золотой нагрудный знак – заслуженному художнику РФ Б.Д.Доржиеву, Дипломы всероссийского образца – народному художнику РБ В.Ф.Архипову, председателю ревизионной комиссии Союза художников Бурятии В.Л.Богомазову, А.И.Батурову, Л.С.Воронцовой. Диплома «За успехи в творчестве и содействие изобразительному искусству России» удостоен и сам председатель республиканского творческого Союза.

Согласно заявленной тематике, лейтмотивом юбилейного вернисажа стало образное отражение прошлого и современности Байкальского региона, где уже более трех столетий совместно проживают представители двух его крупнейших этнических групп – русское и бурятское население края, являясь для нынешнего, отнюдь не спокойного мира примером национального согласия и культурной толерантности.

При всем многообразии авторских замыслов и свободе самовыражения в их работах ощущается единство внутреннего содержания и пример творческого следования культурным традициям

родного края, которые во все времена служат надежным источником, питающим духовный потенциал и дающим мощный импульс развитию личности художника.

В этом отношении весьма характерно творчество народного художника РФ С.Р.Ринчинова. Его живописные полотна «В родных кочевьях» и «Делегация хори-бурят на приеме у Петра Великого», помещенные в центре экспозиции, в силу присущего им внушительного формата, монументального стиля и реалистической манеры письма, стали тем камертоном, который во многом определил духовно-тематический пафос, ритмический строй и качественный уровень всего визуального ряда.

Вглядываясь вглубь истории, ту же тему из летописи бурятского народа XVIII века по-своему решает заслуженный художник РФ И.Г.Налабардин. В живописном триптихе «Поход хори-бурят к Петру I» он дает развернутое во времени повествование о конном походе глав бурятских родов в метрополию Российской империи.

Этнографической направленностью, с охватом ее исторических, мифологических, культовых, бытовых аспектов, отличаются работы и других мастеров живописи Бурятии – заслуженных художников РФ Ч.Б.Шенхорова (Диптих «Прародители»), Л.А.Лабока («Хуварак»), Л.Д.Семенова (Трип-

Л.Семенов. "Верхнеудинские казаки"

тих «Сурхарбан»), Б.Д.Доржиева («Шаманка», «Хоридэй мэргэн»), народно-го художника РБ Б.Т.Тайсаева («След кочевника»), заслуженного художника РБ Ш.-Ж.Ц.Раднаева («Богатыри»), А.И.Батурова («Лучник», «В Тугнуйской степи»), В.Ф.Рабжаевой («Отдыхающий», «Прощание») и других.

Реалистически воплощенную, но авторски неповторимую картину мира демонстрируют в жанровых сценах, пейзажных композициях, портретах и натюрмортах известные мастера станковой живописи и цветной графики: народный художник РФ А.В.Казанский («Портрет Цултэма», «Розы для Ларисы. Портрет Л.Г.Ивашиной»), заслуженный художник РФ В.А.Базаров («Первый снег. Встреча», «Половодье», «Тишина у сонной реки»), народный художник РБ М.З.Оленников («Омулевка», «Север Байкала»), заслуженный художник РБ В.Г.Поспелов («Покров у святой Одигитрии», «Август на Байкале»), заслуженный художник РБ Б.Э.Лыскоков («Баргузин. Семь сосен», «Оронгой. Изумрудное озеро»), В.Н.Николюк («Монастырь на Байкале», «Льдинка-айсберг», «Сказка», «У самого синего моря»), В.Л.Богомазов («Февральское настроение», «Посольск. Большая речка»).

Визуальные образы концептуального, экзистенциального и форматворческого характера находят отражение в живописных произведениях заслуженного художника РБ В.Г.Поспелова («Затмение», «Реквием»), Л.С.Воронцовой («Перекапты поле»), А.С.Дугаровой («Утро», «Конец зимы» «Предчувствие весны») и других неординарно

Международная художественная выставка "Человек и город". Арт-галерея "Dias" г. Иркутск, 2011 г.

мыслящих творцов новой художественной реальности.

Особое внимание зрителей обратили на себя работы заслуженного художника РБ О.Т.Козлова «Буддийский натюрморт», «Воздушный конь», «Дуэт», «Раздолье», «Розовые лотосы», «Стреленный», «Через годы и века», исполненные в редкой для современного искусства технике энкаустики (восковой живописи).

Впервые в содержании профессиональных выставок, проходящих в республике, показаны православные иконы, выполненные местными мастерами иконописи, в частности, О.В.Шулеповым (икона божьей матери «Казанская», икона «Нерукотворный образ Спаса», икона «Спас. Звенигородский чин», икона «Иоанн златоуст»).

Буддийская танка, по-прежнему оставаясь предметом эксклюзивного иконографического творчества, являет высокий уровень авторского исполнения в работах Н.Д.Дондоковой («Рай Будды Амитабхи») и Н.Н.Дудко («Белый Манжушри», «Белый Махакала», «Колесо Сансары»).

Театральное сценическое искусство Бурятии представлено на выставке макетами к спектаклям по пьесам А.Грибоедова «Горе от ума» и М.Горького «На дне», созданными заслуженным деятелем искусств РФ, трижды лауреатом Государственной премии РБ, главным художником Государственного русского драматического театра им. Н.А.Бестужева В.М.Бройко.

Широко заявили о себе в составе экспозиции молодые мастера станковой и мелкой пластики. Интересные образы, приверженные национальной тематике, получили самобытную авторскую интерпретацию в работах Е.А.Болсобоева («Лучник», «Схватка тигра с драконом», «Чемпион», «Шаман», «Аянга»), П.А.Гармаева («Амурчик», «Баку», «Банкиры и вкладчики», «Борец», «Бык стоячий», «Детство», «О любви», «Подношение хадака», «Принцесса»), Б.Ш.Ошорова («Воин», «Лама», «Принцесса», «Сэсэг»), А.А.Цыденова («Воин», «Шаман»), Ц.А.Цыжипова («Цветок Байкала»), Ю.Ч.Эрдынеева («Наследник», «Песня», «Утро», «Чаепитие»).

Цельностью форм и философским обобщением образов выделяются в этом ряду скульптурные произведения опытных мастеров бурятской пластики В.Д.Гатапова («Легенда о Байкале», «Хурист») и А.Чинбата («Белый старец»).

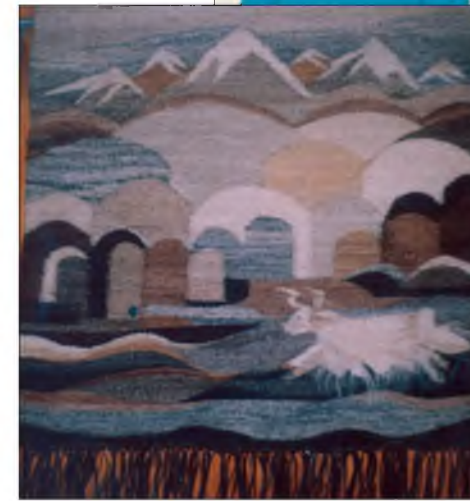
В разделе декоративно-прикладного искусства современные образцы национального текстиля воплощены в гобеленах народного художника РФ С.П.Ринчиновой «Байкал» и заслуженного художника РБ Т.Ц.Дашиевой «Предки. Семья». Технология художественной обработки кожи (вышивка, аппликация) мастерски претворена И.Содномдаржаа в предметах утилитарного назначения («Сумка», «Унты»). Декоративная роспись ткани (батик) с ее профессионально зрелой эстетикой образа раскрывает тайну своей красоты в композиции В.А.Поспеловой «Праздник Белого месяца». Керамические произведения с изысканным чувством формы, пластики и декора исполнены заслуженным художником РФ В.А.Базаровым («Декоративные вазы») и Н.П.Истоминой (ваза «Цветочная», ваза «Узорчатая»).

– Союзов художников, писателей, журналистов, театральных деятелей, дизайнеров, фотохудожников. Обмен мнениями и творческими предложениями дал повод для новых встреч в столь же теплой, эмоционально насыщенной обстановке, призванной обогащать средствами искусства культурную жизнь духовно устремленных людей.

Не ограничиваясь культурным пространством своей республики, мастера изобразительного искусства Бурятии постоянно расширяют творческие связи с коллегами из других регионов страны. Вместе с тем они осваивают новые экспозиционные площадки музейных залов и крупных выставочных центров ближних и дальних городов.

Свежим примером такого сотрудничества явилось приглашение к участию членов Союза художников Бурятии в **Первой Всесибирской выставке автопортрета**, организованной в г.Кемерово в **ноябре**-месяце. Работы живописцев и графиков нашей республики – Б.Э.Лыскокова, Б.Д.Доржиева, Б.Т.Тайсаева, С.Л.Цоктоева, Д.Д.Лыгденова, В.Л.Богомазова, Л.С.Воронцовой, А.С.Дугаровой, В.Г.Поспелова широким спектром портретных образов органично вошли в нее как часть единого творческого достояния, именуемого изобразительным искусством России.

Укрепляется сотрудничество художников Бурятии с ведущими частными галереями Сибири, организующими

Т.Дашева. Гобелен "Саяны".

экспозиционную деятельность на высоком представительном уровне.

Так, **14 декабря** делегация республиканского отделения Союза художников побывала в Иркутске на открытии **Международной художественной выставки** «Человек и город», состоявшейся под эгидой частной арт-галереи «Dias». Искусство республики на ней представляли произведения Александра Батурова, Василия Богомазова, Евгения Болсобоева, Александры Дугаровой, Жаргала Зомонова, Даши Лыгденова, Баясхалана Лыскокова, Иннокентия Налабардина, Владимира Поспелова, Балжира Цыжипова.

Завершающим аккордом уходящего года стала новогодняя **декабрьская** выставка мастеров профессионального искусства, подарившая праздничное настроение ее участникам и посетителям вернисажа, устроенного в выставочном зале Союза художников Бурятии.

Олег ПАЗНИКОВ,
заслуженный деятель искусств РФ,
ответственный секретарь
Союза художников
Бурятии.

Участники межрегиональной художественной выставки "Искусство, освященное Байкалом". Улан-Удэ, 2011 г.

ТИВИКОМ

Table with TV program details for ТИВИКОМ channel, including times and program titles like «СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ» and «НОВОСТИ ДНЯ».

СТС «БАЙКАЛ»

Table with TV program details for СТС «БАЙКАЛ» channel, including times and program titles like «МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ» and «СОННИК ИКС».

ИНФОМАНИЯ

Table with TV program details for ИНФОМАНИЯ channel, including times and program titles like «ШОКОЛАД» and «ВТОРОЙ ШАНС».

НТВ

Table with TV program details for НТВ channel, including times and program titles like «ВНИМАНИЕ, РОЗЫСК!» and «СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ».

5 КАНАЛ

Table with TV program details for 5 КАНАЛ channel, including times and program titles like «СЕЙЧАС» and «УТРО НА 5».

ДТВ

Table with TV program details for ДТВ channel, including times and program titles like «СОСЕДИ» and «ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ».

Четверг, 19

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with TV program details for ПЕРВЫЙ КАНАЛ on Thursday, including times and program titles like «ДОБРОЕ УТРО» and «ЖИТЬ ЗДОРОВО!».

Table with TV program details for СТС «БАЙКАЛ» on Thursday, including times and program titles like «ВСЕ К ЛУЧШЕМУ» and «ЕФРОСИНЯ. ПРОДОЛЖЕНИЕ».

КУЛЬТУРА

Table with TV program details for КУЛЬТУРА channel, including times and program titles like «ЕВРОНЬЮС» and «НАБЛЮДАТЕЛЬ».

АРИГ УС

Table with TV program details for АРИГ УС channel, including times and program titles like «НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ: «ЗОНЫ РИСКА»».

СТС «БАЙКАЛ»

Table with TV program details for СТС «БАЙКАЛ» on Thursday, including times and program titles like «ДОБРОЕ УТРО» and «ЖИТЬ ЗДОРОВО!».

5 КАНАЛ

Table with TV program details for 5 КАНАЛ on Thursday, including times and program titles like «СЕЙЧАС» and «УТРО НА 5».

«РОССИЯ»

Table with TV program details for «РОССИЯ» channel, including times and program titles like «УТРО РОССИИ» and «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО».

Table with TV program details for СТС «БАЙКАЛ» on Thursday, including times and program titles like «ВСЕ К ЛУЧШЕМУ» and «ЕФРОСИНЯ. ПРОДОЛЖЕНИЕ».

ТИВИКОМ

Table with TV program details for ТИВИКОМ channel, including times and program titles like «ЛИНИЯ ЖИЗНИ» and «МОИ СЕРЕБРЯНЫЙ ШАР».

НТВ

Table with TV program details for НТВ channel, including times and program titles like «НТВ УТРОМ» and «МОРСКИЕ ДЬЯВОЛЫ».

ДТВ

Table with TV program details for ДТВ channel, including times and program titles like «ТЫСЯЧА МЕЛОЧЕЙ» and «СОСЕДИ».

Пятница, 20

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with TV program details for ПЕРВЫЙ КАНАЛ on Friday, including times and program titles like «ДОБРОЕ УТРО» and «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА».

Table with TV program details for СТС «БАЙКАЛ» on Friday, including times and program titles like «ЛИНИЯ ЖИЗНИ» and «МОИ СЕРЕБРЯНЫЙ ШАР».

КУЛЬТУРА

Table with TV program details for КУЛЬТУРА channel, including times and program titles like «ЕВРОНЬЮС» and «НАБЛЮДАТЕЛЬ».

АРИГ УС

Table with TV program details for АРИГ УС channel, including times and program titles like «НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ: «ОБОСТРЕНИЕ ЧУВСТВ»».

ТИВИКОМ

Table with TV program details for ТИВИКОМ channel, including times and program titles like «ЛИНИЯ ЖИЗНИ» and «МОИ СЕРЕБРЯНЫЙ ШАР».

НТВ

Table with TV program details for НТВ channel, including times and program titles like «НТВ УТРОМ» and «МОРСКИЕ ДЬЯВОЛЫ».

СТС «БАЙКАЛ»

Table with TV program details for СТС «БАЙКАЛ» on Friday, including times and program titles like «ДОБРОЕ УТРО» and «ЖИТЬ ЗДОРОВО!».

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30 «СЕЙЧАС»
07.10, 21.00, 21.50, 22.35, 23.25, 00.15, 01.00 Т/С «СЛЕД»

Суббота, 21

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00 НОВОСТИ
07.10 М/Ф «ОСТРОВ СОКРОВИЩ»
08.40 «ИГРАЙ, ГАРМОНЬ ЛЮБИМАЯ!»
09.30 «ДЖЕЙК И ПИРАТЫ ИЗ НЕТЛАНДИИ»
10.00 «УМНИЦЫ И УМНИКИ»
10.45 «СЛОВО ПАСТЫРЯ»
11.15 «СМАК»
11.55 Д/Ф «ИРИНА АЛЛЕГРОВА. ЖЕНЩИНА С ПРОШЛЫМ»
13.15 Х/Ф «ОШИБКА РЕЗИДЕНТА»
16.00 Д/Ф «ТАМАРА ГВЕРДИЦТЕЛИ. «Я ТРИЖДЫ НАЧИНАЛА ЖИЗНЬ С НУЛЯ»
17.00 КОНЦЕРТ «Я НЕСУ В ЛАДОНЯХ СВЕТ»
18.00 «КТО ХОЧЕТ СТАТЬ МИЛЛИОНЕРОМ?»
19.00 «ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ» С СУБИТИРАМИ
19.15 «ЕРАЛАШ»
19.45 «В ЧЕРНОЙ-ЧЕРНОЙ КОМНАТЕ»
20.55 «ПЕРВЫЙ КЛАСС» С ИВАНОМ ОХЛОБИСТИНЫМ
22.00 «ВРЕМЯ»
22.20 «КУБОК ПРОФЕССИОНАЛОВ»
00.10 Х/Ф «НЕОБЫКНОВЕННЫЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ АДЕЛЬ БЛАН-СЕК»
02.10 Х/Ф «ВСЕ БЕЗ УМА ОТ МЭРИ»
04.25 Х/Ф «ПРАВДА О КОШКАХ И СОБАКАХ»
06.10 «ХОЧУ ЗНАТЬ» С МИХАИЛОМ ШИРВИНДТОМ
«РОССИЯ»
06.10 Х/Ф «В КВАДРАТЕ 45»
07.35 «СЕЛЬСКОЕ УТРО»
08.05 «ДИАЛОГИ О ЖИВОТНЫХ»
09.00, 12.00, 15.00 ВЕСТИ
09.10, 12.10, 15.20 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
09.20 «ВОЕННАЯ ПРОГРАММА»
09.50 «СУББОТНИК»
10.30 «ГОРОДОК»
11.05 «ЧАЙНЫЙ ПУТЬ»
11.20 «ТЕЛЕВИЗИОННАЯ ПРИЕМНАЯ»
11.35 «АКТУАЛЬНОЕ ИНТЕРВЬЮ»
11.50 М/Ф «ШЭДИТЭ ХАНЗА»
12.20 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
12.55 «ЧЕСТНЫЙ ДЕТЕКТИВ»
13.25, 15.30 Т/С «ДОМ У БОЛЬШОЙ РЕКИ»
16.20 «СУББОТНИЙ ВЕЧЕР»
18.35 ШОУ «ДЕСЯТЬ МИЛЛИОНОВ» С МАКСИМОМ ГАЛКИНЫМ
19.40, 21.45 Х/Ф «ЯБЛОНЕВЫЙ САД»
21.00 ВЕСТИ В СУББОТУ
00.20 «ДЕВЧАТА»

08.00 «УТРО НА 5»
10.25 Д/С «КРИМИНАЛЬНЫЕ ХРОНИКИ»
11.30, 13.45 Х/Ф «ПЕРВОЕ СВИДАНИЕ»
13.45 Х/Ф «СВАДЬБА С ПРИДАНЫМ»
16.00, 17.00 «ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ»
20.00, 20.30 Т/С «ДЕТЕКТИВЫ»
01.50 Х/Ф «ЖЕСТОКИЕ»

03.40 Х/Ф «ГОСПИТАЛЬ «БРИТАНИЯ»
06.00 Д/Ф «БУДДА ПЧЕЛ И КОРОЛЕВА ГИГАНТСКИХ ШЕРШНЕЙ»
ДТВ
М/Ф «ТЫСЯЧА МЕЛОЧЕЙ»
08.00, 08.30, 14.00 «СОСЕДИ»

09.00, 16.00, 20.00, 23.30 «ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ»
09.30 Х/Ф «ИНСПЕКТОР УГОЛОВНОГО РОЗЫСКА»
11.30, 17.30, 20.30 «С.УП»
12.30, 18.30 «СМЕШНО ДО БОЛИ»
13.00, 21.00 «КВН. ИГРАЮТ ВСЕ»
14.30 Д/С «АВИАКАТАСТРОФЫ»
15.30, 19.00, 23.00 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО»

16.30 ПО-РУССКИ»
«ВНЕ ЗАКОНА»: «ПРЕСТУПЛЕНИЕ И НАКАЗАНИЕ»
22.00, 00.30 «ДЖЕНТЛЬМЭНЫ НА ДАЧЕ»
00.00 «ГОЛЫЕ И СМЕШНЫЕ»
01.30 Х/Ф «ПЧЕЛКА»
03.30 Т/С «ЩИТ»
04.30 Х/Ф «РЕПЕТЭ»

КУЛЬТУРА

07.30 «ЕВРОНЬЮС»
11.00 «БИБЛЕЙСКИЙ СЮЖЕТ»
11.35 Х/Ф «БЛИЗНЕЦЫ»
12.55 «КРАСУЙСЯ, ГРАД ПЕТРОВ!»
13.25 Х/Ф «ЛИЧНОЕ ВРЕМЯ»
13.50 Х/Ф «ЧЕРНАЯ КУРИЦА, ИЛИ ПОДЗЕМНЫЕ ЖИТЕЛИ»
15.00, 02.35 М/Ф
15.25 «ОЧЕВИДНОЕ-НЕВЕРОЯТНОЕ»
15.55 «ПАРТИТУРЫ НЕ ГОРЯТ»
16.25 СПЕКТАКЛЬ «ВДОВИЙ ПАРОХОД»
18.55 Д/С «ПЛАНЕТА ЛЮДЕЙ»
19.45 БОЛЬШАЯ СЕМЬЯ
20.40 «РОМАНТИКА РОМАНСА»
21.35 «ВЕЛИЧАЙШЕЕ ШОУ НА ЗЕМЛЕ. ГЕРМАН ГЕССЕ»
22.15 Х/Ф «МОНОЛОГ»
23.55 Д/Ф «ПОСЛЕДНЯЯ ГОРА»
01.30 ДЖОРДЖ МАЙКЛ. ПРОЩАЛЬНЫЙ КОНЦЕРТ В ЛОНДОНЕ
02.55 «ЗАМЕТКИ НАТУРАЛИСТА» С АЛЕКСАНДРОМ ХАБУРГАЕВЫМ
03.25 «ЛИЧНОЕ ВРЕМЯ». АЛЕКСЕЙ АРХИПОВСКИЙ
03.50 Д/Ф «ОНОРЕ ДЕ БАЛЬЗАК»

АРИГ УС

08.00, 09.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
08.30, 19.30 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ. ПОГОДА
08.50 М/Ф
09.35 «МУНГЭ СЭРГЭ»
«МУЛЬТИК-ЛАНЧ»
10.00 «ВЕЛИКОЛЕПНАЯ ПЯТЕРКА». ШКОЛА №35 - ОНОХОЙСКАЯ ШКОЛА №1
10.30 «ШКОЛА РЕМОНТА»
11.30 «ЕШЬ И ХУДЕЙ!»
13.00 «ЭЙ, ТОЛСТЫЙ!»
14.00, 18.00 COMEDI WOMAN
15.00 «КОМЕДИ-КЛАБ»
16.00 «БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ»
17.00 «СУПЕРИНТУИЦИЯ»
19.00 «НА НОЧЬ ГЛЯДЯ»
20.00 С А. ЛЕВАНТУЕВЫМ. ПОГОДА
21.00 Х/Ф «ПУНКТ НАЗНАЧЕНИЯ-2»
23.00 «КОМЕДИ-КЛАБ». ПОГОДА
00.00 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ»
01.00 «ДОМ-2. ПОСЛЕ ЗАКАТА». ПОГОДА
01.30 «ХУ ИЗ ХУ»
02.00 Х/Ф «ЗАЛОЖНИК»

ТИВИКОМ

06.30, 08.25, 09.25, 10.25, 11.25, 17.25, 18.25, 19.25, 20.25, 22.25, 00.25 «ЗУРХАЙ»

06.05, 07.35, 09.30 «СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ»
06.30, 09.00 НОВОСТИ ДНЯ
07.05 «РАДАР-СПОРТ»
08.00 «МУЛЬТФИЛЬМЫ»
10.00 «ХИТ-ПАРАД ИНТЕРЬЕРОВ»
10.30 Х/Ф «КРЕМЛЬ 9»
11.20 Х/Ф «ОБЫКНОВЕННО ЧУДО»
14.00 Х/Ф «РАСКАЛЕННАЯ СУББОТА»
16.00 «КУМИРЫ: БОЛЬ, О КОТОРОЙ МЫ НЕ ЗНАЕМ»
16.30 «УТМАТА»
17.00 «АЗИЯ 5»
17.30 «10 САМЫХ»
18.00 «ОСТОРОЖНО, МОДЕРН!»
19.00 «В ПРОКАТЕ»
19.30 «ВКУСНО»
20.30 «ЗВЕЗДНЫЕ ИСТОРИИ: БИТЛЗ»
21.30 Х/Ф «НАРКОЗ»
23.20 НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ
05.55, 07.05, 08.00, 08.30, 08.50, 11.05,

СТС «БАЙКАЛ»

17.05, 19.05, 21.55, 23.25, 00.50, 01.30, 01.50 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ
06.00 Х/Ф «ГОЛЫЙ ПИСТОЛЕТ»
07.35 М/Ф «ДЕД МОРОЗ И ЛЕТО»
08.00 М/С «ВОЛШЕБНЫЕ ПОПЛИКСИ»
08.30, 16.00 «ПО СЕКРЕТУ НА СТС-БАЙКАЛ»
09.00 «ГАЛЛЕО»
10.00 «ЕРАЛАШ»
11.00 «ЭТО МОЙ РЕБЕНОК!» СЕМЕЙНАЯ ТЕЛЕИГРА ВЕДУЩАЯ - ТАТЬЯНА ЛАЗАРЕВА
12.00 Т/С «ВОРОНИНЫ»
14.00 «МОЯ СЕМЬЯ ПРОТИВ ВСЕХ» СЕМЕЙНАЯ ТЕЛЕИГРА ВЕДУЩАЯ - ТАТЬЯНА ЛАЗАРЕВА, МИХАИЛ ШАЦ
15.00 М/С «ЧИП И ДЕЙЛ СПЕШАТ НА ПОМОЩЬ»
15.30 М/С «ЛЕГЕНДА О ТАРЗАНЕ»
16.30 Т/С «6 КАДРОВ»
16.35 Х/Ф «РОБИН ГУД»
19.15 М/Ф «ПРИКЛЮЧЕНИЕ ДЕСПЕРО»
21.00 Х/Ф «МЫШИНАЯ ОХОТА»
22.50 Х/Ф «ДАВАЙТЕ ПОТАНЦУЕМ!»
00.50 ЦЕРЕМОНИЯ ВРУЧЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ПРЕМИИ В ОБЛАСТИ НЕИГРОВОГО КИНО И ТЕЛЕВИДЕНИЯ «ЛАВРОВАЯ ВЕТВЬ-2011»
01.50 Х/Ф «ШАМПУНЬ»

НТВ

06.35 Т/С «АГЕНТ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ-5»
08.25 «СМОТР»
09.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
09.20 ЛОТЕРЕЯ «ЗОЛОТОЙ КЛЮЧ»
09.45 «АКАДЕМИЯ КРАСОТЫ С ЛЯЙСАН УТЯШЕВОЙ»

Ойн баяр
ҮГӨӨРӨӨ ЭДЭГЭЭХЭ СЭДЬХЭЛТЭЙ

Бальжирова Валентина Бадмажаповна бүхы нахая ургажа ябаа улаан бургааһан – үхибүүдтэ зорюулжа, буян олоһон багша. Эдэ үдэрүүдтэ 70 наһанайнгаа дабаае гаталжа, дүтын наһаха анда нүхэдөө угтан байна. Хамта үдэрэн үетэн нүхэдэйнгөө үүдынь татажа ороходонь, хэмгүй эхээр баярлан уярна. Бүлэг бүлэгөөрөө суглараад, үнэн зүрхэнһөө халуунаар амаршална. Дальбараа шэнги дали ургажа, дээдэ хургуулида эрдэм шудалжа, гэр бүлэ боложо, хүнэй дунда хэнһээһе дутуугүй ябаа.

Эрхүүгэй гүрэнэй унверситет дүүргэжэ, Агын округто багшалаа, түрэн Тэлэмбэ нотагтаа, Улаан-Малшанай дунда хургуулида амжалтатой хүдэлжэ, наһанайнгаа амаралтада гараа.

Баирма басаганинь налогово инспекцидэ хүдэлнэ, ажалай, дүршэл гэртэһинһээ абаа ааб даа. Зэндэмннһээ үлүү наһаха зээ хүбүүн Жаргал хургуулин шаби, гансал «5» гэхэн сэгнэлтэ дээрэ хурадаг.

Наһанайнь нүхэр Владимир Цыденович айлшадаа халуунаар угтажа, үнэн зүрхэнһөө баярлана. Энэ юун хүнүүд сэхэ сэбэрнүүд, гүнзэгы ухаатайнууд гэжэ наһадагби, үеундэ гэхэдэ, мннин олон албайнар 70 наһанайнгаа ойе угтажа байна ха юм.

Валентина Бадмажаповна, элүүр энхэ, үшөө олон жэлдэ амгалан жаргажа хуугыг даа!

Ш.ШИРИБОН,
багшын ажалай ветеран.

ДТВ

10.20 «ГОТОВИМ С АЛЕКСЕЕМ ЗИМИНЫМ»
11.10 Т/С «СЛЕД»
20.00 «ПРАВДА ЖИЗНИ». СПЕЦРЕПОРТАЖ Т/С «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ»
11.20 «ГЛАВНАЯ ДОРОГА»
20.30 Т/С «КУЛИНАРНЫЙ ПОЕДИНОК» С ОСКАРОМ КУЧЕРОЙ
11.55 «СВОЯ ИГРА»
13.00 «КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС»
00.25 Т/С «БРАТЯ ПО ОРУЖИЮ»
14.20 «СВОЯ ИГРА»
04.20 Т/С «МОСКВА. ЦЕНТРАЛЬНЫЙ ОКРУГ-3»
04.05 Д/С «КРИМИНАЛЬНЫЕ ХРОНИКИ»
15.10, 04.20 Т/С «МОСКВА. ЦЕНТРАЛЬНЫЙ ОКРУГ-3»
05.35 «ПОСЛЕ СМЕРТИ»
06.30 Д/Ф «ГЕРОИ И ЗЛОДЕИ САВАННЫ»
ДТВ
06.05 Х/Ф «ОПАСНО ДЛЯ ЖИЗНИ!»
08.00 «ТЫСЯЧА МЕЛОЧЕЙ»
08.30 М/Ф
09.30, 10.30, 11.25 Т/С «1941»
12.25 «ЧТО ДЕЛАТЬ?»
С МИХАИЛОМ ПОРЧЕНКОВЫМ
13.30 «СМЕШНО ДО БОЛИ»
15.00 Х/Ф «ШПИЛЬКИ-3»
17.00, 01.30 Х/Ф «ОТ ЗАКАТА ДО РАССВЕТА»
19.05, 23.00, 05.15 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО ПО-РУССКИ»
20.00, 23.30 «+100500»
09.30, 20.30 «С.УП»
21.00, 03.30 Х/Ф «АКУЛЫ»
00.00 «ГОЛЫЕ И СМЕШНЫЕ»

5 КАНАЛ

07.00 М/Ф
09.30 Х/Ф «ОГОНЬ, ВОДА И МЕДНЫЕ ТРУБЫ»
19.30 «СЕЙЧАС»
11.00,

Воскресенье, 22

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.40, 07.10 М/Ф «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ПИНГВИНЕНКА ЛОЛО»
07.00, 11.00, 13.00 НОВОСТИ
07.40 Х/Ф «В ПОСЛЕДНЮЮ ОЧЕРЕДЬ»
09.15 «СЛУЖУ ОТЧИЗНЕ!»
09.50 «ГУФИ И ЕГО КОМАНДА»
10.15 ЗДОРОВЬЕ
11.15 «НЕПУТЕВЫЕ ЗАМЕТКИ»
11.35 «ПОКА ВСЕ ДОМА»
12.30 «ФАЗЕНДА»
13.15 Т/С «МУР»
17.20 Х/Ф «КОРОЛЕВА БЕНЗОКОЛОНКИ»
18.50 ВЕЧЕР МУЗЫКИ АРНО БАБАДЖАНЫА
20.25 Х/Ф «БЕРЕМЕННЫЙ»
22.00 ВОСКРЕСНОЕ «ВРЕМЯ»
23.00 «БОЛЬШАЯ РАЗНИЦА»
00.05 «СПЕЦИАЛЬНОЕ ЗАДАНИЕ». ФИНАЛ
01.15 Х/Ф «ПЛОХИЕ ПАРНИ-2»
04.00 Т/С «ДЕТРОИТ 1-8-7»
«РОССИЯ»
06.40 Х/Ф «ТРАКТИР НА ПЯТНИЦКОЙ»
08.20 «ВСЯ РОССИЯ»
08.30 «САМ СЕБЕ РЕЖИССЕР»
09.20 «СМЕХОПАНОРАМА»
09.50 «УТРЕННЯЯ ПОЧТА»
10.30 «СТО К ОДНОМУ»
11.20 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. НЕДЕЛЯ В ГОРОДЕ
12.00, 15.00 ВЕСТИ
12.10 «С НОВЫМ ДОМОМ!». ИДЕИ ДЛЯ ВАС
12.25, 15.30 Т/С «БЛУДНЫЕ ДЕТИ»
15.20 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
17.00 «СМЕЯТЬСЯ РАЗРЕШАЕТСЯ»
19.05 Х/Ф «ДОРОГАЯ МОЯ ДОЧЕНЬКА»

21.00 ВЕСТИ НЕДЕЛИ
22.05 Х/Ф «УДИВИ МЕНЯ»
00.00 «СПЕЦИАЛЬНЫЙ КОРРЕСПОНДЕНТ»
00.35 Х/Ф «ГОСПОДА ОФИЦЕРЫ. СПАСАТИ ИМПЕРАТОРА»
КУЛЬТУРА
07.30 «ЕВРОНЬЮС»
11.00, 02.55 ОБЫКНОВЕННЫЙ КОНЦЕРТ С ЭДУАРДОМ ЭФИРОВЫМ
11.35 Х/Ф «ВОЛЬНЫЙ ВЕТЕРАН»
12.55 Х/Ф «ЛЕГЕНДЫ МИРОВОГО КИНО»
13.25 М/Ф «РОЖДЕСТВЕНСКИЕ СКАЗКИ»
14.40 Д/Ф «ДИКАЯ ПРИРОДА КАРИБСКИХ ОСТРОВОВ»
15.30 «ЧТО ДЕЛАТЬ?»
16.20 БАЛЕТЫ «ЖАР ПТИЦА» И «ВРЕМЕНА ГОДА»
18.15 «ЕГО ВЕЛИЧЕСТВО КОНФЕРАНСЬЕ. БОРИС БРУНОВ»
19.00 КОНТЕКСТ
19.40 Х/Ф «ПОЛЕТЫ ВО СНЕ И НАВЯУ»
21.05 «ИСКАТЕЛИ»
21.50 «БОЛЬШАЯ ОПЕРА». ГАЛА-КОНЦЕРТ ЛАУРЕАТОВ КОНКУРСА Х/Ф «КАЗИНО»
23.55 «ЛЕГЕНДЫ МИРОВОГО КИНО»
АРИГ УС
08.00 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ДЖИММИ НЕЙРОНА»
08.55, 11.50 М/Ф
09.10 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ. ПОГОДА
09.30 «МУНГЭ СЭРГЭ». «МУЛЬТИК-ЛАНЧ»
10.00 «НА НОЧЬ ГЛЯДЯ» С А. ЛЕВАНТУЕВЫМ (ПОВТОР ОТ 21 ЯНВАРЯ). ПОГОДА
11.00 «ТОЧКА ЗРЕНИЯ»
11.30 «БУДЬТЕ ЗДОРОВЫ!»
12.00 «СУПЕРИНТУИЦИЯ»

13.00 «НАЕМНИЦЫ»
14.00 «ЗОЛУШКА-ПЕРЕЗАГРУЗКА»
15.00 Т/С «ЗАЙЦЕВ +1»
16.30 «ВЕЛИКОЛЕПНАЯ ПЯТЕРКА». ШКОЛА №51 - ГИМНАЗИЯ №3
17.00 Х/Ф «ПУНКТ НАЗНАЧЕНИЯ -2»
18.50 «КОМЕДИ-КЛАБ». ПОГОДА
19.30 «ВСЯ БУРЯТИЯ». ПОГОДА
20.00 Х/Ф «НАЕМНЫЕ УБИЙЦЫ»
23.00 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ»
00.00 «ДОМ-2. ПОСЛЕ ЗАКАТА». ПОГОДА
00.30 Х/Ф «ЛОВЕЦ СНОВ»

ТИВИКОМ

06.30, 08.25, 09.25, 10.25, 11.25, 17.25, 18.25, 19.25, 20.25, 22.25, 00.25 «ЗУРХАЙ»
06.30, 09.30 «ВКУСНО»
07.00 «ЗАРИСОВКИ: КОРОТКО О ГЛАВНЫХ»
07.30 «ПОРТРЕТЫ НАЦИЙ»
08.00 «МУЛЬТФИЛЬМЫ»
10.00 «АЗИЯ 5»
10.30 Х/Ф «ДОЛГАЯ ДОРОГА В ДЮНАХ»
13.15 Т/С «УБИЙСТВО В ВЫСШЕМ СВЕТЕ»
17.00 «ВАШЕ ПРАВО»
17.20 «10 САМЫХ»
18.00 «ОСТОРОЖНО, МОДЕРН!»
19.00 «СТОП-КАДР»
19.30 «ОБЪЕКТИВ»
20.00 «БЕЗУМНО КРАСИВЫЕ» ШОУ
21.00 Х/Ф «СЕКС ПО АЛФАВИТУ»
22.50 Д/Ф «ЛЮБЯНКА»
23.50 «НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ»

СТС «БАЙКАЛ»

05.55, 07.05, 08.00, 08.30, 08.50, 11.05 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ
06.00 Х/Ф «ГОЛЫЙ ПИСТОЛЕТ-2»
07.35 М/Ф «ВОЛШЕБНОЕ КОЛЬЦО»
08.00 М/С «ВОЛШЕБНЫЕ ПОПЛИКСИ»
08.15 М/Ф «САМЫЙ МАЛЕНЬКИЙ ГНОМ»

08.30, 16.00 «ПО СЕКРЕТУ НА СТС-БАЙКАЛ»
09.00 «САМЫЙ УМНЫЙ»
10.45, 13.00 «ЕРАЛАШ»
11.00 «ГАЛЛЕО»
12.00 «СНИМИТЕ ЭТО НЕМЕДЛЕННО!»
13.15 М/Ф «ПРИКЛЮЧЕНИЕ ДЕСПЕРО»
15.00 М/С «ЧИП И ДЕЙЛ СПЕШАТ НА ПОМОЩЬ»
15.30 М/С «ЛЕГЕНДА О ТАРЗАНЕ»
16.30, 20.30 Т/С «6 КАДРОВ»
17.10 Х/Ф «МЫШИНАЯ ОХОТА»
19.00 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ». АГЕНТЫ 0,7
21.00 Х/Ф «ПРИНЦ ПЕРСИИ. ПЕСКИ ВРЕМЕНИ»
23.10 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ». ЛУЧШЕЕ
00.10 Х/Ф «ЛЮБОВЬ - ЭТО ДЛЯ ДВОИХ»
02.05 Х/Ф «ДРАКОН. РАССКАЗ О ЖИЗНИ БРЮСА ЛИ»
04.25 Т/С «ЭВРИКА»

НТВ

06.40 Т/С «АГЕНТ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ-5»
08.25 «ЖИВУТ ЖЕ ЛЮДИ!»
09.00, 11.00, 14.00, 17.00 «СЕГОДНЯ»
09.15 «РУССКОЕ ЛОТО»
09.45 «ИХ НРАВЫ»
10.25 «ЕДИМ ДОМА»
11.20 «ПЕРВАЯ ПЕРЕДАЧА»
11.55 «РАЗВОД ПО-РУССКИ»
13.00 «ДАЧНЫЙ ОТВЕТ»
14.20 «СВОЯ ИГРА»
15.10, 04.05 Т/С «МОСКВА. ЦЕНТРАЛЬНЫЙ ОКРУГ-3»
17.20 «СЛЕДСТВИЕ ВЕЛИ...»
18.20 «И СНОВА ЗДРАВСТВУЙТЕ!»
19.20 ОБЗОР «ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ». ОБЗОР ЗА НЕДЕЛЮ
20.00 «СЕГОДНЯ. ИТОГОВАЯ ПРОГРАММА»
С КИРИЛЛОМ ПОЗДНЯКОВЫМ
21.00 «ЧИСТОСЕРДЕЧНОЕ ПРИЗНАНИЕ»

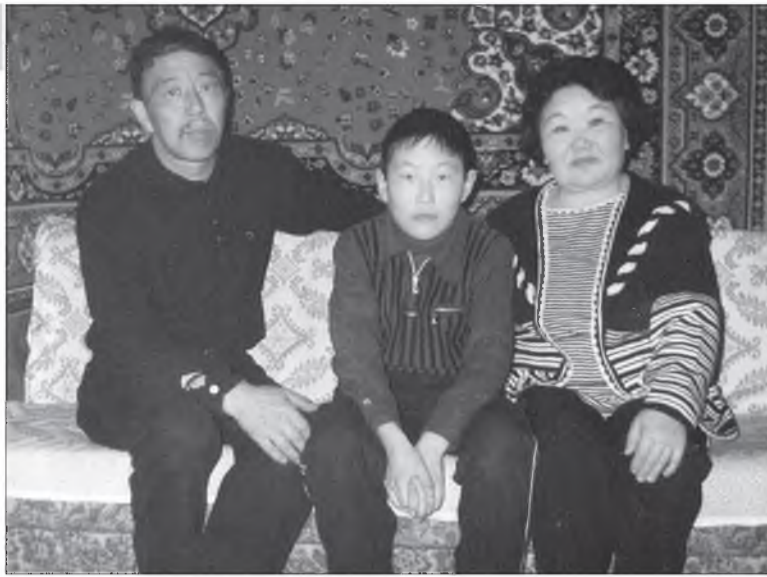
ДТВ

06.05 Х/Ф «ИНСПЕКТОР УГОЛОВНОГО РОЗЫСКА»
08.00 «ТЫСЯЧА МЕЛОЧЕЙ»
08.30 М/Ф
09.30, 10.30, 11.25 Т/С «1941»
12.25 «ЧТО ДЕЛАТЬ?»
С МИХАИЛОМ ПОРЧЕНКОВЫМ
13.30 «СМЕШНО ДО БОЛИ»
15.00 Х/Ф «РАТАТУЙ»
17.00, 01.30 Х/Ф «БЕШЕНЫЕ ПСЫ»
19.10, 23.00, 05.25 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО ПО-РУССКИ»
20.00, 23.30 «+100500»
20.30 «С.УП»
21.00, 03.35 Х/Ф «АКУЛЫ-3»
00.00 «ГОЛЫЕ И СМЕШНЫЕ»

Сэдьхэлэй үгэ

ТООРОДОО ХҮНДЭТЭЙ ҮЕТЭМНИ

Баатар Гармаевич, Светлана Цырендоржиевна Саргасван одхон эрхэ Буянга хүбүүнтээ

*Нялха багаһаань наран дорон
Нарата һайхан дэлхэйдэ
хүгэсэһэн хоёрдохон,
Наһанай эсарые дабажа
гараббди...*

боложо, Баатар нүхэрни намтай нэгэ класста хураха баатай болоо һэн. Бага наһанһаа хүсэгэ техникын жолоо гаргаа абажа, тэрэниие эмээллэхэ хүсэл байгаа. Эжыдээ колхозой фермын үнэс эблгэһээр, хаһаар батана, боргооһондо хазуулһаар наймадахи класста оробобди. Найман классай һүүлээр шалгалта барижа дүүрээд, маанадаар хуража байһан хүбүүдэй үсөөн бэлэнь тэрэ үедэ хаяхана нээлдэһэн Түнхэнэй хүдөөгэй профессионально-техническэ училищиин мөөртэ тракторай жолоосхол болохоо тиингээ зорихон юм. Тэдэнэй дунда минни нүхэр Баатар. Бага наһанһаа ажалда хүдэржэжэ, зундаа бухал шэрэхэһээ эхилээд, табалдахи хажуураар үрдэһэ хэлсэһэн энэ бөсмнай.

Жэлэй туршада училищида хуралсахадаа, нүхэрни ганса хуралсаалай хэшээлдэ анхараалаа хандуулдаг бэшэ, мүн тэндэ эмхидхэлдэһэн спортивна секцинуудтэ эдэбхитэйгээр хабаадалсаа. Бүхэ барилдаан, хүнэй атлетикэ болон бусадга һүлдэгтэй, шадал хүсэгтэй байжа, бүхэ барилдаагаар республикын профессионально-техническэ училищинуудай чемпиналда өөрынгөө шөгнүүри соо чемпиной нэрэ зэргэдэ хүртэһэн, мүн хүнгэн атлетикээр 100 метр зайга гүйлгэдэ мүнгэн шангаар шагнагдаа һэн. Пуралсалһыс түгэсэбэ, училищи дүүргэһэшүүл түрэл колхозуудтаа элгээгдэжэ, трактор агтын аялга доро ажаллаха сагынь эрээ. Сэрэгэй албанда татагдсаараа түрэл колхоздоо хоёр жэл шахуу гэнжэтэ трактораар таряаланай талмай дээгүүр таршагануулан жолоодоо.

Хабарай сэгсүүдэй халбаран дохилзожо байхада, тэрэ Зэбсэгтэ сэрэгэй албанда абтажа, Монголой Ардай Республикын харьяата газар дээрэ байгуулагдаһан Совет Союзай нэгэ танкова сэрэгэй частьда танкистаар хоёр жэлэй туршада Эхэ орондоо сэрэгшэнэй, эрын, эрхэтэнэй албанай үүргэ дүүрэн дүүргээ. Түрэл нютагаа, Лениной нэрэмжэтэ колхоздоо бусажа, үни удаан саг соо амар

һуунгүй, мөөртэ Т-40 түхэлэй тракторга хуугаа һэн. Сэрэгэй албанай ёһо журам, габшагай бэсын хүсэ хаһа, шадал, дүй дүршэл, мүн техникын онсо частнуудые мотоорһоонь эхилээд, газаахи, досоохитой илгаруулжа, заһажа, залгажа шадара дүй дүршэлтэй болоһон ябаа бшуу.

Пургуулидаа хуража ябахалаа, Баатар нэгэ үетэн басагандаа дурлаһан, тэрэнэй хэндэһыс хэлэхгүй ябаһан. Пургуулийн хэшээлүүдэй хоорондохон амаралтын 10 минутада маанадаараа посолдохогүй, үгы болоод, ээлжээтэ хэшээлдээ хожомдожо, классай үүдэ тоншоһоор орожо эрэхэ. Тэрэ тиинхэдэ бага зайн хоорондуур ород класста хурадаг Светлана Ошорова Баатар Саргасв хоёр инаглан үелдэг байгаа. Хожомынь үни удаан хүнийн уулзалганууд һонин бэлэ боложо, хуби заяагаа тодорхой бэрхээр холбохо гэжэ шийдэһэн хоёр гэшэ. Сэнхир номин огторгойтой, тодо гэгээн нара, һаратай, одолтой, уула үндэр Саяан, Хамар Дабаануудтай, погоон зүлгэ тала дайдагай, түргэн урасхал Эрхүү мүнэнгэй, зүлгэ ногоон тала нугануудтай, Бурхан баабайн, Буха Ноёной Улаани абгазын һахюһатай Тооро шотагта шэнэ айл тодоржо, уурхай томо гэр байра тодхон барижа түбхинөө.

Уданшысгүй үри хүүгэдэй түрэхэ мүнделэхэ үе сагуудынь ерэнхэй. Түрүүшын харгы нээһэн Оюна үхинийн 1973 оной һүүл бага һарада түрэнэй. Туянань 1975 онойхи, хоёр үхидэй хойшоһоо Бэлгитэ хүдэр хүбүүн түржэ, эсэгынгээ һүлдэ омогорхыс дээшэнь үрэгһэн шэдигтэй байшоо.

Үри хүүгэдэһыс үндын өһөдэһыс хангаха боложо, Баатар Светлана хоёр Байгал-

Амарай түмэр харгын барилгада ошожо, оршон тойрон орон дайдышье хараха, тэндэ ажаллахаа ерэн олон яһатангай харилсаха, мүнэһыс олохо зорилго урдаа табижа, 1982 ондо Шэнэ Уоян хууринда хүржэ ажалда оромсоороо хүүгэдэ тиингэнь абаашаа һэн. Баатар дүй дүршэлтэй тракторист байжа, ой модо бэлдэхэлгын учасгогай эрхим бригадалда ДТ-40 түхэлэй унагаһан модо шэрэдэг тракторга хуужа, хамсы шамаһ ажаллаһан байна.

Ажалдаа эдэбхитэй залуу габшагай хүбүүе бригадын ажалшад хүндэлхэ, хожомынь бригадираар һунгаһан юм. 1988 ондо Саргасванай гэр бүлэдэ шэнэ одон - Буянга хүбүүн тодроо. Гэр бүлүнхидынь тэрэ хүбүүгээ БАМ-ай хүбүүн гэжэ шоглодог. Баатар Саргасв эдир залуу наһандаа шэлэһэн бүхэ барилдаагаа тэндэһыс орхёгүй, бээ һорижо ябаа. Бүхэ барилдаагаар "БАМтрестстрой" эмхидхэһэн мүрысөөндэ хабааджа, өөрынгөө шөгнүүриин барилдаашадыс шоройдуулжа, чемпиной нэрэ зэргэдэ хүртэһэн.

- БАМ гэжэ хэлэхэдэ, хүндэтэйшье, ажаглахада, тимэ хүнгэншье бэшэ һэн даа. Тойроод хүн зоной хүл гараа табяагүй ой тайга, гэшхэһэн газарта намарга нуурнууд, батагана, боргооһодынь гэжэ хэлэшэгүй һэн даа. Олон хүнүүд тэндэ тулашгүй гэдэргээ бусадга байгаа. Харин бидэ түрэнһэн нютагайнгаа байгалиин хатуу шэрүүндэ дадаһашуул тэсээ аабзабди. Хүн гэшэ ямаршыс байдалда дададаг. Бидэшыс Шэнэ Уоянайнгаа ажабайдалда дадаабди. Үхибүүднайшыс үетэн пүхэдөөр олон боложо, хургуулида хүнэй хүүгэдэһээ дутуу бэшээр хуралсаа һэн, - гэжэ жаран наһанай дабаае гаталжа.

дала тээшгээ дамаай алхалһан Баатар Гармаевич Саргасв пүхэрни ламдаа хөөрбэ.

- Светлана Цырендоржиевна ханинь гар һула гэгтгээ һууха эхээр бэшэ. Ажалша хүнүүдэй дуталдахада, кочегараар хүдэлһэн намтартай. Абань Цырендоржо Добжитович Ошоров Эсэгын дайнда хабаадалсажа, шархын эрэмдэгтэй инвалид болоод, шотагаа бусаа һэн. Светлана үхиинишье гэр бүлын дүрбэлдэхи үринь болоно. Ошоровтоной гэр бүлэ амгалан тайбан, ан буи ажаһууһан. Үри хүүгэдэе хүлэһыс дүрөөдэ, гарын ганзагада хүргэжэ, эрдэм бэлитэ хургахыс оролдоо, тэрэ зоригоо хүсэлдүүлээ.

Светлана наһанайнгаа ажалдай намтарыс дэл үүрэй наймаашанаар эхилһэн. Энэ хүн хадаа пиитын ажалда эдэбхитэй шударгынгаар, хам ородог заншалтай. Шулууга, Тооро шотагуудта тодорһон "Дуран Наран" гэгһэн дуу, хатарай ардай ансамблин эгээл эдэбхитэй гэгһүүн юм. Светлана Ошорова һунгалтышыс үедэ холоһоо хаража байнгүй хам оромсожо, агитатораар ажаллаха. Иймэл хуби заяатай, ажал хэрэгээрээ, үри хүүгэдээрээ, хани Баатар нүхэрөөрөө омогорхон, энэ дэлхэй дээрэхи зол жаргалай хубитай ябана. Саргасванай гэр бүлэ хольн Байгал-Амарай түмэр замай барилдааһаа 1994 ондо шотагаа бусажа эрхэдээ, "Нива" түхэлэй унаа автомашинагай эржэ түбхинэһэн. Тэдэнэй гэр бүлын данса соо Баатар Света хоёртой эрхим ажалын гэршэ болохо олон тоото Хүндэлэлэй грамотанууд ябталаатай байдаг. Гэрэй эзэн Баатар Гармаевич наһанайнгаа амаралтада гаратараа, Тоорын дунда хургуулида хурагшадыс авто жолоодуулжа хургаха инспекторээр, хожомынь Зуун-Мориной ой модоной ажахын лессингээр ажаллаа. Мүнөө наһанайнгаа амаралтада гаранхай.

Түрэл Тоорынгоо баруун добуун дээрэ амгалаһан тайбан ажаһуужа, адуу малаа үсхэн, уг гарбалай утаһа алган зүһэгтэй толдөр томоһон угалзатай түбхинэнэд.

*Ошоһоороо эсэлүүд
һубарилдан,
Ошоһол мэгдэхэдэ
яахабын?
Ододнай дээгүүр эшилдэн,
Омог дорууемнай таана
бишуу.
Баатар нүхэрни - Баатар!*

Жорж ЮБУХАЕВ,
Россин Уран зохёллодой
холбооной гэгшүүн,
Бурядай ардай поэт.

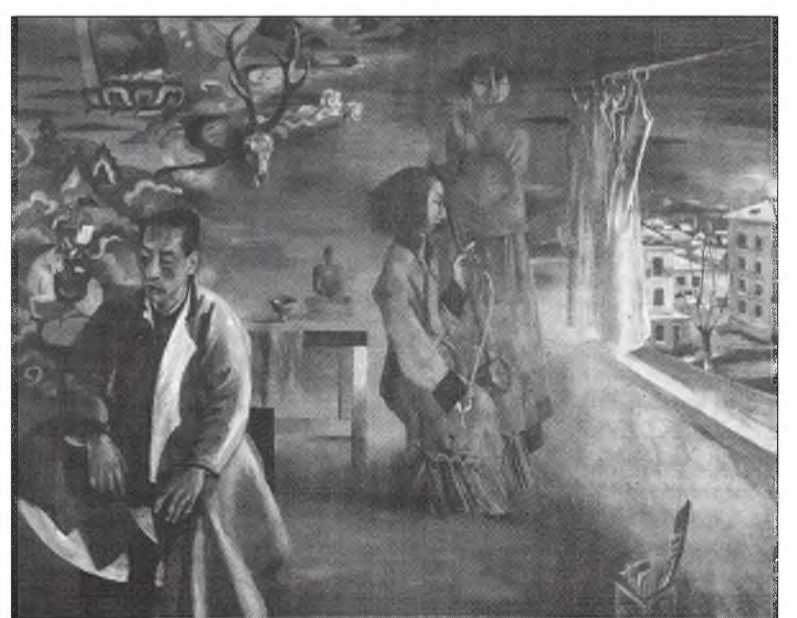
СОНХЫН СЭСЭГ

*Юундэшысб зураха
Дурам хүрэнэ, дүүхэй!
Дуратай нүхэрөө
Бэһээглэн зуранаб.
Үдэһын харанхыда
Сонхоной шэлдэ
Сэсэг наһна намаа
Үзэглэн зуранаб, дүүхэй!
Үдөө бүри дураяа хүргэһэб.
Үеһынгөө нүхэрше дурдан
Үзэглэн уншахыень,
Уран һайхан зурагыем
Уншан харахыень
Харан-харан зогсон
Холо байһаб, амилангүй
Харанхы хүнийн
Һүүдэртэ дахин
Үзэглэн зуранаб.
Хэзээ дүүхэй эрэхэбиш?
Хэзээ намайе*

*Танин ойлгохобии?
Холоһоо харахадаа,
Таалаха дурам хүрэнэ.
Тэмдэг гарган,
Зуранаб сонходои
Үни удаан зогсон байн,
Сэсэг наһна намаа
Бэлэг болгон зуранаб.
Халуун наранай ошондо
Үдэр боложо яларна.
Зураһан зурагин
Хайлан унана.
Нюдэһэй нёлбоһон шэнги
Дуһан-дуһан унана.
Намар-үбэлэй саг үнгэрнэ,
Нам дулаан болобо.
Наһанай эсаргал эрэнэ
Наадан зугаа дэлгэрнэ,
Зураһан зурагам.
Сонходоо үнэн сэхэ,*

*Таамаг үлэнэ
Харгы замьм зааба.
Дахин хүлээн үлэнэб.
Хэзээ намар-үбэл
эрэхые?
Дүүхэй! - намайе хүлээн
байха
Зүүдэн соогоо харанан
шэнги
Зүрхэм халуунаар сохилно!
Дахин зураглан зурахаб
Намар - үбэлэй, ута
һүндэ,
Уулзатарая баяртай
Таалан - зуранаб.*

Галина ТУДИНОВА,
«Юһэн тугай һүлдэ»
конкурсн
хоёр дахин лауреат.

А.ЦЫБИКОВАГАЙ зураг

Үнэн болоһон ушар

АЖАЛША ХҮНЭЙ ҺУРГААЛ

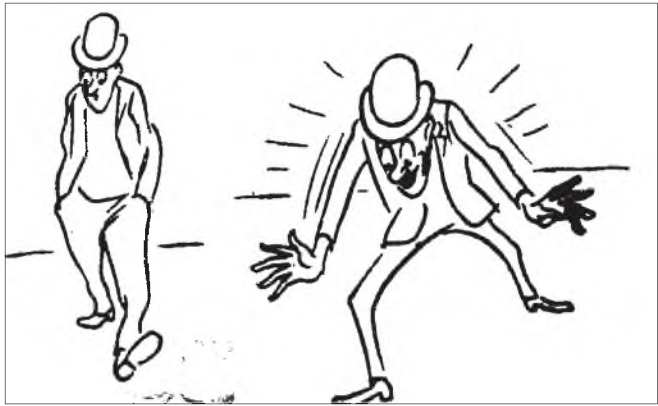

ҮМДЭТЭЙ ЭРЭ ГАХАЙ

Урда зуун жэлэй хорёод онуудаар манай нютагта Дамбын Бадма гэжэ хүн ажаһууһан юм. Дүй дүршэлтэй малшан ажалша бэрхэ һэн. Зуһаландаа малаа абаад нүүхэдээ, ашаанай үлүү моридышые хэрэглэдэггүй байһан юм. Унтаха дэбдихэр хүнжэлөө, эдихэ хоолоо, тоого торхоо, нуулга һабануудаа (бүхэ хэрэгсэлээ) шаргаа ашажа, тэрэнээ туугаад лэ орхихо. Тэрэ шарын нэгшые юумыень унагаангүй, хүрэхэ газартаа хүргөөд лэ байһан, тиигэжэ шараа хүн шэнгээр хургажархихан, ганса шараа бэшэ, мүн бэшэшые малаа, морёо һайн хурганхай байһан. Малаа бэлшгээжэ ябахандаа, нэгэл хашхархадань, малнуудын хаанашые байбал, толгойгоороо гэдэргээ эрьелдэжэ, зуһалан тээшээ ябажа эхилхэ. Иигэжэ малаа хургажархихан үбгэн байгаа.

Дахуулдаг малые хашаан соо хаагаад, морёо унаад, ташуураараа тэрэ малые орболоод, хашхаржа байгаад

намнахадань, тэрэ мал һүүлдэнэ бэшэ малаа нүгөө тээшнэ дахуулангүй, эзэнэйнгээ халхараа дууламсаараа гэдэргээ эрьежэ бэлшгэдэг һэн. Мориео уяанда байлгахандаа, намарын элһэн дээрэ байлгажа уядаг һэн.

Үбэлын ямаршые холо газарта морёороо гүйлгэжэ ошоод ерэхэдэн, моринийн нэгшые хүлэрэнгүй, холо газар ошоогүй шэнги байдаг байгаа.

Олон жэлдэ колхоздо малшанай ажалда бэрхээр хүдэлжэ, 1960 ондо наһанайнгаа амаралгада гараад, гэртээ амарха болобо гэшэ. Тэрэ жэл гэжээл муу гаража, үбгэнэй үбһэнийн харамтайгаар хорожо эхилхэдэн, үбгэн трактор, агтада хүдэлдэг хүбүүндээ ошоожо, нэгэ шарга үбһэ эрибэ. Хүбүүнийн талада нэгэ болдогор үбһэтэй байһан хадаа: «Энэ болдогорни гурбан шарга болохо байха», - гэжэ ханаад, эсэгэдээ:

- Нэгэ ехэ болдогор Мухар гэжэ газарта соһон юм, тэндэхэ нэгэ шарга абыт даа. Үлһэнийн би өөрөө асаруужаб, - гэбэ. Бадма үбгэн ханаандаа: «Мүнөөнэйш залуушуул ямар ажалаа хэгшэ юм даа, нэгэ болдогор

үбһэн нэгэл шаргада ашагдаша, үшөө үлһэнийн өөрөө асархам гэнэл», - гэжэ гайхаад, гэртээ хариба.

Хүбүүнийн үглөөгүүр трактораараа харайлгажа ерээд:

- Бишни колхозой ажалда онгонгоо нэгэ шарга үбһэ асаржа үгэхүү, - гэбэ. Бадма үбгэн:

- Үгы, үгы, бишни өөрөө мори шаргаар ошоод ерэхүү, ажал хэнгүй байхадан хашартай болошоо, - гэжэ хэлэбэ.

- Заа, танайл дуран! - гэжэ хүбүүн хэлээд, ажалдаа ошобо.

Үбгэмнай мориёо шаргадаа хүлэжэ, Зэдэ мурэнэй мүйһэн дээрэ гаража, дээшээ шамдуу шогшуулба ха. Тахатай моринийн элгэр мүйһэ тооншыегүйгөөр шогшоһоор саашалба.

Хүрэхэ газартаа ержэ, үбгэн үбһэнэй хашаа задалжа, тогоогоо гаргажа мориёо шүдэрлэжэ табяад, галаа түлээд, сайгаа шанажа, эртэхэн ерэхэдээ аятайхан сайлаад, шаргадаа үбһээ тээжэ оробо. Шаргынгаа улын доро мондогор модонуудые табихан байгаа. Юундэб гэхэдэ, ашаатай шарга хүнгэхэнөөр хүдэлжэ, мориёо нэгшые байлгангүй, гэртээ ерэхэ зорилготой байһан байгаа.

Хүбүүнэйнгээ үбһэ бултыень тээжэ дуудаад, бастригаа барига уяад, мориёо хүлэбэ. Панаһан хэрэгын тэрэ занда хүсэбэ. Үбгэн үбһээ асараад, ехэ байртай: «Хүбүүгээ хургабал гэшэб. Болдогор үбһэн нэгэл шарга болоһым гэхэ гүб, али абыагүй байлтай гү?» - гэжэ сэдхэлдээ һанан энеэбхилнэ.

Хоёр-гурба хоһонхой удаа хүбүүнийн колхозойнгоо ажал хээд, оройхон туһалагшадтаа тэрэ үбһэндөө ерэбэ. Ерээд харахадань, хашаанын задаранхай, зарим хургагуудын шаргын үргэн доро орошоһон, ашашые үбһэн үгы байба.

Хоёр нүхэдтөө хүбүүнийн:

- Манжа хаанай сэрэгэй ябаһан шэнги эсэгэмни юушые үлөөгөөгүй юм байна даа. Нэгэл шарга абахам гэ һэн. Нэгэл шаргада тээжэ абаашан байна. Саһан дээрэ хоёрдохие ерһэн мур сарашые үгы. Эдэ урданайшни ажалша зон иигэжэл ажалаа хэдэг байһан зандаа. Эсэгэмни намайа иигэжэл хургаба гэшгэл даа.

Халагшни даа, үбһыень абаашажа үгөөд, өөрөө бэшыень абахаа яагаабийб. Шаргада нэгэ томо болдогор багтааха гэшэ мүнөөнэй хүнэй ой ухаанда орохогүйл байна, - гэжэ гомдобо. Хоёр нүхэдын:

- Яахашниб даа, эсэгэшни хургаа, эсэгэдээ муудангүй, малшаднаа нэжээд бухал эрижэ ондо орохо болоош! - гэлдэжэ ухаа заабад ха.

Иигэжэ хүбүүн эсэгынгээ ажалша бэрхые мэдэнгүй ябаһандаа ехэл голхороо бэлэй. Өөрөө хүбүүнийн хүгшэрөөд, энэ болоһон ушараа залуу үгэндэ хөөржэ энеэдэг һэн.

Лубсан ЦЫРЕНОВ.

Матвей ЧОЙБОНОВ.

ХАЛТИРХАЙ ХАЙДАБ

ХАЙШАН ГЭЖЭ ХОРИ ХҮРӨӨ ҺЭМ?

«АМИТАН аргатай, аляһан далитай» гэдэгтэл, Халтирхай Хайдаб ялааганаар баян Ярууна Нарһатаар, хямдаханаар заһаа олохо ханаатай, танил талаараа зайжа зуһаһаар долоон хоног тойрон болобо хаш. Зэдтэйхэн гараһан аад, хармаанайн оёор нилээн нимгэрһэн янзатай. Нүхэдтөө хандажа, биитнайш нютаг тээшээ догдойхо болоом, зэдшые нямһал болоол хаш, хэлсэдэг заһаһамнай гэхэдэн: «Тээд хүйтэн болохо багаар харагдана бээш», - гэбэ нүхэдын. «Яруунын ялаагана байнал бээ, яашахаб» - гэжэ найдуулба.

тэрэнээ шээһээрээ дүүргээд, голособайлжа байтарни, томо гэгшын «КАМАЗ» тухэлэй машина хажуудам тогтошолой.

Хажуудаа дунда зэргын наһанай, сэбэрхэн марьяатай буряад эхэнэрые

буулганхай, томо гэгшын зантагар, улаан шара ород жолоошон тогтожо, машинингаа үүдэ сэлжих, хүндэтэй янзаар «садись, аһагты, дяль» гэхэдэн, тэрэ үндэр машина өөдэ аһаа боложо ябатараа, бүтылхэтэй шээһээ алдажа, бүтылхэшые машинын түмэр хырлоо соһин, тэрэ дороо тээрээ бээ даа.

«Гольяг» болотороо танил талануудаараа архидаад, заһаһан үбэл тээшэ бии болохо гэһэн «хоһон эээли эбэртэлэнхэй», нютагаа бусаха ханаатай. Нарһатын баруун заһада, гол харгыда машина угтан зогсобо. Мүнгэгүйем мэдэхэндэл, машинанууд байлгаха юм бэшэ. Оройшые болошобо, байза, яаха, хээхэ болооб даа, нэгэ арга ханажа, машина зогсоохо болоо ха гэжэ бодоод, гэмэлтэһэн хүн болоод хэбтэхэ гү, али шал шабар болоод машинын урда хэбтэхэ гэшэ гү. Үгы даа, нохой - халхай, һогтуу жолоошон ябаг даа, тиигэбэл түргөөр бурханай орон ошохо болонош, үгы, тиигэжэ бүтэхгүйл хаш гэжэ бодоод, харгы зулан жолоошодой хаяһан бүтылхэ олоод,

боложо, тархия хабшамар, тархияшые заһажа шадахагүй тулюур амитан, тодор тойбо татаха, ахир амитан алдуул хэжэ ябаха гэжэ байжа гэмэр гутар бээ зэмэлбэ.

Пайзгай янзын жолоошон дайралдажа, «дядь, харгыда ябахаш элдэб һонин ушарнууд болодог» гэжэ уһан буряадаар хөөрлэжэ, Хорин автобусой гол буудалда бууха ханаатай, «тут тормозни, пужааласта» - гэбэ. Жолоошомни тэрэ эхэнэрһэ юм гү, али намһаа юм гү, арбан солхооб бии гү гэбэ, тинхэдэн үгыгөө дурдаха ханаатай һуутарни, хажуудахи эхэнэрни арбан солхооб тэрэндэ харбайба. Минингээ буужа ябатар: «Дядя, тархия заһааш, на возьми» гэбэл, үшөө мингээр Хори ерээд, 10 солхооб бэлэг мунгын абаха зуураа: «Бальшой, бальшой вашиба» гэжэ үреэгээд, ород соошые һайн һайхан сэдхэлтэй зон ябадаг байна гэжэ ханаа бэлэйб.

Хожомын, Халтирхай Хайдаб бүтылхэ шээһээр Яруунаһаа Хори ерһэн хүнби гэжэ һайрхадаг, «аляһан далитай, амитан аргатай» гэдэгтэл, арга мурэй һайгаар ябагадангүй ерһэн байна даа, тиигээд халтирхай, мэхэшэ Хайдаб болоһон алдартай юм.

ЭГШЭТЭРЭЭ ЭНЕЭЛДЭЭ

ОДНИМ УДАРОМ...

ЛАРА Наншасва, Сэра Шалысва - хүршэнэр, эдгтэйхэн болоходоо холо нүхэсэхэ, зуугаа барига хүхилдэхэ, үнгэрһэн үдэрнүүдээ хаана, хэнтэй, юун, ямар һонинууд болооб, хаана, хэд архидааб, хоб-жэб, эхэнэрнүүдэй хоорондо болодог ушаралта ябадалнууд олон.

Лара Сэра хоёр үсэгэлдэр ууһанаа, хайшан гээд тараһанаа, гэртээ ерһэнээ хөөрлэжэ дүүргээд, хүсэд халажа эхилжэ байгараа, «ууха бүрсэ ундан хүрэхэ, ушарха бүрсэ таалалдаан болохо» гэдэгтэл, энэмнай нимгэхэнээр тархи заһалган болохонь:

- Ши, подружка-хүршэ Сэра, ходел намай-ханаа хүтэй, мунгэтэй болоходом хаадагши. Давай, нэгые оложо ерээгүйдеш, тархимнай һайн тээшээ заһарха янзагүйшгэ болонтобо. Ши үгы биигээ дурдангүй, үгытэйб гэнгүй, шалин шашангүй, олоһон юумээ ууха, эдихэдэ бэрхэ гүбши. Попробуй вернутьса хооһоор, одним ударом.... четыре дырхуу сделало, - гэжэ Ларань Сэрэс үлдэжэ гаргаба.

Сэра гэшхүүр дээрэ гаранхай, архи бэдэрхэ ханаатай, «энэш юундэ намайа «четыре дырхэ изделаю, притом одним ударом» гэбэб гэжэ ойлгожо ядан байгараа, гэнтэ: «Ээ, энэшни намайгаа дүрбэн үзүүртэй вилхээр хүрээрхихэм гэ юм байна. Юрэдөө, дүрбэ нүхэтэй гэдэхэ руугаа болоогүйдөө, бэдэрхэ болоол даа, тээд мунгүү бэдэрхэ надо», - гэнэ.

Архи оложо бусаһан, үгын мэдэгдэнгүй.

П.БУЯНТУЕВ.

Жэгтэй ушарал болоһон юм

ТЭНГЭРИТЭЙ ХЭЛСЭЭТЭЙ
ДАГБАМНАЙ

Манай үбгэн аба Дагба Парсаевич Бадмаев 1869 ондо түрэнэн намтартай. 1957 ондо наһанһаа нүгшөө. Зэдын таладаа баян Парсай суутай эсэгэн 1000 хонитой, адуу малаа тобир тарганаар арьбажуулан үсхэбэрлэдэг солотой һэн.

Ажалша бүхэриг, мал харууһалха онол аргуудые һайн мэдэдэг Парсай баян Дагба хүүбүүгээ түгэд хэлэ бэшгэтэ һурахыень баадханаһан, хүн зоние эмшэлхэ, эди шэдиень холын ухаатайгаар хүгжөөлсэһэн юм. Дагба Парсаевич 12 жэл хасаг албанда ябаһан. Залууһаа зондоо тунһатай һэн. Ган гасуур бо-

лоболнь, бороо оруулдаг, һуужа ороһон бороогой унжагайржа, үерэй аюулай болохоор байхада, бороо зогсоодог шадабаритай байһан. Тэнгэритэй хэлсээтэй Дагбамнай гэлсэдэг байгаа. Арһанай үбшэ ехэ бэрхээр эмшэлдэг гэжэ суутай һэн. Ородууд илангаяа "таламнай" гэжэ ехэ хүндэлдэг байһан ха.

2002 ондо нютатгаа тусгаар ошожо, мүргэжэ ерээ һэм. Дээдэ-Бургалтайһаа дээшээ Горхоны зүүн тээ Дагба үбгөөгэйм наһан болохынгоо дүрбэн жэл урид һиилэн бүтээһэн Маанин шулуун бии юм. Гурбан томо зулбадха соо дарханай зүйл хэжэ, хүнэй бэеын зэргэ ягаабтар үнгэтэй

сорогор шулуу шэлэжэ, маанин үзэгүүдые һиилэһэн юм, үбгөөмнай.

Би 6-тай ябааб, Маанин шулуу һиилэһыень һайнаар һананаб. Розомнай бидон соо үдын хоол абаашадаг байгаа. Үдэшэлэн мори тэргээрээ асардаг байгааади.

Үшөө нэгэ жэгтэй ушар хөөрэхэм. Үбһэнэй эхилхэдэ, хоёр бригада болодог байгаа. Дондог бригадир 2-3 килограмм мяха үбгөөдэмнай асараад хэлэхэ: "Үбгөө, ногоогоо унагаабди, бороо оруулангүй байжа үзыт даа".

Тэг дээрэмнай борооной үүлэнэй суглархадань, хүнэй гэшхээгүй сэбэр газарһаа нэгэ

адха ногоо сэсэг абаад ерэ гээд намаяа эльгээхэ. Бинь гүйжэ ошоод асархаб. Үбгөө маани уншаад, энэниие абаашаад, үүлэд өөдэ сасаад, тарагты гээд ерэ гэхэ. Бинь хуу хэлһээрнь хэхэб. Үнэхөөрөөшье, үүлэд хоёр боложо хубаараад тарашадаг байгаа. Тихэдэ би гайхахашьегүйб, тийхэл ёһотой байгаа юм аабза гэһэн мэтэ.

Мүнөөл һанахадам, үнэхөөрөөшье, энэмнай жэгтэйл ушарал болодог байһан бэлэйл даа.

Дарима БАДМАЕВА, республикын онкологийн диспансерэй лабораторие даагша.

Дээдэ-Бургалтай.

ДҮШЭ САГААНАЙ ТАХИЛГАН

Энэ үнгэрһэн најарай июлиин 21-дэ манай Юрөө нютанһаа баруун хойто зүгтэ оршодог 70-80 модо болохо газарта Дүшэ Сагаан гэжэ нюсэгэн сарьдаг үндэр Саяан уулануудай эгээн урда захань болоно гээшэ ха. Эмээл хэдэн моридоор 7 эрэшүүл орой дээрэн гаража, хура бороо эрижэ, тахижа мүргэжэ ерээбэд.

1920 онһоо мүнөө хүрэтэр манай эндэһээ хүн оройдонь гараагүй байһан. 2000 ондо 7-8 хүн хаяадань хүрээжэ, мүргэжэ ерэхэн юм. Бүри урда, хаанта засагай үедэ, Дүшэ Сагаанай оройдонь гарахадаа, хашаан дээгүүр томо үхэрье тэбээрэд, саада таладань табидог Ёмой бүхые, баабгай тайгада алаад, 7-8 модо зайда үргэлөөд гэртээ асардаг Мохор-Баанти, шэмээшэг Иван хүбүүн, эдэ хоёрой нэгыень абажа, Дүшэ Сагаанда гарадаг байгаа.

Һүр аргамжаар 4-5 хүниие холбожо, хойно хойноһоонь уяад, аргамжанайнгаа үзүүриень өөрөө бүһэлөөд, дахуулан оройдонь гараһан байдаг. Хүнүүдэй бүдэржэ гү, али халтиржа унаа һаа, хүсэтэйшүүл доошонь табидаггүй байгаа ха. Мүнөө үедэ Дүшэ Сагаанда дураараа гарадаггүй болошоо юм байна. Кабанскын районой Танхой тосхондо ошожо, "Байкальский" госзаповеднигэй эзэнһээ зүбшэл абажа, энэ аяншалгы Табхаров Данзан - СПК-гай адуушан үүсхэл гаргажа, оролдожо, зүбшэл абажа, энэ аяншалга амгалан сайнаар бүтэбэ гээшэ. Эндэ эрхим сайн, бүхэ-бэхи хазаар жолоотой морид байха ёһотой. Эдэ бүгэдые мориной хэрэгсэлнүүдые уридшалан хараада абажа, эрхим мориуд тоног эмсэгтээ байгаа. Данзанай нагаса баабайн Табхаров Ешидоржо 1920 он болотор Дүшэ

Сагаанда тахилга гурбан жэл болоод тахилга эрхилдэг байһан юм ха. Нагаса баабайнгаа урдада үүсхэдэг хэрэгые Данзан наһандаа оруулжа, жэшээ абажа, энэ аяншалга-мүргэлье саашадаа үүсхэжэ, заншалта болохонь дамжаггүй.

Ташар тосхонһоо үглөөгүүр эртэ Самхагай эхи хаража, Данзан Чингис хүбүүнтээ, Юрөө дуганай шэрээтэ лама Баатар, Алёша лама, Бадмаев Дмитрий - мориндо ехэ бэрхэ хүбүүд, Лубсанов Саян, харгышан Лазарев Дмитрий, Данзанай үни холын танил, ойн харуулашан, ангууша хүн Таёжный һууринһаа иишэ ерээжэ, булта эмээл морёор Самхагай эхи хүрээжэ хоноод, үглөөгүүр эртэ бодожо, хахад үдэр ябажа, Химнэ гол уруудан урдажа байдаг, ехэ түргэн урадхалтай голые гаталжа, үһанай гүнзэгынь мориной үбсүүндэ, морин хүлөө алдаа һаа, энээн тухай дурданһанайшье хэрэггүй.

Саашаа ябажа, үдэшэ тээшэ хаяадань хүрээжэ хонобод. Үглөө үдэрһын эртэлжэ, Дүшэ Сагаан өөдөө эмээл моридоороо, газаршан баруу налюу газараарнь дахуулжа, нара баруулан хойно оройдонь гарабад. Орой дээрэн мяк тохоотой, оройһоонь тээ дорохоно заахан гэр, эрдэм шэнжэлэгшэдэй эндэ ерээжэ ажалладаг байра. Данзанда байһан 1943 оной военнэ карта дээрэ Дүшэ Сагаан "Соохор" гэжэ бэшээтэй, далайн нюрганһаа 2360 м. "Соохор" гэжэ нэрэ буряад нэрэ гү, мэдэхын аргагүй. "Соохор" гэшэмнай эрөөн-марьян зүһэ үнгэ ха юм. Үнэхөөрөө Бурин ханай гү, али Самхагай Бадаатын оройнуудһаа Дүшэ Сагаан эрөөн-марьян, соохороор харадаг юм. Жалгануудай саһан, мүлһэн најартаа хайладаггүй.

Карта дээрэ буряад "соохор" гэжэ нэрэ-

тэй энэ уула гэжэ һанагдана. Дүшэ Сагаан гээшэ эдэ, сэлэнгынхид - юрөөгэйхид нэрлэнэ ха. Хоёр нэрэтэй байжа болоо ха. Уула өөдэ гаража ябахандаа, аяншалагшад "одоол дээрэн гарабади" гэхэдэнь, үшөө дүрбэн үндэрнүүдые дабажа, орой дээрэн одоол гараха байба. Дүшэ Сагаанай орой дээрэ гаража, 2 час үлүүтэй уншалга хэжэ, Сэлэнгэ, Зэдэ руу бороо табиит гэжэ гүйһан байна. Доошоо буужа ябахадань, бороон шэбэргэжэ эхилээ һэн даа. Нара орохын урдахана хаяадань хүрээжэ, моридоо шүдэрлэжэ табяад, хэдэн час эдеэлүүлжэ, барижа уяад, тохомууда дэбдижэ, эмээлнүүдэ дэрлэжэ, майхан дээрэ унажа байһан борооной абяанай дорьбоон доро бүхэли үдэр эмээл дээрэ ябажа эсэһэн аяншад үндэр газарай үнэтэй агаараар амилан, үглөөгүүр болотор һэрингүй нойрсобод.

Дүшэ Сагаанай хахадһаань бүри доошоо, хаяагаарнь хуша модо ургана. Хушанай борбоосгойнууд жэжэхэнүүд, хүйтэрхэнэ гэлтэй. Орой дээрэн зааханууд гурбан нуур бии байна. Уһаниинь ехэ сэбэр, теэд үһандань амитад үгы ха. Ан гүрөөлтэй аяншад дайралдаагүй. Үрхэн сагаан эндэ һүрэгөөрөө бэлшэжэ ябадагынь ангуушад хараһан байдаг. Дүшэ Сагаанай оройһоо альган дээрэшни байһандал Зэдэ, Юрөөгэй, Монголой хаданууд харагдана. Дүрбэн хоног аяншад - мүргэлшэд ябажа, Юрөөдөө бусабад. Энэ тахилганһаа хойшо оройтоһон бороо ходо ородог болоо. Энээнһээ хойшо май һарын хахадаар Дүшэ Сагаанда гаража, мүргэжэ байбал, зохид һэн ха.

Ким БУДАЕВ.

Үгэ хэрэг хоёрой таһаршагүй холбоонууд:

Хүнэй хүбүүд мяха эди-жэл байна гээшэ...

- Эдэ хэлэгдэһэн үгэнүүд - бидэ юнһээ дутаабиди гэһэн удхатай. Эдэ мэтэ хэрэгые бодотоор үйлэдэһэнэй хойшолонгы Мархаанзайн дооромбо иигэжэ тайлбарилна:

а). Олон хүн хилэнсэ үйлэдэнэ гэжэ, Шалтажа хилэнсэ бү үйлэдэ. Бүм хүн хилэнсэ үйлэдэбэшье, Үрэдэнэ - тус тустаа тамада галдуулха.

б). Үйлэдэһын сагта сэдхэлдэ зохид болобошье, Хилэнсэ - нүгэлэй үйлэ бү үйлэдэ. Баясаһаар, энээлдэһээр байжа үйлэдэһэн үйлын үрье (үриие) Гэншэһээр ба бархирһаар байжа амсаха гэжэ номнодог.

в). Би хадаа наһан залууб гэжэ Дээдэ ном (буян) бүтээхээз бү хойшолуул. Залуу болобошье, үхэхэ сагай үнэмшэлгэ үгтэдэг бэшэ бшуу.

г). Би хадаа хэзээ нэгэл үхэхэб гэжэ Үхэһэн хойном юунэй угтахые үргэлжэ һана. Энээнһээ ондоо һанаха шухаг удха Үгы гээшэ!

д). Хэрэг үгы гэжэ үнэтэ сагаа Хэзээдэшые хооһоор бү үнгэргэ. Үрэгүйгөөр хүн наһаяа бараа һаа, Үхэхэ дээрээ гэмшэбэшье, гээгдэлгэ мүн. Хэрэггүй - бусадай эдээнэй тула Хилэнсэ нүгэл бү үйлэдэ. Тэрэ үйлын үриин хойшолонгоор Өөрөөл - үни удаан гансаараа тамалагдаха...

Дансаран ДОРЖОУТАБАЙ Эр.-Х. ГАЛШИЕВНАА буулгаба.

АЛХАНАМ АРЮУН

Үгэнь Цыдыма Бабуевагай Хүгжэмьнь Баир Дамдинжаповай

Энэ дэлхэйн алишые нютагаар айлшалхадам, Элдэр зулгы нүхэд угаа олон. Эжы абадаа эрхэлэн минии үндыһэн Эгээл һайхан Алханам хэзээдэһн ариуул.

Дабталга: Хүхэ хадагаа дэлгээн барижа, Хүндэтэ Баабайгаа дохин золгоноб. Хүйтэн аршаанайн сэнгэй дүһал Хүсэ шадал бөсдөм олһонол.

Аяа шарахан паранай миндаһаар толотон, Алханым үндэрэй шэдитэ мянган бурхад Асарин номин һолонгоор элэ таталан, Альган дээрэм адислан аршаанаар буунал.

Дабталга: Алда хадагаа дэлгээн барижа,

Алхана Баабайгаа дохин золгоноб. Шэдитэ аршаанайн сэнгэй дүһал Шэнэлэн бэеыем һэргээн заһанал.

Үүдэн Сүмын үнгэтэ һаруул гэрэл Үүлэнэй хоорондуур туяатан толороо. Сэдхэлдэм бадарһан ариуухан шэнэ дуран Сэншүүлэн зүрхыем бөөмэйлэн мүнөө үлһыдөө.

Дабталга: Номин хадагаа дэлгээн барижа, Намнаһай багшаяа дохин золгоноб. Нютагайм аршаанай сэнгэй дүһал Наһанайм харгыс ариуудхан байнал.

АЛТАЙ БУУСАНЬ ЭНЭЛ ЮМ!

Цыдыма Бабуева

Үглөөнэй улаан нараяа угтан болодог гуримтай, Үндэр Тэнгэри эсэгэдэ үргэлөө зорюулдаг заншалтай,

Ая гангаар анхилһан аажам тала гүбээгээр Адуул хүрэгөө адуулжа, аажам үдэрөө эхилдэг Анхан манай гарбал эндэ түбхинэһэн түүхэтэй юм.

Алханын үндэрһөө уруудан, Ага, Олопоор зубшажа, Аятай байдал түхээржэ, абын сэргэ бодхооһон, Найман эсэгынь омогой ламтар түүхэ залуулжа, Нармай үргэн талынгаа найдамтай эзэл болоһон, Ага найман эсэгынь ариуул тоонтонь эндэ юм.

Буурал гарбалаа хүндэлэн, буусааяа һэргээн үргэһэн, Буряад һайхан заншалтай, булга халюун бэлэгтэй, Бата бэхи байдалтай, буян хэшэг ехэтэй, Агта хүлэгөө зайдалһан, ажалай жолоо бариһан, Агын хүбүүд, басагадай алтан буусань энэл юм!

Память

Юнопа из кижингинской долины Цокто-Номтосов и из края голубых озер Еравны - Жамбал Сампилов встретились в 1927 году в школе колхозной молодежи в с. Хоринске, где находилась в те годы единственная на три района семилетка. После ее окончания в 1930 году отец поступил в Бурпедтехникум, а Жамбал Доржиевич стал работать инструктором в райкомс партии на родине. Осенью того же года он был направлен заведующим избой-читальней в с. Ульдурга. Его друг Цокто Номтосович после первого курса был мобилизован в Эхирит-Булагатский район. Так они оба внесли вклад в ликвидации безграмотности.

В 1932 году Жамбала Доржиевича призвали в знаменитую Краснознаменную Бурятскую красногвардейскую дивизию. А мой отец пошел служить в Красную Армию после окончания педтехникума в 1934 году. Встреча в армии с будущим генерал-майором И. Балдыновым переросла в дружбу. Герой Советского Союза приезжал в Ульдургу.

Его тепло встречали ветераны Буркавдивизии, где также успели прослужить наши земляки - фронтовики: Г-Д.Б. Цыренов - офицер ОВД, Ч-Ц. Д. Доржиев - в будущем секретарь Президиума Верховного Совета Бур. АССР. К сожалению, были ли еще еравнинцы на службе в бурятской национальной части, не могу сказать. В 1939 году Буркавдивизия была расформирована.

После армии в разные годы Ж.Сампилов работал секретарем райкома партии в Еравне, Бичуре, в Советском районе г. Улан-Удэ. Ц.Номтосов был заведующим Эгитуйской начальной школы Еравнинского района. В феврале 1940 года его назначили директором Дома творчества в г. Улан-Удэ. Молодому коммунисту было поручено подготовить к первой Декаде бурятского искусства и литературы выставку народного творчества.

Осенью 1940 года два друга встретились на платформе Улан-Удэнского вокзала, за-

Ж.Д.Сампилов и Ц.Н. Номтосов.

ДВА ДРУГА

События уходят, года идут - так гласит древняя мудрость. Действительно, года идут, но не все события забываются. С благодарностью вспоминаем те далекие, ставшие уже историей, годы.

Осенью 2011 года в селе Ульдурга Еравнинского района отметили 100-летие со дня рождения участника парада Победы в 1945 году в г. Москве Жамбала Доржиевича Сампилова. С самого детства, со школьных лет, а потом будучи взрослым, я всегда восхищался другом моего отца. Судьбы у них во многом схожи, как и у многих людей поколения начала 20 века.

полненной провожающими. В числе счастливых делегатов они поехали в Москву на Декаду, которая прошла на высшем уровне. Делегаты увидели И.Сталина, М. Молотова, М.Калинина и многих других знаменитостей того времени. А с полярником И.Д.Папаниным, новатором производства А.Г.Стахановым поздоровались за руку. Никогда не забудут, как их по русскому обычаю расцеловал ученый О.Ю. Шмидт.

И радовались за своего земляка-сравнища, художника Ц.Ж. Сампилова, его обнял и погладил по голове после просмотра картин известный московский художник Н.Жуков, когда-то читавший ему лекции в Чите. В последний день Декады - 30 октября, Цокто Номтосов, Жамбал Сампилов сидели рядом в Кремле, в Георгиевском зале. А когда объявили трио лимбистов, они не могли сдерживать волнения. Выступали

их земляки: Ц.Ц.Ринчинов, С.Р. Тамжитов из Ульдурги и Г.Б.Цырендашин из Исинги. На торжественном ужине вместе со Сталиным подняли бокалы за свою родную Бурятию.

Когда началась Великая Отечественная война, Ж.Сампилов пошел добровольцем. Боевое крещение получил в битве под Москвой в составе 326-й стрелковой дивизии. Весной 1943 года он был назначен заместителем командира по политчасти 333-й отдельной разведроты. Сам неоднократно ходил в разведку. Был ранен. После госпиталя направили замполитом батальона 312-го Новгородского полка 26-й стрелковой дивизии 97-го воздушно-десантного корпуса. За мужество и отвагу, проявленные в боях под Москвой, Ленинградом, в Прибалтике и Польше награжден двумя орденами Красной Звезды, орденом Отечественной войны 2 степени и

многими медалями. В феврале 1945 года Ж.Д.Сампилов был направлен на учебу в Военно-политическую академию имени В.И.Ленина. А 24 июня 1945 года в Москве на Красной площади стал участником парада Победы над фашизмом. После окончания академии он демобилизовался и прибыл в родную Бурятию. Работал в управлении связи, заместителем министра в аппарате Министерства социального обеспечения.

Ц.Номтосов - участник обороны Сталинграда, битвы на Курской дуге, брал штурмом фашистскую твердыню в Восточной Пруссии город Кенигсберг, участвовал в войне с японскими милитаристами. Всю войну на западе и востоке он не расставался с блокнотом. Стихи, рассказы, написанные в минуты затишья, Ц.Номтосова печатались в газетах на родине. Отец был награжден орденами Отечественной войны 2 степени, Красной Звезды, а также медалями. После войны он продолжил педагогическую деятельность в с.Эгита, с 1949 года по 1970 - директор школы в с.Ульдурга. В 1968 году был удостоен высокого звания Героя Социалистического труда. Талантливый педагог успевал издавать свои произведения, составлять школьные программы, методические пособия.

В 1955 году в числе тридцатитысячников Ж.Д.Сампилова направили в с. Ульдурга председателем колхоза «Коммунизм». Так опять судьба свела двух друзей на родине великого предсказателя Молонбаши.

Да, годы идут, но не все события капусти в Лету. За 7 лет своего председательства Жамбал Доржиевич преобразил облик села. Были построены больница, амбулатория, клуб, отделение связи, магазин, школа, компактно расположившиеся в центре села. Открыли маслозавод, ветпункт, электростанцию, широкие улицы с добротными домами радовали глаз. На всех гуртах построили животноводческие помещения и жилые дома. Такой размах и масштабность строительства за короткий срок вызывают восхищение. За этот период колхоз «Коммунизм» стал одним из передо-

вых хозяйств и в 1962 году был занесен на Республиканскую Доску Почета.

Выйдя на пенсию, Ж.Сампилов провел большую организаторскую работу по созданию народного музея и в этом благородном деле огромную помощь оказал молодой учитель, талантливый писатель Ким Цыденов. Многочисленные отзывы посетителей со всех уголков страны свидетельствуют о бесценных реликвиях музея.

Полученные три тяжелых ранения на войне, другие болезни дали знать о себе Ж. Сампилову, и в возрасте 75 лет его не стало. На последней встрече он сказал своему старому другу: «Я прожил счастливую жизнь. 53 года задания партии старался выполнять добросовестно. Пролил кровь на войне. А ты живи долго, пиши и, может, когда-нибудь вспомнят о нас и упомянут добрым словом».

Ц.Номтосов прожил 93 года. В 76 лет снялся в фильме Б.Халзанова «Горький может быть», в 80 лет стал народным писателем Бурятии, в 90 лет получил звание полковника. Побывал почти во всех районах республики, в Усть-Ордынском и Агинском автономных округах, ездил в Ульяновск, Ленинград, Казахстан, затем в Калмыкию, где встретился с Президентом К.Илюмжиновым, побывал в МНР, КНР.

Благодарные ульдургинцы помнят и чтят память своих именитых земляков. Одна из улиц в Ульдурге, народный музей носят имя Ж. Сампилова. В 2010 году, отмечая 100-летие Героя Социалистического труда Цокто Номтосова, поставили бронзовый бюст, школа названа его именем. На домах двух друзей висит мемориальная доска. За 100-летиями Ц. Номтосова и Ж.Сампилова, шагнувших в бессмертие, мы имели возможность проследить огромный пласт истории нашей страны, людей, которые любили Родину и честно служили своему народу.

Жаргал НОМТОЕВ.

с. Ульдурга.

АЙЛАЙ ХОЁР ХУБУУДЭЙ ХУБИ ЗАЯАН

Түүргэ Бооржин үргэн талаар, Сүнхэргэй олон хүхэ булагтай, намалиг шийтэй газраар, арьяа барьяа томо шулуутай Адуун Шулуунай боорбор, Онон голоор зөөжэ ябадал нүүдэл байдалтай, Баатаржаан Харгана омогой, дунда шадалтай Намсарайн Дашын гэр бүлдэ гурбан хүүбүүн, нэгэ басаган түрбэ. Эдэ үхибүүдэй эхэ - Мүнхэжөөнэй Дарима, набтарханшье наа, шоур шарайгаар сэрбэрхэн, уран парин, хургаал найгай, олон хүүгэдтэй баян айлай басаган байгаа.

Дарима Даша хоёрой эсэгэнэр бүхээ андалдаһан байжа, басагыне юһэ наһатайдань халамуудтань хүргэжэрхийһэн гэхэ. Иигэжэ түбхинөөд, Жамбал, Боро, Дамба, Бальжима дүрбэн хүүгэдөө үндьлэгжэ байтараа, гэрэй эзэн саһаа урид наһа бараа һэн. Энэ үедэ эхэ хүүбүүн Жамбалын Сүүгэлэй дасанда хубарагаар ороод байһан, мүн лэ тэндэ Мүнхэжөөн Жалсаб, Даримын дүү баһал лама боложо байгаа. Гэртээ гэрэй эзэнэй үүргэ арбаад наһандаа дүүргэжэ эхилһэн Боро ажалша бэрхэ, шуран хүбэлгэн хүүбүүн бэлэй.

Иигэжэ Борын дүүнэрэ үндьлэгжэһэн, ажабайдалаа хараһаар байтарнь, хамтын ажалда хам оролсожо ябаһаар, Агада милицидэ ажаллажа байтарнь, Агуу-эхэ Эсэгын дайш эхилшэбэ. Боро Дамба хоёр дайнда морлоо бэлэй. Эжыннь хүүбүүдтээ шагса бурхан зүүлгээд, мааняа уншаһаар, Могойтын вокзалда үдэшөө бэлэй. Харин Жамбал Жалсаб хоёр үшөө дайнай урда тээ, хамалганай үедэ бэйшэ олон ламапараар хамта урагшаа Мошол гараһаһан юм, саашадаа тэдэнэр Түгэлэй Лавран дасанда эрдэмээ хүсэһэн. Мүнхэжөөн Жалсаб эди шэди ехэтэй эрдэмтэй жоодшо болоһон, харин Дашын Жамбал наарамба ламын зиндаатай, эхэ лама болоһон, хошулаа Шэнхэжөөнэй дасанда тагаалал болотороо буян үйлэдһэн намтаргай.

Эсэгын дайнай гал дүлэн соогуур Боро 1-дхи Украинска фронтын, 53-дахи армийн, 656-дахи гвардейскэ стрелково полкын мориш разведкын командир - гвардийн старшина Борис Дашин болоод ябаа ха юм. Боро даалгаһан ажалдаа бэрхэ, олохон лэ «хэлэ» барижа, командованиин зүгһөө магтаалда хүртэһэн юм.

Сандамерскэ плацдарм, Днепр мүрэннэе гаталалга, Сталинград ай хатуу байлдаанай хара дүлэн соогуур шархатажа байгаад гараһан байга. Сталинград ай байлдаан соогуур Боро коммунистын улаан билет гаргаа барьяа һэн, энэл байлдаанда шалгарһанай түлөө медаль «За отвагу», «За оборону Сталинграда» гээд, энгэртээ яларууһан байга. Саашадаа олон хари гүрэнүүдэе сүлөөлзэһэн, зургаа дахин хүндөөр шархатаһан, олон медальнуудта хүртэһэн, тэдэнэйн дунда «За боевые заслуги», «За освобождение Праги», орден Отечественной войны, орден Славы 2 степени г.м. олон юм.

Хаанаб даа хажуудань дүүнь - Дашын Дамба баһал шэн зоригтой Эсэгэ ороноо хамгаалан ябаа, тээд дүүнь дайһаа бусамсаараа наһа бараа юм. Нэгтэ Югославида дайлагдажа байгаад, Сагаан-Уулын Дамдинай Бабутай уулзаһан юм. Энэ уулзалга тухайдаа хоёр ветеранууд жэл бүри майн 9-дэ уулзажа, баһа Пунсуков Чимитдоржи ахайтай хамта энээлдэжэ байгаад, бүхэли үдэрөө манайда хөөрлөгшэд һэн. Баһа Баруун фронтоо үрөөһэн

хүлгүй бусаһан Дугарай Анчиг, Сангажабай Жамсаран, Садын Намжил гээд, олон суларха. Эдэниис хаража байхада хайрлахааршье, омогорхохооршье һэн. Тэдэнэр нэгэ энээлдэжэ, нэгэ бархиралдажа байжа хөөрлөгшэ һэн.

Эдэл зоной шэн зоригоор, баатаршалгаар, эдэл зоной хүсэл эрмэлзэлээр улаан шуһаа Эхэ оронойнгоо түлөө гам хайрагүй адхан, Агууехэ Илалтые манда асарһанайһа ашаар манай мүнөөдэрэй амгалан найхан байдал оршоно ха юм. Мүнөө дээрэ дурсагдаһан дайнай ээрэгшэдэй топ гагсаһиннь амиды мөндэ үлэхэй - Агын милицийн дарга ябаһан, Эсэгын дайнай ветеран, минии нагаса абын - Дашын Борын, гвардийн старшина, разведкын командирай унаган нүхэр, хүндэтэ Пунсэгэй Чимитдоржи ахай, Агын талын юрын айлай хүүбүүдэй хуби заяан тухай бэшгээ дүүргэбэ.

Бидэ - мүнөө үеын залуу зон, манай үбгэ эсэгэнэрэй ябаһан ябадал, хэһэн хэрэгын, сэгнэшгүй аша габьяаһе ойлгон сэгнэжэ падаха ба ажабайдалайнгаа залуур болгон ябаха ёһотойбди.

Цындьма БАБУЕВА.

(Продолжение. Начало в предыдущих номерах).

СВАТОВСТВО, ИЛИ УСТАНОВЛЕНИЕ КАЛЫ- МА ДЛЯ ТЕМУЧИНА

В 1170 году, когда Темучину было девять лет, его отец Есугэй багатур, взяв с собой сына, поехал к родственникам его матери Уэлун, к людям рода Олхонут, чтобы просить невестку. Когда достиг середины между местечками Цэгээр и Чихургу, остановился напоить коней у колодца. Там с ним встретился Дай Сэцэн из хонгиратского племени.

Племя хонгиратов происходило из древних «коренных монголов». Существует такая легенда о хонгиратах. В стародавние времена предки хонгиратов (ответвления в свою очередь Нохо и Хияна), проезжая перед горой

крепость. В 1196 году хонгираты напали на Золотое государство в местечке озера Дэ Жиян. («История Золотой династии», том 10). Золотое государство собрало большое войско и подавило хонгиратов.

Положение хонгиратов в основном было таким.

Встретившись с Есугэй багатуром, Дай Сэцэн узнал о том, что тот едет просить невесту для своего сына Темучина, и сказал ему: «Нынче ночью я видел сон, будто какой-то белый сокол схватил когтями солнце и луну, прилетел и сел на мою руку. Солнце и луну можно хоть увидать наяву. Между собой мы говорили: с какой же доброй вестью совпадет то, что их схватил сокол и при-

САЙШИЯЛ

вестной стороне подарок сватов. После сговора Есугэй багатур в честь сватовства оставил сына Темучина у сватов, в качестве калыма подарка отдал ведомого коня (в «Кратком Алтан тобчи» называют «спаренным конем») и отправился домой.

Почему же Есугэй багатур, невзирая на трудности дальнего пути, поехал на земли племени олхонут, родственного матери Темучина, чтобы просить для него невесту? У тогдашних монголов было «Правило сватовства вне рода». Иначе говоря, вступающие в брак мужчины и женщи-

Когда он доехал до места Желтая долина Цэгээр, встретил свадебную церемонию восточных татар. В пути он устал и жажда мучила его, поэтому сошел с коня, чтобы попить. Об этом сказано в «Сокровенном сказании». Но были люди, которые увязывали этот эпизод с древними национальными обычаями монголов. У них не было конкретных доказательств. Но нет основания предполагать, что их доводы лишены здравого смысла.

Татары узнали Есугэй багатура. Вспомнили, что раньше он воевал с ними, победил, пленил

Детские и молодые годы Чингисхана

реки Эргунэ, растоптали огонь и очаг другого племени, обожгли себе ноги. Оттого большинство из родившихся впоследствии их детей были с больными ногами. Поскольку этот род происходил от Золотой чаши (несомненно, что эта легенда носит характер тотема), дочери у них рождались красивые и выходили замуж в лучшие дома. Так они говорили сами про себя. В каждой семье свято почитали свое золотое соизволение, золотое начало.

В те времена жили три брата, родившиеся из той «золотой чаши». Старшего звали Зурлуг Мэргэн (предок хонгиратов), второго брата звали Хубайширэ, третьего - Тусубодо. Два старших брата враждовали между собой. Однажды старший брат сильно разозлился и сказал, что убьет второго брата. Младший испугался, спрятался под конем. У старшего болела челюсть и он промахнулся. Зурлуг Мэргэн еще больше прославился как меткий стрелок (мэргэн, значит, меткий стрелок). От Хубайширэ родились два сына. Их потомки образовали соответственно роды Ихирэс и Олхонут. У Тусубодо было много сыновей. Их потомки образовали такие роды как харанут (аранут), хонгирад, гурлус, элжигэтэй. Они являлись ответвлениями древних хонгиратов.

С XII века племя хонгиратов жило у южных границ татарского племени. Северная окраина достигала течения реки Эргунэ. Южная окраина достигала течения реки Халха и хонгираты кочевали в районе озера Кулун на территории нынешней Внутренней Монголии. «Сокровенное сказание...» сообщает, что там, где река Халха впадает в озеро Буир, проживали три хонгиратских рода: эмэлтэн («Лу, Алтан Тобчи») называет их «олескотными», тэргэн, алхой. Тех хонгиратов, к которым принадлежал Дай Сэцэн, называли «босхур хонгиратами» (стоячие хонгираты). Об этом поведали «Заметки Ту Жий», «История Юаньской династии». В «Сокровенном сказании...» упоминаний об этом нет. Некоторые из хонгиратов занимались разведением оленей. Они и раньше, и позже относились к Киданьской и Золотой династиям, с давних времен имели связи сватовства с родом борджигин.

В эпоху алтан ханов, или Золотой династии, такие племена, как хонгираты и татары были очень сильными, время от времени нарушали границы Золотой династии. Потому Золотая династия для предохранения от них построила укрепленную стену.

летел? Поскольку сокол есть символ вашего рода кийот, вы, сват Есугэй, стали тем добрым знаком и вы прибыли с сыном». Потом Дай Сэцэн поведал о племени хонгиратов. И сказал следующее:

**Мы, люди хонгиратского рода,
С раннего давнего дня
С чужим народом не воевали,
Девки своих румянощеких,
На арбу посадив**

**тяжеловозную,
Черным верблюдом
запряженную,**

**До вас, ставших ханами,
Трусцой спеша возили.
В стане для хатунин
Поселяли их всех вместе.
С иными подданными**

**не враждовали,
Девки своих ликом светлых,
На телегу посадив**

**легкоколесную,
Белым верблюдом
запряженную,**

**Провожали до вас с охотой,
До чертогов ваших довозили.
В стане для высокородных
Среди ваших поселяли.**

**Мы, хонгиратские люди,
Красавиц имели розовощеких,
Хатунов для всех достойных.
Обычай наш великий
Краса девиц украшала.**

Этими стихотворными строками он познакомил Есугэй багатура с обычаями своими («Лу, Алтан тобчи»).

Ознакомив с обычаями племени хонгиратов, Дай Сэцэн пригласил Есугэй багатура в свою юрту со словами:

**Сыны наши славные,
На землю свою вернемся.
Дочери наши ненаглядные,
Красу свою покажем.
Сват Есугуй, в юрту мою**

**входите,
На дочку маленькую
посмотрите.**

Настоящее имя Дай Сэцэна - Дай. Поскольку от рождения он был разумным и мудрым, получил славное прозвание «Сэцэн» (Мудрый). «За боевые заслуги наградили его этим титулом» - записано в «Истории Юаньской династии». Среди монгольских имен почти нет таких, которые состояли бы из срединных слогов. Потому, возможно, «Дай» происходит от китайского слова, обозначающего «большой». К хонгиратам постоянно приезжали китайские купцы. Чтобы различить многих, имеющих имя «Сэцэн», добавляли, возможно, определяющие приставки «большой», «малый». Жену Дай Сэцэна звали Цотан. Никаких других сведений, кроме имени, насчет Цотан не обнаружено.

Дочь Дай Сэцэна зовут Буртэ

(в некоторых записях пишут как Буртэгэлжин) или Буртэ Ужин. У Дай Сэцэна было три сына. Старшего звали Алчи (ноен Алчи, материнский дядя династии). Второго звали Ахудай, третьего - Че. Впоследствии он прислуживал Чингисхану, а Алчи был выдвинут ноеном тысячи. Он командовал тремя тысячами хонгиратских семей. Буртэ Ужин отец звал «маленькой девочкой». Отсюда можно предположить, что она была самой младшей из детей Дай Сэцэна, в его биографии отмечается она единственной дочерью.

Буртэ Ужин родилась в год белой змеи, в 1161 году, значит, она на год старше Темучина. Когда Есугэй багатур приехал к ним вместе с сыном Темучином, ей было десять лет. Об этом упомянуто в «Сокровенном сказании». Но в «Кратком Алтан тобчи» (в дальнейшем назовем «Краткий Алтан тобчи») и в «Эрдэни инн тобчи» (в дальнейшем назовем «Эрдэни инн тобчи») сказано, что ей было девять лет. Врожденное достоинство девочки - «в глазах искорки, ясный свет на лице», сияющая красота, полный озорного ума и величия вид понравился Есугэй багатуру.

Если анализировать исторические хроники, то в то время монголы в деле установления калыма в основном придерживались следующего обычая и правил. Во-первых, сваты, приехав в дом невесты, проводили ночь и только после этого просили ее руки.

В «Сокровенном сказании» и в «Лу, Алтан тобчи» отмечается, что Есугэй багатур в доме Дай Сэцэна «провел ночь и назавтра просил». Во-вторых, не положено, оказывается, просить один раз, потому через некоторое время просят еще раз. Дай Сэцэн сказал: «Если отдашь после многократных просьб, будешь возвышен, если же отдашь после одной просьбы, будешь унижен». Потому, видимо, и Есугэй багатур просил много раз. А Дай Сэцэн сказал: «Судьба девушки такая, что она не должна состариться у родного порога, потому я отдаю свою дочь». В-третьих, после того, как две стороны установят калым или закончат сватовство, сына, оказывается, оставляют на какой-то срок в доме невесты. Это показывает, что еще соблюдаются остатки обычая матриархата. После того, как Дай Сэцэн согласился выдать дочь, он сказал: «Сына вы оставляете и уезжаете». В-четвертых, после того, как посватались, сторона жениха должна преподнести не-

ны не должны завязывать такие связи внутри рода или племени. В те времена существовали два способа решения вопроса о сватовстве. Первый, это способ отнятия невесты. Потому когда-то мать Темучина Уэлун Ужин была отнята Есугэй багатуром в пути, когда она ехала с сосватавшим ее женихом Чиледу из меркитского рода. В результате подобных действий между различными родами и племенами возникали конфликты, также на этой основе постоянно происходили прямые столкновения.

Это правило в конце концов стало национальным обычаем среди монголов. Когда справляли свадьбу и привозили невестку, новому зятю дарили лук и колчан со стрелами, другое оружие. Этот обычай сохранился до самого освобождения. Второй - это способ заключения договора. Иначе говоря, между неродственными племенами заключался договор и одна сторона отдавала сына в зятю в юрту невесты. После заключения такого договора представители двух племен звали друг друга «сватами». Дай Сэцэн из хонгиратского рода потому и называет Есугэй багатура «сватом Есугэем».

Хонгиратский род и «хребетные монголы» с давних времен имели долгосрочный договор сватовства. Об этом говорится в третьем томе летописи, написанной человеком, жившим в начальный период Минской династии Же Зи Чи под названием «Цуу Му Зи» в главе «Разные порядки»: «Основные хатуны ханов Юаньской династии происходят из хонгиратского рода. Во времена Тайжи хана по этому обычаю была дана клятва этому роду.

После завоевания мира из поколения в поколение девицы этого рода будут хатунами». Еще в 114 томе «Истории Юаньской династии» в главе «Обычай привода младших хатунов» отмечается: «Зовется Алдар Ужин светлейшего графа мудрейшего богдо милосердного Хуванху тайжи хана ... дочь Дай Сэцэна из хонгиратского рода ... Если у хонгиратов родится дочь, будет хатуншей, если родится сын - принцессу сосватает. Спустил указ не нарушать этот порядок из поколения в поколение». Это соответствует вышеупомянутой исторической записи.

КОНЧИНА ЕСУГЭЙ БАГАТУРА

Сосватав сына Темучина, по обычаю крепления сватовства у монголов Есугэй багатур оставил его в доме хонгиратского Дай Сэцэна, сам направился домой.

их предводителя Темучина и других. Заиграло чувство мести и в пищу, которой они угощали, добавили яду. Есугэй багатур съел отравленную пищу и поехал дальше. В пути он чувствовал себя все хуже и хуже. Через три дня он еле доехал до дома и тут ему стало совсем плохо.

В этот трудный час своей жизни Есугэй багатур подозвал к себе сына старика Цараха из рода хонхотонов по имени Мунлиг, оставил ему наказ-завещание. Во-первых, он сообщил, что сына Темучина оставил у его тестя Дай Сэцэна из хонгиратского рода. Возвращаясь обратно, он сошел на татарской свадьбе, и там из чувства мести дал ему отравленную пищу и теперь надежды на поправку нет. Во-вторых, после его смерти заботиться о его сиротах, вдове. Сказал, что надеется на него. В-третьих, наказал как можно скорее вернуть Темучина. После этого Есугэй багатур скончался.

Год рождения Есугэй багатура нигде не зафиксирован. Когда он скончался Темучину было девять лет. Это был год белого барса, значит, по общепринятому летоисчислению получается 1170 год. Во времена Хотала хана Есугэй багатур много раз участвовал в войнах, завоевал славу отважного воина, славного багатура. После Хотала хана среди «хребетных монголов» он стал отличившимся предводителем, старшим вожаком. Особенно то обстоятельство, что в семье Есугэй багатура родился первый великий хан всей Монголии, Чингисхан, что он вырос под твердой рукой Есугэй багатура, сделало его имя знаменитым среди войлочных-юртных монголов, создало незабываемую в веках заслугу.

Так через девяносто шесть лет после кончины Есугэй багатура в третьем году по Хи Ювану (1266 год) в день желтой обезьяны десятого месяца его правнук, основатель и первопрестольный император Большой Юаньской династии, Мудрый Хубилай хан воздвиг восемь белых дворцов - пантеон предков, по следу (посмертно) присвоил Есугэй багатуру титул Шен Юван Хуванди и назвал пантеон Лиэзу.

После кончины Есугэй багатура Мунлиг из рода хонхотонов, выполняя его наказ, поехал к Дай Сэцэну хонгиратского рода, вызвал Темучина, привез домой.

Перевел со старомонгольского
Норюл ОЧИРОВ.
Подготовила Г.ДАШЕЕВА.

(Продолжение следует).

СТРОЙНАЯ РЕЛЬЕФНАЯ ФИГУРА —

МЕЧТА ЛЮБОЙ ЖЕНЩИНЫ!

КАК ПРИВЕСТИ В ПОРЯДОК ПРОБЛЕМНЫЕ МЕСТА ВАШЕЙ ФИГУРЫ.

Персональный тренер фитнес-клуба «Choko Sport» — Строкач Лариса.

Многие фитнес-клубы работают по силовым или аэробным направлениям, но не всегда их названия отражают специфику занятий.

Например: Аэробика — это комплекс упражнений на общую выносливость, позволяющая в ходе продолжительных тренировок похвастаться позитивными физическими сдвигами: укрепление костной системы, повышение общей работоспособности и просто отличного настроения.

Йогические практики позволяют телу обрести гибкость и сохранить отличную форму.

Фитнес-клуб «Choko Sport» предлагает более современные и качественные направления в фитнесе.

Мы решили сделать тренировочный процесс более понятным для клиентов и выбрали «Зональный подход» или тренировки над проблемными зонами. Теперь тренировки разных направлений (йога, аэробика, фитнес) объединяются в единую программу для борьбы с проблемными зонами.

Кроме этого в нашем фитнес-клубе есть программы для всех возрастов: «Йога+50», «Бодифлекс», «Стрейчинг», «Стриппластика», «Танец живота».

Приглашаем всех желающих на новое направление фитнеса «Ножки мирового стандарта». Это силовая программа, корректирующая форму ног. В нее включены хореографические упражнения и йогические растяжки. Программа отлично подходит также для тех, у кого есть необходимость в восстановлении тазобедренных и коленных суставов.

Группа «Скрипинг» — прыжки со скакалкой. Упражнения со скакалкой развивают гибкость, осанку, чувство равновесия и координацию движений. Позволяют эффективно проработать икроножные мышцы, мышцы рук и брюшного пресса, что наилучшим образом улучшают фигуру.

Во время работы со скакалкой развивается выносливость, укрепляется сердечно-сосудистая и дыхательная системы. Это отличный способ похудеть, ведь прыгая, человек весом 70 кг за 1 час расходует до 720 калорий.

Ну, а после тренировок вы можете расслабиться и получить незабываемые ощущения в **Кедровой бочке**, наполненной различными арома-маслами и фитосборами, полезными для общего тонуса организма и повышающими иммунитет и посетить **Инфракрасную кабину**.

По всем интересующим вас вопросам и консультациям, а также запись в группы по тел.:55-53-28, ул. Столбовая, 56.

Заболевания шейки матки имеют широкое распространение, встречаются в любом возрасте и требуют грамотной диагностики и выбора лечения.

Необходимость регулярных профилактических осмотров женщины доказана с середины двадцатых годов прошлого столетия. Профилактический осмотр обязательно включает осмотр шейки матки с помощью гинекологических зеркал.

Врач определяет ее форму, цвет слизистой, характер выделений и наличие дополнительных образований на шейке матки с помощью введения гинекологических зеркал и дополнительно освещения.

НЕОБХОДИМА

Женское здоровье

ПРОФИЛАКТИКА

С 1926 года берет начало метод кольпоскопии, предложенный Гансом Гинзельманом, который первым использовал препаративную лупу Лейнца, закрепленную на твердом штативе, для более тщательного изучения покровного эпителия шейки матки, влагалища, вульвы.

Кольпоскопия - это эндоскопический метод, при котором производится тщательный осмотр шейки матки под многократным

оптическим увеличением. Простая кольпоскопия проводится без применения медикаментозных препаратов. При расширенной кольпоскопии слизистая оболочка шейки матки обрабатывается различными растворами, изменяющими цвет эпителия в зависимости от характера исследований, и позволяющими выявлять границы пораженных участков эпителия.

Кольпоскопию нельзя проводить во время менструации, лучшим периодом для этой процедуры является середина менструального цикла, поскольку в эти дни в цервикальном канале вырабатывается большее количество слизи. Кольпоскопия проводится за 10 дней до начала менструации

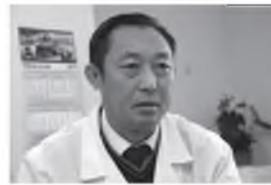
или через 3 дня после менструации. За сутки-двое до проведения исследования не следует иметь половых контактов, применять любые лекарственные препараты, тампоны, свечи, таблетки во влагалище.

Кольпоскопия, как диагностический метод, успешно развивается благодаря усовершенствованию медицинской техники, позволяющей увидеть доклинические изменения эпителия шейки матки. Появляется возможность диагностировать на ранней стадии предраковые заболевания шейки матки.

Татьяна БЯКОВА.

Подготовила
Бэлгма ОРБОДЮЕВА.

БУДЬТЕ ЗДОРОВЫ

Вас ждет врач-массажист БАЙ ШУГУАН

Прием по адресу: г.Улан-Удэ, ул.Терешковой, 2 «В», ТЦ «Баянгол», 3 этаж, каб. №309, тел.: 45-63-81; 8-964-407-85-62.

Часы приема: с 9.00 до 18.00 час., в субботу с 10.00 до 18.00 час, обед с 13.00 до 14.00 час.

СТРОГАНИНА ПРОТИВ ГАСТРИТА

Лет 30 назад у меня обострился гастрит желудка. Тот, кто испытал эту «прелесть», знает, что это такое. Постоянная боль днем, и ночью. Днем еще как-то работа отвлекает, а ночью спишь на кулаке, то есть подкладываешь кулак под источник боли, хоть немного успокаивает.

Так я мучился около трех лет. Никакие процедуры и лекарства не помогли, в том числе и переливание крови из вены в ягодицу. Супруга у меня в то время работала старшей сестрой терапевтического отделения больницы, все методы лечения были на мне испробованы, ничего не помогало.

Однажды я поехал в станицу Каргинская (это было еще во времена СССР). Ну а там воду почти не употребляю, вместо нее сухое вино, которое мне категорически было противопоказано. За очередным застольем на меня обратил внимание один из гостей — Валера (к сожалению, фамилию его так и не узнал).

Узнав о моем заболевании, он безапелляционно заявил, что вылечит меня. Рассказал, как, будучи на строительстве БАМа, старожилы избавили его от жесточайшего гастрита.

Для этого необходимо купить 400-500 граммов хорошего свежего говяжьего мяса, сделать продолговатую стежку 5x5 см, заморозить его в морозильнике. Каждое утро натощак за 5-10 минут до завтрака отрезать струганинку толщиной 2-3 мм (так, чтобы она просвечивалась — тонкий ломтик), положить ее на язык и высасывать до тех пор, пока не останутся только твердые волокна, которые нужно пережевать и проглотить.

Проводить эту процедуру до тех пор, пока не кончится все мясо.

Я, конечно, отнесся к этому совету с очень большим сомнением, супруга была категорически против. Но когда тебя достала боль, то и не то еще согласишься есть. Решил попробовать. Оказалось, сосать эту струганинку совсем не противно, тем более через неделю я почувствовал, как уходит постоянная боль. Через две недели боль совершенно меня не беспокоила, но я продолжал лечение, пока не закончилось мясо.

Прошло более 30 лет, но я до сих пор с благодарностью вспоминаю Валеру и желаю ему долгого здоровья. Благодаря ему я стал чувствовать себя полноценным человеком.

Между прочим, этим способом вылечился друг моего зятя (подполковник медицинской службы), который чувствовал себя так же, как я до лечения, и которому никакие клинические методы не помогли.

Я его пытал после этого, просил объяснить это лечение с научной точки зрения, но вразумительного ответа так и не получил, единственное, что он мне сказал, что покушал телятину, и ему это так понравилось, что он съел две такие стежки.

Е.ЦАРЕВ.

Татьяна ДОНДИК,
психолог.

ХVII ЖАРАНАЙ САГААГШАН ТУУЛАЙ ЖЭЛ

ҮБЭЛЭЙ ДУНДА САГААН ХУЛГАНА НАРА

Буряад литэ	23 Т	24	25	26	27 Д	28	29
Европын литэ	16	17	18	19	20	21	22
Гараг Нэрэ Үдэр	ДАБАА НАРА ПОНЕД.	МЯГМАР МАРС ВТОРНИК	НАГБА МЕРКУРИ СРЕДА	ПҮРБЭ ЮПИТЕР ЧЕТВЕРТ	БААСАН СОЛБОН ПЯТНИЦА	БИМБА САТУРН СУББОТО	НИМА НАРАН ВОСКР.
Үнгэ Үдэр	улаан Хулгана	улаагшан Үхэр	шара Бар	шарагшан Туулай	сагаан Луу	сагаагшан Могой	хара Морин
Мэнгэ	4 ногоон	3 хүхэ	2 хара	1 сагаан	9 улаан	8 сагаан	7 улаан
Һуудал	гал	шорой	түмэр	огторгой	уһан	гула	модон

Гарагай 2-го үбэлэй дунда сагаан Хулгана барын январин 16 (хуушанай 23).

Улаан Хулгана, 4 ногоон мэнгын, галда һуудалтай үдэр. Тэрсүүд гэмдэгтэй үдэр.

Бурханда зальбарха, 8 лусууд, тэнгэри тахиха, дасан хиин бодхоо, хэшэг даллага абаха, сан табиha, тахилда үгэлыгэ үгэхэ, арамнай үйлэдэхэ, ханаха, эм найруулха, буянай үйлэ бүтээхэ. замда гараха, гэр байшан бариха, хүрэнгэ эһээхэ, бэри буулгаха, хурим хэхэ. шэнэ барилга ашаглаха, худалдаа хэхэ, түмэрөөр урлаха, шэмэг зүүдхэл зүүхэдэ хайн. Худаг малтаха, мал худалдаха, аралжаа хэхэ, үзэл үзэхэ, мори урилдуулха, хүүгэдые үргэжэ абаха, нохой тэжээхэ, ном соносохо, шэнэ дэгэл үмдэхэ, эд, юумэ үгэхэ, шарил шатаахада муу.

Хүнэй үһэ абал, эд бараан, эдөө хоол, ундан олдохо.

Гарагай 3-да январин 17 (хуушанай 24).

Улаагшан Үхэр, 3 хүхэ мэнгын, шоройдо һуудалтай үдэр.

Лусууд тахиха, «Чавдор», «Уһан балин», «Лудор», «Лусын балин» үргэхэ, тангариг үгэхэ, һаад тодхор дараха, анда нүхэр бололсохо, мал худалдаха, байшан гэрэй һуури табиha, замда гараха, худалдаа хэхэ, шэнэ ноёниие табиha, захирхы тушаалай ажалда орохо, дайсанни дарахада хайн. Эм найруулха, урлан бүтээхэ, дархалха, эрдэм ухаанда һуралсаха, сэргэ хүдэлгэхэ, арамнай үйлэдэхэ, угаал хэхэ, газар хэндэхэ, харюулга хэхэ, модо отолхо, һубаг татаха сээргэй.

Хүнэй үһэ абаа һаа, үбшэн, хамшаг хүрэхэ.

Гарагай 4-дэ январин 18 (хуушанай 25).

Шара Бар, 2 хара мэнгын, түмэртэ һуудалтай үдэр.

Бурхан шүтээн, орон гэрээ арамнайлаха, дасан дуганай

тахил заһаха, бэшэг зурхай зураха, үзэл үзэхэ, өөрын амидалда тунхатай ажал хэхэ, ураг садан болохо, худалдаа хэхэ, тоосоо хэхэ, сэргэ хүдэлгэхэ, хубсаһа эсхэхэ, замда гараха, модо отолхо, тангариг үгэхэ, харюулга хэхэдэ хайн. Хүүгэдые хүлдэ оруулха, газашань ябуулха, сэргэ хүдэлгэхэ, лама болохо, ном соносохо, газашань үгэхэ, хүрэнгэ эһээхэ, эм найруулха, түрэл садан бололсохо, ном эхилэн заалгахад харша.

Хүнэй үһэ абал, нүдэнэй хараа муудаха.

Гарагай 5-да январин 19 (хуушанай 26).

Шарагшан Туулай, 1 сагаан мэнгын, огторгойдо һуудалтай үдэр.

Бурханда, лусуудта зальбарха, тахиха, бэшэг зурхай зураха, санаар олгохо, дасан шүтээн бодхоо, эрдэмдэ һураха, ном соносохо, номлохо, хэблэхэ, замда ябаха, номын хурал байгуулха, эм найруулха, модо тариха, хүрэнгэ эһээхэ, бэри буулгаха, түрэхэ, буянай үйлэ бүтээхэ, ехэ хүндэ бараалха, огторгойн үүдэ сахиха, гүрэм заһал хүүлэхэдэ хайн. Үбшэн эмнэжэ эхилхэ, дасан хииндэй һуури табиha, гэр бүрихэ, нүүдэл хэхэ, худалдаа хэхэ, нохой абаха, нялхые хүлдэ оруулха, угаал үйлэдэхэдэ бүтэмжгүй.

Хүнэй үһэ абаа һаа, зол жаргал оршохо.

Гарагай 6-да январин 20 (хуушанай 27).

Сагаан Луу, 9 улаан мэнгын, уһанда һуудалтай үдэр. Дашинматай (амгалан байдалай, зол жаргалтай) үдэр.

Бурхан, лусууд тахиха, хэшэг даллага абхуулха, дасан шүтээн бодхоо, лама болохо, ном заалгаха, ехэ хүндэ бараалхаха, эм найруулха, үзэл үзэхэ, тоосоо хэхэ, замда гараха, шэнэ хубсаһа үмдэхэ, бэри буулгаха,

хурим хэхэ, эрдэмдэ һураха, харюулга хэхэ, түмэрөөр урлахад хайн. Ехэ гол гаталха, заһага бариха, тангариг үгэхэ, һубаг татаха, дайсанни номгодохо, анда бололсохо, онгосо, һала, модон тээрмэ урлаха, хүүргэ бариха, ханаха, төөнэхэ, нэхэхэ, нүүдэл хэхэдэ таарамжагүй.

Хүнэй үһэ абал, амгалан байдалда хайн.

Гарагай 7-до январин 21 (хуушанай 28).

Сагаагшан Могой, 8 сагаан мэнгын, уулада һуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарал үйлэдэхэ, сан табюулха, хангал тахиулха, һахюуһанда үгэлыгэ үгэхэ, бурхан тахиха, номын үүдэндэ орохо, Очирпүрэвийн харюулга хэхэ, үхэр, мори номгодохо, гэрэй һуури табиha, гэр бүрихэ, мал газашань гаргаха, нүүдэл хэхэ, сэргэ хүдэлгэхэ, зээлээр абаха, худаг малтаха, буянай хэрэг бүтээхэ, модо һуулгахада хайн. Эм найруулха, модо отолхо, худалдаа хэхэ, зарга бариха, ехэ хэрэг үүдхэхэ, ном уншаха, бэри буулгаха, хүрэгэ оруулха сээргэй.

Хүнэй үһэ абаа һаа, арсалдаа хэрүүл, тэмсэл болохо.

Гарагай 1-дэ январин 22 (хуушанай 29).

Хара Морин, 7 улаан мэнгын, модондо һуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, бурхан, тэнгэри тахиха, ехэ хүндэ тангариг үгэхэ, лама болохо, мал адууһа хургаха, эм найруулха, эрдэм номдо хургаха, буянай үйлэ бүтээхэ, нүхэртэй болохо, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, һэеы гэр табиha, модо тарихад хайн. Модо отолхо, улай гаргаха, хүншүү гутуулха, мал худалдаха, аралжаа хэхэ, байра буса түбхинуулхэ, гэрэй һуури табиha, шэнэ гэр бариха, хүн мал һамнаха, ханаха, төөнэхэ, бэри буулгаха, шэнэ дэгэл эсхэхэдэ муу.

Хүнэй үһэ абал, хүнэлэн зайлажа төөрхэхэ.

Доктор Нида Ченагцанг:

"ЮТОГ НИНТИК ИМЕЕТ ОГРОМНУЮ ДУХОВНУЮ СИЛУ"

С 16-го по 22-ое января 2012 года состоится приезд духовного Мастера – доктора Ниды ЧЕНАГЦАНГА, основателя Международной академии традиционной тибетской медицины (МАТТМ) в Бурятию.

Обширные знания доктора Ниды и ясный подход к тайным учениям делают его занятия увлекательными и доступными для широкого круга слушателей. Он преподает знания по тибетской медицине на основе средневекового медицинского трактата «Джуд Ши». К сожалению, в наше время по материальной выгоде широко эксплуатируется название «тибетская медицина». Немногие знают, что «Джуд Ши» переводится как «Четыре медицинские тантры». «Тантра» - это тайный духовный путь, где необходимо посвящение, передачи от Мастера. Истинные знания по тибетской медицине немислимы без настоящего Учителя.

Доктор Нида Ченагцанг также распространяет учение Юток Нинтик. Практики Юток Нинтик – это тайный путь врачей тибетской медицины, йогинов и целителей. Эта древняя традиция напрямую связана с земным воплощением Будды Медицины – легендарным врачом Юток Йонтен Гонпо, который проявился на земле дважды - в VIII и XII веках в Тибете. Юток Йонтен Гонпо – младший закончил полностью медицинский трактат «Джуд Ши» и растворился в радужном свете.

Буддой Медицины было предсказано о тяжелых временах нашей эпохи, когда появятся крайне опасные и тяжелые болезни, которые будут нести страдание и смерть живым существам. Именно поэтому многие духовные учителя открывают нам ранее совершенно тайные учения, практики, мантры... Ютокой также предсказано, что наступит «времена занятости», т. е. трудно будет практиковать учения, занимающие много времени. Практика «Юток Нинтик» занимает мало времени, но имеет огромную духовную силу, что очень удобно и выгодно в нашей скоротечной жизни.

Доктор Нида Ченагцанг практикует буддизм в духовной традиции йогинов-мирян (нак па). Старейшины региона Ребконг признали его воплощением известного деятеля 17 века и великого мастера Ригдзина Палдена Таши. Традиция Нак-па была основана Гуру Падмасамбхавой (pad ma byung nas) в VIII веке. Нак-па (на санскрите мантрин) буквально «тот, кто практикует мантры» - обычно так называют йогина-мирянина, практикующего буддийскую Тантру (Ваджраяну). Но в Тибете словом нак-па называют также и тех, кто использует мантры для лечения болезней.

Занятия доктора Ниды безусловно подходят людям, которые ищут духовное развитие, желают практиковать лечебные практики, хотят помочь себе и другим исцелиться от многих болезней тела, речи и ума.

Автоинформатор: 89516-299-177.

Сведения о Международной Академии Традиционной тибетской медицины (МАТТМ) можно узнать на сайтах: www.iattm.net, www.iattm.ru, <http://iattm.livejournal.com>.

Ойн баяр

Манай хүндэтэ, хайрата һанагдаха Степан Доржиевич ОЧИРОВА

Далан табан һаһаартнай амаршалаад, Дэлхэйн бүхы хайханниие хүсөөд, Заахан аша зээнэртээ Зугаа наада эмхидхэжэ, Үглөө бүри нара угтажа, Үглөө бүри бурханда зальбаржа. Боди сагаан сэдхэл сэдхэжэ. Буянтай хэшэгтэй ябыт даа. Наян һаһатай боложо, Найр нааданай түрүү боложо, Наадатай, хүхюутэй зандаа Налайжа һуухатнай болтогой! Эрэ хүрэжэ ербыхэт.

Зуу хүрэжэ, зурагар ябахатнай болтогой!

«Буряад үнэн» сонинной коллектив.

	<p>Телефоны: 21-54-54 - приемная 21-33-61 - замгендиректора - руководитель редакций газет 21-68-08 - замгендиректора - руководитель специализированных изданий 21-55-97 - замгендиректора - директор по экономике и развитию 21-64-36 - редактор 21-60-21 - бильредактор 21-67-81 - выпускающий редактор 21-66-76 - производственный отдел 21-55-97 - отдел экономических проблем, отдел фотоиллюстраций 21-63-86 -отдел социально-политических проблем 21-54-93 -отдел гуманитарных проблем, отдел бурятского языка и перевода, отдел оперативной информации 21-35-95 - редакция журналов «Байкал» и «Байгал» 21-55-97 - редакция журнала «Морин Хуур», редакционно-издательский отдел 21-62-62 - реклама 21-60-91, 21-35-95, 21-50-52 - подписка и распространение</p>	<p>АДРЕС: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Каландаришвили, 23. ГУП «Издательский дом «Буряад үнэн». Учредитель - Правительство Республики Бурятия</p>	<p>Подписной индекс 73877 Газета зарегистрирована ФГУ «Восточно-Сибирское межрегиональное территориальное управление». Регистрационный №Б00079 e-mail: unen@mail.ru</p>
<p>Учредители: Президент, Народный Хурал, Правительство Республики Бурятия Ген.директор-гл. редактор - Э.Д.ДАГБАЕВ Редактор - Г.Х.ДАШЕЕВА Редакционная коллегия: И.М.Егоров, П.Л.Носков, М.В. Калашников, И.В.Смоляк (Правительство РБ), А.С. Корнев, Ц.Б.Батуев, В.Р.Булдаев, Ц.Э.Доржиев (Народный Хурал РБ), А.В.Махачкеев (замгендиректора - руководитель редакций газет), Т.В.Самбялова (замгендиректора - руководитель специализированных изданий), Л.Г.Будаев (замгендиректора-директор по экономике и развитию), С.Б.Байминова (бильд-редактор), Н.Д.Бадмаринчинов, Л.В.Очирова, Д.Ц.Мархадаева, Б.В.Балданов, В.Д.Дамдинова.</p>		<p>Газета набрана и сверстана в компьютерном центре Издательского дома «Буряад үнэн». Отпечатано с готовых диапозитивов в ОАО «Республиканская типография» тиражом 4000 экз. Объем 6 п.л. Заказ №113. 670000, г. Улан-Удэ, ул. Борсова, 13. Подписана в печать 11.01.2012 в 16.00 - по графику; 11.01.2012 г. в 16.00 - фактически. Общий тираж изданий ИД «Буряад үнэн» - 18900 экз. Цена свободная.</p>	
<p>Редакция принимает печатные рукописи. Рукописи и фото не рецензируются и не возвращаются. Автор несет ответственность за представленные материалы. За содержание объявлений редакция ответственности не несет. Все справки у рекламодателя.</p>		<p>* Материалы на платной основе. ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ - каб. 1, 13 (I этаж). Тел.: 21-62-62, тел./факс: 21-54-54</p>	

СЕМНАДЦАТОЕ ЗАНЯТИЕ

ҮЗЭГҮҮДЫЕ ТАБИ

1. Хахалхан газарай ... алан.
Харгын голой ...алан.
2. ...илэ - гүрэнэй харуултай газар.
...илэ - хүнэгэй барюубша газар.
3. ...ара - юумэнэй үнгэ.
...ара - хүнндөө гэрэлтээ.
...ара - юумэ адагла.
...ара - гараа дулаасуула.
4. ...арыш, тэнгэридэ
...ара табатгал
...ара гэрэлтэнэ.
5. ...абар - жэлэй нэгэ саг.
...абар - улайлгана хасар.
...абар - зуураад шабадаг.
...абар - шулгара маажадаг.
6. Үргэн нэмжээ ...ала.
Үглөөгүүр малаа ...ала.
Хурин шэрэгтэй ...ала.
Шифер хушалтатай ...ал.

ТАБИХА ҮЗЭГҮҮД: 1) Д, д. 2) Х, х. 3) Ш, ш, х, ш. 4) Х, ш, h. 5) Х, ж, ш, h. 6) Т, з, ш, д.

НЭМЭЛГЭТЭЙ МҮРНҮҮД

Ухан дээгүүр тамарна
Ухан соогуур тамарна	Хэдэн үдэртөө бороо
Хүнэг нуулгаар
Уханда умбана галуун,
Ухаангүй газар.....	Ото шашаанай найзгай -
Ута хүлтэй.....
Түүдэгэй унжагар утаан
Тунана газараар.....	Тэнгэрээр зөөнэ зүүлэн
Тэнзэгэр хөөбэри.....
Нохой гэнэдэн сошоо,
Намнаа тэрьедэн.....	Хаагалхаар тэрэ хирээ
Хойнохоо ниидэн.....
Хабартаа хайлана сахан,
Ханаабаар урдана.....	Тэрэ гахай танай,
Энэ гахай.....
Пууял амгалан найн,
Пүнэг үхэлтэ	Удын халуун бууба,
Үбгэн халуудажан.....
Энээхэн хурган хэнээ,
Мүн ногооншье.....	Шэлэ хүзүүгээ маажан,
.... хадые дабуужан.
Ойдо шубуухай дуулана,
Ойдоб тэрэниие	Хашаан дээрэ нуун
Хашхараа алаг.....
Хүбшөөр алирханай түүдэг,
Хүүгэд хүнэгөөр	Шарга хурдаар халпирна,
Шагжын нүдэд.....
Бороогой хүүлээр ногоон
Болоодхибол ноб.....	Ангуушан шоно хараа,
Буудань мэргэн.....
Яаран ябаад Дабан
Яаблан дабаа.....	Туулган хара үүлэд
..... халхинда зүүлээ.
Хүбүүхэн барья
Хадхууртай.....	Ханда хүүхлэээ
Хэндэшье хэрэггүй болоо.....
Буужа ерээд бороо
Пуужа ехээр.....	Галданай тархи халзан,
Гандахан добо.....
Айлай нохой хоройн саана,
Манай нохой хоройн	Харыш, шүүдэр хатаагүй,
Хадын..... наадхаагаа.
Ой талаар шоно зайна,
Ог таһа хонид.....	Дээгүүр томо элээ
Хээгүүр агнан.....
Хүлбэрхэдэ гоёл хээрэ,
Хүхээн ногоон.....	Мүргэдэг тугал хүлэн байна,
Мүрдэн хүбүүхэн угаа.....

НЭМЭХЭ ҮГЭНҮҮД: Загаһан, халуун, удаан, ошоо, уһан, дайн, хэнээ, дуулана, түүдэг, ногоон, дабаа, зарья, ороо, наана, айна, дээрэ, ороо, шаазгай, үүлэн, ерээ, манай, нууба, шэлэ, туун, далтирна, хараа, туулган, хаяа, халзан, хүүдэр, элээ, айна.

НЭМЭЛГЭТЭЙ ШҮЛЭГ

Табан хушуун малаа
Табан хургаа даража,
Тооложо туршай даа,
Тааж хэлэе даа:
Дэлһэтэ.....,
Дэлэнтэ.....,
Бүхэнтэ.....,
Шагайта.....,
Пахалта.....

ДУТУУ УГЫЕНЬ НЭМЭГТЫ

Хөөрүү түмэршэ дархан
..... хүдэлгэнэ.
Нүүрһээ тингэжэ дүргэн
Түмэрөө халаана.

ОЛОЛГОТОЙ ШҮЛЭГ

Мааруу сагаахан,
Мөөрүү малаахан,
Гараһаар хахалтайхан,
Абаһаар гохотойхон,
Түрэнһөөр бүхэнтэйхэн,
Түхэрээн хамартайхан
Зургаан хоргодоо наадаа,
Зугар түргөөр олоёл даа.

Хөөрүү түмэршэ дархан
..... гаргана.

Хамарай тамхи татан,
Тэрэ нуужа амарна.

Хөөргэ

Эрдэнэ ДУГАРОВ

ЛУУ ЖЭЛ

Луу жэлэй удха тэмдэг –
Хуу аза талаан гэдэг.

Аглаг тэнгэрээр дүүлидэг,
Алтан бүмбэгэ тоглоотой,
Аянтын годли буулгадаг,
Абары зангаараа уужам,
Абарга хүсэгтэй луу лэ!

Ульгэр домогто орожо,
Үргэн зоний гайхуулхан,
Улаан дүлэн хэлэгтэй,
Уһан далай нуудалтай,
Урма зоригтой луу лэ!

МЭНДЭЭ!

Дэлхэй дээгүүр
Дэбхэрэн харайдаг,
Дэргэн шэхэтэй
Туулай жэлнай үнгэржэ,
Хурмаста тэнгэрээр
Лужаганан ябадаг,

Хушуу улаан
Луу жэлнай морилжо,
Сагаан харамнай гарбал,
Мэндээ!
Сагаалгамнай мандабал,
Мэндээ!

БИ ЛУУБ

Би зүүнэй луулби.
Би далигүй түрэнби.
Би могойн үндэгэнһөө
Бии болон түрэнби.

Би могойдол ута бээтэйб.
Би далигүйшье хаа,
Далитайшуулһаа одоо
Дутуугүйгөөр ниидэдэгби.
Бүхы бээм дүлэгөөд,
Дээдын шэдээр ниидэдэгби.
Бүхы шэдим үргэдөөд,
Дэмбэрэл түхөөн ниидэдэг-
би.

Улад зондо хоро
ханадаггүйб,
Тиймэхээм
хүндэлдэг. намай

Уран ухаанай бэлигтэйб,
Тиймэхээм намайе сахидаг.
Харин баруунай луу
Далитай түрэн даа.
Харахада хонигүйл даа,
Далиин хүсөөр ниидэхэ,
Ходо тэрэ улад зондо
Хоро хүргэхөө ханадаг.
Энэнь ханаандам
таарадаггүй,
Эжэл тиймэхээ бэшэб.
Би зүүнэй луулби.
Би найн байһаараа
Арбан хоёр жэлэй тоодо
Арсашагүй оруулагдаһанби.

БОЛОХО ГҮБ?

Би луу жэлдэ түрөөб.
Би луу жэлдэ дуратайб.
Би луудал адли байхые
Багаһаа хүсэжэ ябанхайб.

Луу тухай уншажа,
Пайса мэдэхэ болонхойб.
Луу тухай хөөрөө хаа,
Пайрханаан болохо гүб бээ?..

ТААРАЛГА

Хүн бүхэн энэ дэлхэйдэ
Хүнтэй таарадаг,
Хүн бүхэн түрэн жэлээрээ
Хүнтэйтаарадаг, таарадаггүй.

Луу жэлдэ түрөө хүм.
Луу жэлдэ түрэн хүндэ
Хандаса найтай жэлнүүдэнь
Хулгана бишэн хоёр болоно.

Хулгана жэлтэй хүршэмни -
Ханда намтай таарадаг даа.
Бимба дүтын ханимни
Бишэн жэлтэй юм даа.

Харин одоо таарашагүй
Харша хандасатай жэлын
Нохой жэлтэй хүн болоно,
Лодойтой би нүхэсэдэггүйб.

МЭДЭДЭГ ҺАЙБ

Олон арадай домогууд
Олон лууе түүрээдэг,
Абарга хүсьень магтадаг,
Альбан шэдиень дурладаг.

Луу жэлдэ түрөөшэд
Хүсэл зоригой хүлдэтэй.

Зүүн
зүзэй
зүнтэйхэн
зүзэ

Хүсэһэн хэрэгээ бүтээдэг,
Хүсэд хэдэр, шударгынүүд.
Би луу жэлдэ түрөө хүм,
Би үшөө жаахам даа.
Томо одоо болоходоо,
Тон луугай абаритай
Болохо гэшэ гүб, али
Болохогүй гэшэ гүб?..

ҺАЙРХАНА БЭШЭБ

Луу жэлдэ түрөө хадаа,
Луу жэлэй ямар хэмэрые
Мэдэжэ абаа юм бээб.
Мэдэхгүй гэшэ болохогүйл.

Луу жэлдэ түрэн хүнэй
Лаб ямарыень хэлһүү.
Пайн юумэниинь гэхэдэ,
(Пайрхана бэшэб бээ)
Одоо бээдэ найданхай,
Ондоо онсохон маягтай,

Обтой арга хургатай,
Хаанаш таараха шадасатай,
Хүхюун хүнгэн
бахархалтай...

Хамараа үргэхөө
ханадаг гээд,
Хамаг мууень тоолохо гээд...
Муу юумэнь үлэг даа,
Муу хадаа хэлэгдэнгүй,
Пайндаа хаалта хэнгүй,
Пүүдэртэ байг даа.

ТҮРГЭН ХЭЛҮҮР

Луу, луу, луу гээд,
Луу жэлээ дурланаб.
Луу, луу, луу гээд,
Луу жэлээ дабтанаб.
Луу, луу, луу гээд,
Луу жэлээ магтанаб.
Луу, луу, луу гээд,
Луу жэлдэ түрэнби.
Луу, луу, луу гээд,
Луудал болохо хүсэлтэйлби.

НЭГЭ ҮЗЭГ ТАБИ

уу жэлнай ерээ,
ужаганахын дуулаа гүш?
уу жэлнай юу асарааб?
аб Сагаалганаа асараа!

агаан харын ерэхэдэ,
эдьхэл найхан болодог,
агаалганай найрхада,
ээжэ зүрхэн хүлгэдэг.

ЖАБАР ҮБГЭН ХААНА БАЙДАГ БЭ?

Шэнэ жэлэй урдахана
Шэнэ жэлдэ бэлдэхдээ,
Жалма ехэгэ хонирхон,
Жамса дүүдэ таамаглаба:
«Жабар Үбгэн хаана байдаг хаб?
Хүбшэ тайга соохи
Хүбхэгэр саһан ордон соо гү?
Хойто мульһэтэ далайн
Хонгёо болор үргөө соо гү?
Али ехэ магазинай
Гоё витринэ дээрэ гү?
Али манай хургуулин
Багшанарай таһаг соо гү?..»
Дүүхэн Жамсань

Дуутай шагнажа байһанаа,
Мэгдэн таһа дүүржэ,
Мэдээшэрхэжэ хэлэбэ:
«Жабар Үбгэн
Шэнэ жэл соо байдаг!»

САҢАТАЙ ШҮЛЭГ

Сагаан саһан
Сагадан дэлхэйгээ орожол байна.
Сагаан саһан
Сагаан үнгөрөө толоржол байна.
Сагаан саһан,
Сагаан эдэндэл, дэлбэржэл байна.
Сагаан саһан,
Сагаан сэдхэлдэл, дэлбэржэл байна.
Сагаан саһан

Сана шаргануудые дуудажал байна.
Сагаан саһан
Саһан хүүхэлдэй боложол байна.
Сагаан саһан
Согтой хүүгэдтэй ханилжал байна.
Сагаан саһан
Сагаан юрөөлөө айлдажжал байна.

ЁЛКО

Ёлкоё тойрон хатарнабди,
Ёһоор гоёор дууланабди.
Гэнтэ гоёон нааданхай
Газарта унан бутаршаба.
Ёо-ёо-ёо даа, одоо даа,
Ёлкомнай ёолохонь даа.